

notat Imol. *fin. colum.* Cinus & communiter Doctores in l. 1. C. de bonor. posses. secundum tabul. Speculat. in tit. de appellat. §. in quibus, 3. col. vers. 6. non appellantur, cuius ratio est, quia talis sententia parit modicum præiudicium, cum de facili potest reparari in iudicio proprietatis: & ex ista ratione causa possessionis vocatur momentanea: ita Glos. ordinaria in d. l. unica in glos. 2. in fin. Bart. Cinus, Iacob. Butr. Alb. & communiter Doctores Bald. in l. 2. ff. de appell. recup. 2. col. Bald. in c. 1. de caupo. & propr. 1. col. post princ. Quod tamen notabiliter limita & intellige sequentibus modis. Primò quando tale iudiciũ est mere possessoriũ si iudiciũ possessorium contineat admixtã causã proprietatis, vt quia agatur condictione ex l. si quis, in tantum, C. unde vi, quia tunc bene habet locum appellatio: ita tenet Glos. in d. l. unica, in gl. 2. & ibi Bart. Cin. Butr. Alber. & communiter Doctores. Secundò limita & intellige præterquam in tali iudicio possessorio quis est victus vel condemnatus in interesse vel fructibus: quia ab ista condemnatione poterit appellare, quia istud grauen non est reparabile in iudicio proprietatis, argumento prædictorum iurium in ratione & argumento regulæ text. in leg. & in maioribus, C. de appellat. & in expresso ita determinat Bald. in d. l. vn. pen. col. n. 9. & ibi Salic. *fin. col.* & q. Tertio limita & intellige præterquam si ante sententiam quis sentiat grauen quod in definitiua non possit reparari, vt si iudex nolit recipere testes, vel nolit concedere terminum probationis, vel recipiat testes inhabiles: quia tunc poterit appellare: ita originaliter Guillel. in lege si ex causa, §. nunc videndum, ff. de minor. tenet etiam reputabile Bald. in l. post sententiam, C. de sent. & interlocut. omn. iudic. 2. colum. n. 8. Angel. in l. creditor, §. in usus, ff. de appell. in princ. & ibi notat Imol. *fin. col.* Quarto limita & intellige, quando sententia valet, & tenet, secus autem si sit nulla, quia tunc bene poterit victus agere de nullitate: ita probat text. in clem. 1. de re iudic. & tenet Bald. in d. l. unica, per. colum. n. 12. Salic. 5. col. n. 11. idem Bald. in l. vn. C. ne liceat in vna ead. causa ter. propr. 2. col. in 2. not. Ias. in l. 1. ff. de inst. & iur. 4. col. n. 6. idem Iason. in l. 1. C. de bon. posses. secundum tab. *fin. col.* in medio. Philip. Dec. ibi, 2. colum. in fin. Quintò limita præterquam si iudex admiserit appellationem quia tunc valet, & tenet appellatio, & causa debet suum finem habere, ita notat Bald. in l. post sententiam, Cod. de sent. & interl. om. iud. 2. col. n. 7. quod dictum sequitur & reputat singulare Ias. in l. patre furioso, ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur. 3. col. n. 11. idem Iason. leg. 1. Cod. de bon. posses. secundum tab. *fin. colum.* n. 5. Confirmatur ex his quæ posui in repetitione l. 1. de publ. iud. Sextò limita & intellige vt procedat de iure ciuili, secus tamen est de iure canonico: quia bene habet locum appellatio in iudicio mere possessorio ita probat text. in cap. significauerunt, de testib. & ibi notat Innoc. & communiter Doctores textus in capite cum ad sedem, de restitutione spoliatorum, & ibi notat & tenet Glos. magna in fine & ibi plenè & notabiliter Abb. pen. col. n. 3. post antiquos: vbi dicit hanc esse communem opinionem text. in c. ex quo eodem titulo, & ibi communiter Doctores text. in clem. 3. de sequest. pos. & fruct. & ibi Doctores concl. text. in clem. 1. de caupon. & prop. & ibi Scribentes, textus tenet etiam Glos. ordinaria in c. ei qui appellat. §. de possessione, 2. q. 6. & ibi Archid. & communiter Doctores Specul. in tit. de appellat. §. in quibus, 3. col. vers. 6. non appellatus, & ibi Ioan. Andr. Bald. in dict. leg. unica pen. col. in princ. & ibi Salic. pen. col. n. 6. qui dicit hanc esse communem opinionem. Hodie tamen de iure regio eligitur media via: quia omninò non prohibetur appellatio,

vt de iure ciuili: nec omninò & distinctè admittitur, vt de iure Canonico: sed disponitur, quòd si late fuerint duæ sententiæ conformes, non habeat locum appellatio, alias verò sic: ita disponit l. 28. in l. de Madrid, & pragmatica 31. lib. pragmat. folio 40.

TEXTVS XLVI.

Todas las fortalezas que de aqui adelante se hizieren en las ciudades, villas y lugares, y heredamientos de mayorazgo, y todas las cercas de las dichas ciudales villas y lugares de mayorazgo assi las que de aqui adelante se hizieren de nueuo como lo que se reparare, o mejorarre en ellas, y assi mismo los edificios que de aqui adelante se hizieren en las casas de mayorazgo labrando, e reparando, o reedificando en ellas, sean assi de mayorazgo como lo son, o fueren, las ciudades villas o lugares y heredamientos, y casas donde se labraren. Y mandamos que en todo ello succeda el que fuere llamado al mayorazgo con los vinculos y condiciones en el mayorazgo contenidas sin que sea obligado a dar parte alguna de la estimacion, o valor de los dichos edificios a las mugeres del que los hizo, ni a sus hijos ni a sus herederos ni successores. Pero por esto no es nuestra intencion de dar licencia ni facultad para que sin nuestra licencia, o de los Reyes que de nos vinieren se puedan hazer, o reparar las dichas cercas, fortalezas: mas que sobre esto se guarden las leyes de nuestros reynos como en ellas se contiene. Id est: *Arces omnes qua deinceps adificabuntur in urbibus, oppidis, aut locis vel hereditatibus maioratus, ac moenia omnia prædictarum urbium, oppidorum, & locorum maioratus, tam ea qua de nouo adificabuntur in posterum, quam quod in illis reficietur aut melius redetur, atque etiam adificia qua deinceps construentur in domibus maioratus reficiendo, instaurando aut reedificando in eis, sint etiam maioratus quemadmodum sunt aut erunt ipsa vrbes, oppida, loci & hereditates ac domus in quibus sunt fabricata. Et præcipimus vt in omne illud succedat qui ad maioratum fuerit vocatus eum vinculis & conditionibus in maioratu contentis, nec sit obligatus ad soluendum aliquam partem estimationis aut valoris prædictorum adificiorum vxoribus illius qui ea adificauerit, aut liberis suis aut heredibus aut successoribus. Verum ob id non est mens nostra permittere licentiam aut facultatem, vt absque nostra licentia, aut regum à nobis descendentium possint adificari aut refici prædicta moenia, arces, sed vt super hoc seruentur leges nostrorum regnorum iuxta earum præscriptum.*

S V M M A R I V M.

- 1 An successor maioratus teneatur soluere expensas factas in re maioratus?
- 2 An bone fidei possessor recuperet sumptus & expensas factas in re aliena?
- 3 An fideicommissarius qui facit sumptum in re subiecta restitutioni, possit tales sumptus recuperare?
- 4 An ista l. sit iusta & iuridica.
- 5 An possit quis in sua propria re facere adificium & in num. 14.
- 6 An & quando possit quis in sua re adificare ad libitum voluntatis.
- 7 Intellectus ad text. in l. fin. §. fin. versic. sancimus C. de feruit. & aquar.
- 8 Si ille qui adificat, adificet principaliter ad damnum vicini, an possit destrui tale opus?

- 9 An in casu quo edificium noceat ecclesia, possit dominus edificij compelli vendere seruitutem alius non tollendi?
- 10 An & quando possit quis facere molendinum, in-fluuiio?
- 11 An ciuitas possit prestare licentiam faciendi molen-dinum in flumine?
- 12 Si quis habet molendinum in flumine, an possit alius facere aliud molendinum in eodem flumi-ne?
- 13 An possit quis facere pontem super viam publi-cam.
- 14 An possit quis facere castrum vel fortalitium?
- 15 An possit quis reficere castrum vel fortalitium?
- 16 Verus intellectus huius l. 46.
- 17 Si sunt edificia publica, qua egeant refectioe, an compellantur vicini de populo talia edificia refi-cere.
- 18 An & quando teneatur officialis de vitio operis.
- 19 An possit quis edificare in suo proprio solo, quando ex edificio est in domo alterius aliquid immissum?
- 20 An & quando locum habeat noui operis nuntiatio.
- 21 Si quis edificat in re mea palam, & opus est iam perfectum, quod remedium habeam?
- 22 Remedium quod vi aut clam, in quo differat à reme-dio noui operis nuntiationis.
- 23 Qua persona possint nuntiare nouum opus?
- 24 Ille qui habet seruitutem, an possit nuntiare?
- 25 Vsufructuarius, an possit nuntiare?
- 26 Minor, an possit nuntiare?
- 27 Quando amicus vel extraneus possit nuntiare?
- 28 Quibus personis fiat nuntiatio?
- 29 Si denunciatio sit facta officialibus, an destruat opus, modo nuntiatio veniat in notitiam domini, modo non?
- 30 Pro quibus rebus fiat nuntiatio?
- 31 Quibus modis fiat ista nuntiatio.
- 32 Qua sit differentia inter denunciationem qua fit solo verbo, vel per alios modos denunciandi?
- 33 Quis sit effectus denunciationis?
- 34 Post factam denunciationem per quod tempus super-sedeat opus?
- 35 Si post lapsum termini in quo debet supersedere opus, appareat nuntiantem non habuisse ius, an nuntians teneatur ad damnum?
- 36 An sit remedium aliquod per quod possit nuntiatu edificare statim post denunciationem non elapso tempore, de quo in l. 1. C. de noui operis.
- 37 Qualiter constabit nuntiantem non habere ius nun-tiandi.
- 38 Si nuntiator in denunciatione expressit causam imper-tinentem, & postea in persecutione vult proponere alias causas iustas, an possit?
- 39 Facultas denunciandi per quod tempus duret?
- 40 Interdictum demolitorium competens ad hoc vt adifi-cium post denunciationem factum destruat transi ad heredes?
- 41 Interdictum de noui operis nuntiatione, & effectus eius, an transeat ad heredes?

L E X XLVI.

NOta dispositionem huius legis, ex qua nota & collige duo singularia. Primum est, quod si possessor maioratus fecit aedificia, vel sumptus etiam necessarios vtiliter in rebus maioratus, non pertinet medietas eorum vxori, ratione lucrorum acquisitorum constante matrimonio.

Secundum est, quod successor in maioratu non tenetur pretium vel aestimationem eorum soluere hæredibus defuncti possessoris, & licet Doctores Palat. Ruui. in repet. cap. per vestras, de donat. inter vir. &

vxor. fol. 38. 4. columna, versicul. ex istis & etiam in presenti, exclamet de ista lege, dicendo eam ini-quam & contrariam iuri & aequitati, & quod spe-rat eam futuris temporibus reuocandam, & ego ha-beo eam pro iustissima æqua, & singulari quam intendo notabiliter: & ita sentiat Gomez Arias in lege 40. numero 28. & in lege 44. Tauri. versicul. Aduerte, num. 40. teneat sumptus vel aedificia facta in bonis maioratus, tribus tantummodo casibus à nostra lege expressis non posse recuperari ab hære-dibus prædecessoris, in hisque solum eius decisionem vigere, scilicet cum in mœniis aut in fortalitiis aut in domo præcipua ipsius maioratus aedificia seu sumptus fiunt, in aliis autem casibus ea recuperare posse, dicens ita fuisse iudicatum in supremo consi-lio, & Matiençus in lege 6. tit. 7. lib. 5. recop. gl. 1. num. 1. & 2. & gl. 3. num. 11. Burgos de Paz in quæst. suis quæst. 7. num. 17. Alvarus Velascus de iure emphyteut. q. 25. num. 29. Palaez in tractat. maior. 4. p. 9. 33. num. 3. Burgos de Paz Senior conf. 3. nu-mero 109. lib. 1. & in terminis nostræ legis Pala-cium Rubeum sequatur Cassan. in consuetudinibus Burg. rub. 4. §. 13. num. 6. verbo, aduerte tamen, Co-uar. in 42. p. cap. 7. §. 1. num. 6. vers. 2. ex his & ex-pressius Menchaca de succes. creat. lib. 1. §. 1. n. 13. vers. redeundo, & idem etiam videatur tenere Burgos de Paz conf. 3. n. 106. 1. p. dicentes omnes duram esse hanc legem, & secundum hanc opinionem iu-dicatum fuisse affirmet Ioannes Garcia de expensis & meliorationibus cap. 13. num. 45. sicque legem no-stram vt correctam solum intelligendam in debito contractu ratione aedificij, vt successor maioratus id soluere non teneatur, vt inquit Didacus Perez in le-ge fin. tit. 4. lib. 5. ordinamenti, pag. 168. colum. 2. contrariam tamen sententiam, scilicet legem nostram procedere in sumptibus seu aedificiis factis in aliis quibuscunque rebus maioratus mecum tenet Pala-cios Rubens hic, & Castellus, Ioannes Garcia, vbi supra dict. num. 45. dicens sic fuisse iudicatum cum Molina lib. 1. de primog. cap. 26. num. 25. & Pinello, in l. 1. C. de bonis mat. 2. num. 61. hancque sen-tentiam tanquam propabiliorem non semel in sen-tentiis amplexam testatur Molina d. num. 25. qui latè eam defendit: & Azeued. in l. 6. tit. 7. lib. 5. recop. n. 2. & vide Matiençum ibi gloss. 1. per totam, & Velazquez de Auendaño hic gloss. 6. per totam: confirmare. Pro cuius perfecta declaratione dico & præsuppono, quod bonæ fidei possessor recuperat sumptus & expensas necessarias factas in re aliena, sine quibus res esset peritura vel deterior exitura: text. est in l. domum, C. de rei vendic. ibi nisi necessa-rios sumptus fecerit, text. in l. ad id §. certè ff. de acq. re. domi. text. in l. in area in fin. ff. de conditione indebit. text. in l. Paulus resp. ff. de doli except. text. in l. planè ff. de petit. hered. & vtroque communiter Doct. & idem disponit lex 40. tit. 28. 3. p. & adde quod recu-perat per viam retentionis proposita exceptione doli non verò actione vel alio remedio: quia cum fecit bona fide tanquam in re propria, & non habuit ani-mum alium obligandi, meritò non potuit sibi quære-re actionem, sed recuperat tantum ex aequitate iure retentionis. Ex quo deducitur & infertur, quod de perempta, soluta vel tradita, non posset aliquo iure vel remedio repetere: quod iterum intellige in re pe-tita iudicio particulari rei vendicationis: secus tamen si iudicio vniuersali petitionis hereditatis: quia illa re perempta vel non extante, posset aliam quilibet re retinere: ita probant iura superius adducta: & ibi te-nent communiter Doct. Quod etiam iterum intelli-ge & declara, quando talis bonæ fidei possessor non collegit fructus ex re: secus tamen si aliquos fructus collegit, quia tunc pro rata tenetur compensare cum

98 cum expensis & sumptibus factis in re: textus est singularis in iure *in lege sumptus ff. de rei vindicatione*, & ibi Glof. ordinaria Bartol. Odofredus, Alberic. Baldus, & communiter Doctores & probat *pred. l. part.* Vnum tamen est quod dicebat eleganter Paul. de Castro *in dicta lege in fine ff. de conditione indebiti*, quod isto casu, si ex errore vel ignorantia, quæ semper præsumitur, possessor non poluit prædictam exceptionem doli & retentionis, posset postea repetere ex æquitate: textus *in l. si & me & Titium, ff. si certum petatur*, & facit etiam quod ipse Paulus tenet *in l. fin. C. de neg. gest.* sed salva eius pace, ego teneo contrarium per prædicta iura quæ excludunt omne remedium, & aliàs de nullo seruirent: & prædicta lex, *si & me & Titium*, procedit, quando nulum aliud datur remedium: & contrarium expressè tenet Cinus & Salic. *in lege si quis sciens, C. de rei vend.* si verò bonæ fidei possessor facit prædicta ædificia, sumptus, vel expensas vtilis, & non necessarias, potest repetere his casibus. Primò si dominus aliàs esset factururus. Secundò si dominus statim esset rem venditurus. Tertiò si dominus fiat diues & sine detrimento potest soluere: aliàs non potest repetere, sed tantum abradere sine detrimento prioris status, nisi dominus pretium offerat: textus est notabilis *in l. in fundo, ff. de rei vindicatione*, & ibi Bartol. Odofredus, Albericus, Baldus, & communiter Doctores & probat expressè prædicta lex Partitæ. Si verò bonæ fidei possessor fecit sumptus vel expensas merè voluntarias nullo iure, remedio, vel actione, potest consequi & repetere, sed tantum permittitur abrasio sine detrimento prioris status nisi dominus pretium earum offerat & soluat: textus est *in dicta leg. in fundo, ff. de rei vend.* textus *in lege pro voluntariis, ff. de impen. in re dot. fac.* si verò malæ fidei possessor fecit sumptus vel expensas necessarias similiter recuperat, licet non modo & remedio prædicto sed per officium iudicis: cuius ratio est quia si non fecisset teneretur ex deterioratione rei argumento text. *in lege ei qui, §. fin. de pet. hered.* vtilis verò non recuperat, sed permittitur abrasio: voluntarias verò nullo modo recuperat nec permittitur abrasio: ita probat textus *in dict. l. domum, C. de rei vindicatione*, textus *in dicta l. in fundo, ff. eodem*, & ibi Bartol. & communiter Doctores & ita etiam probat, & determinat lex *44. tit. 28. 3. part.* Quæ omnia procedunt & habent locum, quando quis est nudus & simplex possessor sine titulo & dominio, secus tamen est quando quis habet titulum in re & est dominus eius, licet habeat rem subiectam restitutioni, vt maritus in re dotali, vel hæres grauatus post mortem vel tempus rem alteri restituere: quia tunc necessarios sumptus & expensas recuperat, nedum per viam retentionis, sed etiam per viam actionis negotiorum gestorum: textus est *in l. diuortio, §. impensia, vers. planè, ff. sol. matr.* cuius verba sunt, *planè si nouam villam necessariò extruxerit, vel veterem totam sine culpa sua collapsam restituerit, eius impensæ erit petitio*, & ibi Glof. ordinaria & communiter Doctores text. *in l. quia dicitur, 1. & in l. quod dicitur, 2. & quasi per totum, ff. de impen. in rebus dot. fac.* textus *in leg. unica, §. sed nec ob impensam, C. de rei uxor. act.* vtilis verò recuperat si hæredes vel successores possunt commodè soluere textus est *in leg. vtilium, ff. de impen. in reb. dot. fact.* textus *in d. l. unica, §. sed nec ob impensam, ff. de rei uxor. act.* voluntarias verò non recuperat, sed in his tantum permittitur abrasio: textus est *in l. pro voluntariis, ff. de impen. in re dotal. fact.* textus *in dicta l. unica, §. sed nec ob impensam, Cod. de rei uxor. act.* Et idem est in hærede legatario vel fideicommissario qui habet rem subiectam restitutioni, quia sumptus vel expensas ne-

cessarias repetit secundum valorem tempore restitutionis: non verò tempore quo fuerunt factæ: vt tenet Molina *lib. 1. c. 26. n. 14.* Matiençus *in l. 6. tit. 7. lib. 5. recop. gl. 3. n. 4.* textus est valde notabilis *in l. domo, cum lege se, & se, ff. de legat. 1.* & ibi notat & commendat Bartol. Alb. Bald. Paul. Imol. Cuman. Alex. Iason. & communiter Doctores: ex hac ratione procedit hæc lex in bonis perpetuo anniuersario subiectis, in quibus iure maioratus succeditur, vt resoluit Velazquez de Auendaño hic Glof. ordinaria *n. 12.* Corn. *lib. 3. variar. c. 5. n. 5.* Menesius *in rubr. C. de fideic. n. 10.* Molf. *lib. 1. cap. 1. num. 27.* Ioannes Garcia *de fruct. & expensis, cap. 13. n. 46.* Burg. de Paz Iunior *in q. 16. maioratus, n. 45.* Mieres *in tract. maiorat. in princip. num. 5. & iterum, 1. p. q. 10. num. 25. in fin.* vbi alios referunt: text. etiam *in l. mulier, §. sed etiam, vers. se, & ipse, ff. ad Treb.* textus *in l. uti pure, §. fin. eod. tit.* quod singulariter extendo vt isto casu non teneatur compensare tales sumptus & expensas cum fructibus collectis & perceptis ex ea. Glossa est singularis & vnica *in l. emptor, ff. de rei vendic. in verbo superfluum, in fine*, quam ibi ad hoc notat & commendat Bartol. Alb. & communiter Doctores & dicit singulariter Bald. *in cap. gravis de restit. spol. 2. colum.* & reputat singularitatem & vnicam Bald. *in l. in insulam, §. fructus, ff. sol. matr.* & dicit vnicam Paul. *in dicta l. domos, ff. de leg. 1.* & ibi moderni, præcipuè Iason. & ita tenet Couar. *lib. 1. resol. c. 8. num. 4. in fin.* Greg. *in l. 41. gl. magna, post med. tit. 28. p. 3.* adque ad maioratus possessorem extendit etiam Grot. *in l. frater. à fratre, n. 124. ff. de condic. indebiti.* Menchaca *de succ. creat. §. 5. num. 13.* verbo *redeundo, ad fin.* Pinel. id singulariter limitans *in l. 2. Cod. de rescind. 2. part. c. 4. n. 62. & seq.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 26. num. 14.* similiter & in rebus feudalibus dominum ad quem feudum reuertitur ob defectum generationis, teneri vassalli hæredibus expensas ædificiorum, quæ in re feudali factæ sunt ad perpetuum rei vtilitatem soluere, & æstimationem seruitutis in re feudali acquisitæ, quibus retentionem feudi donec meliorationem soluat competere, aut eam meliorationem auferri debere pati, probat textus *in cap. 1. §. si vassallus hic finitur lex, concludi in vsibus feudorum*, & ibi notat Ifernina, Aluarotus, Baldus, Alexand. traditque latè Matiençus *in l. 6. tit. 7. lib. 5. recop. gl. 3. num. 7.* Confirmatur etiam quia fructuarius recuperat à proprietario vel hæredibus eius expensas necessarias & vtilis perpetuò duraturas in re: text. est *in l. cum ad quem, Cod. de usufr.* & ibi Glossa ordinaria, & communiter Doctores præcipuè Paul. de Castro qui notabiliter loquitur. Item confirmatur, quia colonus vel inquilinus similiter easdem expensas repetit text. est *in l. dominus horreorum, §. 1. ff. locati.* text. *in l. colonus, eodem titulo*, & ibi communiter Doctores: & ex superioribus videtur decisio huius legis fortissima, iniqua, & contra ius commune: quia possessor fidei maioratus tanquam simplex & bonæ fidei possessor vel tanquam dominus rei qui habet eam subiectam restitutioni deberet tales sumptus & expensas saltem necessarias & vtilis recuperare: vt etiam defendit Palacios Rubeus *in repetitione rubricæ de donationibus inter virum, §. 66. numero 15. & sequentibus.* cui accedit Cassaneus *in consuetudinibus Burgundia rubrica 4. §. 13. numero 6. versiculo aduerte.* Gomez. Arias *in l. 44. Tanti, numero 28.* Conar. *de sponsalibus. 2. p. c. 7. §. 1. numero 9.* Greg. *in l. 41. tit. 28. p. 3. in gloss. magna, ad fin.* & receptam traditionem esse testatur Pinellus *in l. 1. 2. p. nro. 71.* confirmatamque ex lege regia Portugallie *lib. 4. tit. 7. §. 3. & tit. 77. §. 33. in fin. & sequentibus* eamque immutatam per legem nostram non esse testatur Matiençus

in l. 6. tit. 7. lib. 5. recop. glos. 3. n. 9. ex mente Gregorij vbi supra. Sed in contrarium extat communis opinio, quam sequuntur omnes relati ad numerum quartum, huius legis ibi, *tenetur magnos sumptus & expensas soluere.*

4 Sed ego teneo istam legem pro singulari & iuridica, quam confirmo tali ratione, quia in prædictis casibus de iure communi adductis, dominus hæres vel successor qui rem à possessore consequitur, petit & recuperat tanquam verus & plenus dominus apud quem perpetuò res est duratura: secùs verò in successore maioratus qui tantum petit rem ad tempus pro vita sua, & res non est perpetuò penes eum duratura: sed adveniente die, conditione, vel casu restitutionis, tenetur eam alteri successori & ad maiora- tum vocato restituere: vnde meritò non tenetur soluere, & esset valdè iniquum quod pro tam brevi tempore vel momento quo res esset penes eum duratura, teneretur magnos sumptus & expensas soluere, & ista est mea noua, verissima, & fundamentalis ratio huius legis, in qua credo fundari conditores eius. Hac etiam ratione iustificari legem hanc testatur Castillus hic glos. 1. Pinellus in l. 1. 2. p. n. 71. C. de bonis maternis. Menchaca de success. creat. §. 5. num. ult. verbo, illud autem Molina lib. 1. cap. 26. num. 14. Ioannes Garcia, de fructibus & expensis, c. 13. n. 44. Matiençus in l. 6. tit. 7. lib. 5. recop. gl. 3. n. 9. Padilla in rubrica de fideicom. num. 10. Velazquez de Auen- daño hic glos. 6. n. 5. Nec obstant ea quæ dicta sunt in l. 40. supra n. 72. vbi conclusi, quod successor maioratus tenetur soluere debita contracta in utilitatem maioratus, quia intelligitur quando utilitas confi- 7. stit in aliis rebus de nouo acquisitis, vel melioratis, secùs verò in fortalicio, vel castro, quod magis videtur consistere in voluptate & affectione, quam in commodo & utilitate pecuniaria, & fructibus & redditibus maioratus, imò ista lex in quantum specialiter loquitur in isto casu videtur alios exclu- dere.

Item nota & collige ex ista lege quòd nemo potest in nostro regno etiam in sua propria re facere vel ædificare castrum vel fortalitium sine principis licentia & auctoritate. Idem probat l. 8. tit. 5. lib. 6. recop. & l. 18. tit. 6. lib. 3. recop. sumpta, ex cap. 22. pratorum, l. 32. titulo 18. vbi Gregorius in glossa 1. p. 2. Auiles in d. c. 22. pratorum, gloss. 1. num. 1. Perez in l. 7. & 8. tit. 7. lib. 4. ordinamenti, alias in cri- men læsæ maiestatis incidit, si sine principis licentia ædificauerit & intra mensem post ædificium factum principi non nunciauerit lege 1. verbo, *la nouena, ti- tulo 18. lib. 8. recop.* Pro cuius perfecta intelligentia & declaratione præsuppono & dico: quod quilibet qui est dominus soli, vel aræ, vel suæ rei immobilis, potest in ea ædificare ad libitum suæ voluntatis, quia quidquid est supra solum vsque ad cælum liberum debet esse eius cuius est solum textus est capitalis & expressus in l. altius, Codice de seruitutibus & aqua. cuius verba sunt, *altius quidem ædificia tollere, si do- minus seruitutem non debeat, dominus eius minimè pro- hibetur:* & ad hoc notat & commendat ibi Odofred. Petrus, Cynus, Bartolus, Albericus, Bald. Paulus, Salicetus, & communiter Doctores: textus in leg. si adibus eiusdem tituli. textus in l. si opus, §. iussero, ff. quod vi, aut clam. textus in leg. final. §. pe. ultimo, eodem titulo. textus in leg. si al. ff. de seruitutibus. textus in l. domum, ff. de regul. iur. text. in l. prima, Cod. de adific. priuator. vbi non potest quis ædificare ultra debitam formam inductam in loco vel ciuitate. Vide Capolam de seruitutibus urbanorum, cap. 39. tit. de solo, seu aræ, in princip. & colum. 4. versic. *castella autem seu fortalicia, numero 7.* cum pluribus aliis quos congerit Matiençus in leg. 6. tit. 7. lib. 5. gl. 5.

numero 6. Boërius decisione 320. numero 4. & 8. pluribus modis hanc sententiam limitans. Ex quo nota bene quod per legem, statutu n., vel consuetu- dinem potest induci, vt ultra certam formam & mo- dum ædificia non extollantur, & ad hoc notant & commendant ibi communiter Doctores. Notat etiam & commendat Angel. & alij Doctores in l. qui lu- minibus, ff. de seruit. urban. pradior. Capola in tract. de seruitutibus urban. pradior. capitulo de seruitute, al- tius non tollendi quarta & quinta questione, vbi ex- tendit vt habeat locum in forensibus, quia est onus reale, probat etiam text. in lege, ex hoc iure, ff. de i. st. & iur. vbi probatur quod ædificia sunt permessa de iure gentium, & in tantum est verum quod dominus fundi vel soli potest ad libitum ædificare vt procedat etiam si illud ædificium pendeat in maximum dam- num & præiudicium alicuius vicini, etiam mona- sterij vel loci pij, & obscurantur lumina eius, vel se- creta domus eorum videantur, ita expressè & singu- lariter tenet Cinus in dicta leg. latius, qui refert & allegat Petrum ita ibi tenere: cuius lectura in illa le- ge & titulo non reperitur, tenet etiam ibi Alberic. in fin. Bald. Salic. & Paulus de Castro, qui benè lo- quitur & est communis opinio: pro qua facit tex- tus in l. cum eodem, ff. de seruit. urban. pradior. & ibi ad hoc notat Bart. Alb. Odofred. Bald. Ang. Paul. Flocc. & communiter Doctores qui dicunt quod to- taliter posset dominus ædificator obscurare lumina vicinorum.

Secundò facit textus in lege altius, ff. si serui- tut. vendic. vbi quis non potest ædificare, ita vt obscurantur lumina vicini si ei debeatur seruitus: er- go si res erat libera benè poterit ædificare.

Tertiò facit textus in lege fluminum, §. final. ff. de damno infecto, vbi habetur quod non videtur quis alteri damnum inferre, quando in re sua vitur iure suo.

Quartò magis in expresso facit textus in leg. Pro- culus, eodem titulo, vbi expressè disponitur quòd si dominus altius tollit domum vel ædificium per quod noceat luminibus vicini non tenetur, licet præstitit cautionem quòd ex ædificio illo fiendo damnum non sentiat vicinus: & ad hoc ibi notat & commendat Dinus quem refert & sequitur Ro- manus, Paul. de Castr. & communiter Doctores. Nec huic sententiæ & conclusioni obstat textus notabi- lis in l. 2. §. meritò, ff. ne quid in loco publico, vbi dicitur quòd si quis licitè & iustè ædificat in so- lo publico debeat ædificare sine damno & præiu- dicio vicini, & non potest ei lumen quòd ex pu- blico percipiebat auferre: quia respondeo quod de- bet intelligi, quando in loco publico sit opus vel ædificium ex principis vel ciuitatis licentia: quia tunc intelligitur concessa sine præiudicio tertij: se- cùs verò quando quis ædificat in solo proprio & priuato: & ita procedant iura superiora & commu- nis opinio & ita tenet & declarat Glos. ordinaria Bartol. Angel. & communiter Doctores in d. §. meri- tò, tenet etiam & declarat Alber. & alij Doctores in dicta l. altius. Bartol. & communiter Doctores in leg. fluminum, §. fin. ff. de damno infecto. idem Bartol. in l. quo minus, ff. de flumin. 2. columna. Capola in tractat. de seruit. urban. prad. in cap. de solo, seu aræ, l. col. in fine facit text. in dict. leg. 2. §. si quis à principio, eodem titulo, ne quis in loco publico. textus in l. nec auus, C. d. de emancip. liber. text. in l. quoties, Codice de precib. imper. offer. textus in l. si quando, C. de inoffic. testam. textus in l. si finita, §. si quis vitio, ff. de damno infecto. vbi habetur quod beneficium principis de- bet intelligi sine præiudicio tertij.

Nec huic sententiæ & conclusioni obstat secun- do textus ille singularis & vnicus, in leg. fin. §. final. vers.

versicul. sancimus Cod. de seruit. & aq. vbi disponitur quod non potest quis ædificare iuxta fundum vel aream vicini, si ratione talis ædificij fieret ei præiudicium: quia impeditur aer vel ventus, ita vt non possit colligi fructus: quem text. ad hoc summe notat & commendat ibi Bartol. dicens forte non esse alibi, notat etiam & commendat ibi Iacob. Butr. Cinius, Alber. Bald. Ange. Salicet. Paul. & communiter Doctores, & ita illum textum intelligit ibi Glos finalis alia in l. secunda ff. de ser. rust. prad. in gloss prima, alia in leg. cum eo. ff. de ser. urb. prad. alia in leg. Imperatores eodem titulo. illum text. ad hoc dicit singularem & vnicum Ang. in d. l. Imperatores ff. de ser. urb. prad. & illum text. ad hoc dicit vnicum Imola in l. si prius ff. de noui oper. nun. fin. colum. in fin. Alexand. ibi 7. colum. n. 34. & dicit singulare Cæpola in tract. de ser. urb. prad. in cap. 27. dicit mirabilem eo. tract. c. 40. colum. 2. quia ille text. debet intelligi, quando area vicini est parata gratia colligendorum fructuum, & non habere ventum nisi per locum vbi alter ædificare vellet: quia tunc non potest specialiter gratia colligendorum fructuum, & ex publica utilitate quæ in eis colligendis versatur, & iste est verissimus intellectus illius text. Ex quo eadem ratione infero apertè, quod talis dominus fundi vel soli poterit in domo sua vel in pariete suo de nouo facere vel aperire fenestram, licet maximè tendat in præiudicium vicinorum, & per eam possit eorum secreta videre, ita in terminis Bald. Paul. & Salicet. in dicta l. latius Cod. de ser. & aqua. Imò quod magis est prædicta procedunt & sunt vera, etiam si per mille annos & tempus immemorabile nunquam ibi fuisset talis fenestra vel ædificium, sed de nouo nunc incipiat fieri & ædificari: ista est Glos. singularis quæ sic debet intelligi in l. qui luminibus ff. de ser. urb. prad. in gloss. 6. in fine, & ibi tenet Bartol. Angel. Paul. Flor. & communis opinio Doct. Glos. in leg. 1. Cod. de ser. & aqua in gloss. 1. in 1. lectu. & ibi Cinius 2. colum. 2. quest. & communiter Doct. Glos. etiam de iure Cano. in capitulo, Abate Sancti Syluani. de versicul. sign. in glossa tertia tenet etiam ad Specu. in tit. de Publiciana, & de seruitutibus fin. colum. versicul. sed pone. Rofred. in libellis suis in rubrica de actione confessoria n. 29. Angel. de Aretin. in §. pradiorum Inst. de seruit. rustic. pradior. tenet etiam Cæpola vbi benè loquitur in tract. de seruitut. lib. 1. c. 20. columna vers. factum quod requiritur. idem Cæpola eodem lib. c. 40. de solo seu area. idem Cæpola eodem lib. cap. 62. cap. de fenestra. Quod est verum nisi illo volente ædificare vel fenestras aperire vicinus eum prohibuerit, & ex tunc longum tempus scilicet 10. annorum inter præsentis, vel 20. inter absentes præterierit, quo præscripserit contra eum seruitutem altiùs non tollendi vel ædificandi: ita dicit Glos. & communis opinio in dicta l. qui luminibus ff. de seruit. urb. prad. & latiùs dictum est suo loco in materia seruitutum.

Adde tamen quod ista communis opinio quæ habet quod potest dominus ædificare ad libitum suæ voluntatis, etiam in præiudicium vicini debet intelligi, quando principaliter illud facit ad commodum, & utilitatem suam, quod semper præsumitur: secus verò si faceret duntaxat ad æmulationem, damnum, vel aliquam inhonestam causam, vel aliquod denique præiudicium vicini: quia tunc non poterit ædificare, imò si iam ædificauit, cogitur tollere & demoliri actione de dolo: istam conclusionem & declarationem probat text. in leg. 1. §. denique Marcellus ff. de aqua plu. arcend. vbi dicit quod quando quis in fundo suo aliquod opus facit per quod auertat fontem vel aquam vicini, si illud facit ad utilitatem suam, & vt agrum suum meliorem reddat, licitè potest facere: secus tamen si tantum faciat animo no-

cendi vicino, quia tunc potest prohiberi: ex quo textu colligit ibi Glos. & communis opinio regulam & doctrinam æquam & iuridicam, quod nemo potest etiam in suo loco vel fundo aliquid facere per quod alteri noceat, & sibi non profit, pro qua regula & doctrina Glos. ibi allegat quam plurima iura.

Secundò in specie pro ista conclusione facit text. in l. 3. ff. de oper. public. vbi dicit text. quod quilibet dominus potest quodlibet opus facere in proprio solo vel fundo, præterquam si faciat tantum ad æmulationem vel damnum alterius: & ad hoc expressè notat ibi Alber. Tertio facit notabilis & moralis textus in leg. scire oportet §. sufficit ff. de execut. tutor. vbi dicitur quod vbi in aliquo casu particulari deficit lex scripta, sufficit allegare naturalem rationem & iustitiam, & ad hoc notat & commendat ibi Bald. post Cinum & Iacob. de Rainer. idem Bald. in l. cum antiquioribus penultima colum. post princip. Codice de iud. delib. & illum text. dicit notabilem Iason. in leg. illam Cod. de colla. penultim. column. in princip. & ibi Philippus Decius 1. colum. numero 6. text. in leg. cum ratio, in princ. ff. de bon. damn. ibi cum ratio naturalis quasi lex quadam tacita, & ibi notat Alber. textus in leg. vn. §. primo C. de cad. toll. & ibi notat Bald. in princip. optimus in leg. 2. §. item Varus. in fine. ff. de aqua plu. arc. ibi hac æquitas suggerit etiam si iure stricto deficiamus. & ibi ad hoc notant Doct. & illum text. ad hoc dicit singularem Ias. in l. si seruum §. sequitur, 1. col. num. 4. ff. de verb. oblig. text. in l. in fundo, ff. de rei vend. text. in c. fin. extra de transact. in fin. cuius verba sunt, in his vero super quibus ius non inuenitur expressum, procedas æquitate seruata semper in humaniorem causam declinando, secundum quod personas, causas, loca & tempora postulare videris. textus in l. fideiussor conuentus §. quadam ff. mandati, textus in d. l. si seruum §. sequitur ff. de verb. obligat. text. in l. sicut §. si debitor, ff. quibus mod. pignor. vel hypotheca sol. text. in cap. delicti. de iudic. & in expresso istam sententiam & conclusionem tenet Cinius Pet. & antiqui in d. l. alius Cod. de ser. & aqua. & ibi Bald. Paul. Salicet. & communiter Doct. præcipue per text. in dicta l. opus ff. de ope. public. Paulus de Callt. in leg. cum eo. ff. de ser. urb. prad. dicens se ita respondisse de facto in ciuitate Paduæ, tenet etiam notabiliter Roman. in l. fluminum §. fin. 1. colum. de damn. infect. dicens esse notabile & refert ibi ita tenere Dinum in distinctione sua notabili quam fecit in materia quam ipse Rom. refert, tenet etiam Iason. in l. quò minus ff. de flumin. §. col. n. 23. tenet etiam Cæpola in tract. de serui. vrb. pra. in cap. de solo & area. secunda col. versic. 5. fallit idem Cæpola in eodem tract. in c. de fenestra. 2. col. & ante omnes istam sententiam & conclusionem tenet Glos. ordinaria in l. domum ff. de regul. iur. in gloss. 1. in fine. alia in dicta l. fluminum §. fin. in gl. pen. licet contrarium teneat Abb. in dicta l. alius, Cod. de ser. & aqua. imò quod etiam ad æmulationem alterius potest dominus ædificare, & Angel. de Perus. in dicta l. cum eodem, Cod. de seruit. urban. prad. & idem posset dici si dominus qui ædificat sentiret modicam utilitatem: vicinus verò sentiret maximum & graue damnum, ita solus Cæpola in dicto capitulo, de solo seu area. secunda columna, per quem vide fundamenta, & facit text. in l. prima §. sunt autem qui putant ff. ne quid in flum. publ. vbi habetur quod semper utilitas priuatæ personæ præfertur modicæ utilitati publicæ, & ibi ad hoc notant & commendant communiter Doct. de quo etiam dicetur infra proximè.

Aduertendum tamen est quod in isto casu potest considerari nouum & subtile remedium, quod eo casu quando ædificium nocet Ecclesiæ, monasterio,

rio, vel pio loco, possit compelli dominus ædificij vendere seruitutem altius non tollendi, argumento text. quem ibi dicit singularem Alberic. in *l. si quis sepulchrum*, ff. de relig. & sum. funer. & vide Menerum in *l. altius*, num. 19. & 20. Cod. de seruitutib. & aqua. Secundò confirmatur per illud quod in fortioribus terminis tenet ibi Guillel. per illum text. scilicet quod vicinus cogitur vendere fundum vel rem pro ædificanda vel amplianda Ecclesia vel Monasterio, tenet etiam & sequitur Cæpola in dicto tractat. de seruit. urb. prad. cap. fin. Socinus in regula 435. de regul. iur. 9. jallentia, vbi reputat vtile & quotidianum, tenet etiam & commendat Ias. in *l. 2. ff. sol. matr.* 2. colum. numero 4. Tertio confirmatur per textum in *l. unica*, vers. is itaque, Codice de commun. eru. man. vbi socius cogitur vendere partem seruis, quã habet si alter vult eum manumittere, per quem tenet ibi Baldus fin. colum. quod si socius vult facere Ecclesiam in fundo comuni, cogitur alter socius vendere suam partem: quod sequitur & valdè commendat Iason. in *l. nec emere*, Codice de iure deliber. Quartò confirmatur per textum in *l. si locus vers. fin.* ff. quemad. ser. amit. vbi disponitur quod si via publica impetu fluminis, vel ruina, vel alio casu amissa sit, cogitur vicinus proximus viam præstare: & ad hoc eum ibi notat & commendat Odofred. Alberic. Baldus, Angel. Paulus & Floren. tenet etiam & reputat quotidianum Cæpola in tract. de seruit. urban. pradiorum, cap. 24. fin. colum. quod tamen debet intelligi, pretio dato ab ipsa republica, secundum Glos. & Doctores ibi, argumento text. in *l. 2. Codice de seruis qui pro premio libertatem accipiunt*, licet contrarium de consuetudine seruetur, vt dicit ibi prædicta Glos. & communiter Doctores. Quintò facit, quia princeps potest alicui priuato rem suam auferre ex causa publicæ vtilitatis soluto pretio: text. est in *l. item si verberatum*, §. 1. ff. de rei vendic. text. in *l. Lucius*, ff. de euct. bonus text. in *l. venditor*, §. si constat, ff. commun. prad. & ibi Doctores tradit Bartolus in proæmio, ff. ver. 3. colum. Paulus & communiter Doctores in *l. final. Codice si contrarius vel util. pub.* & est communis opinio pro qua est hodie lex notabilis per text. in *l. 2. tit. 1. p. 2.* Sextò facit text. in *l. fin.* ff. de pignor. action. vbi hebetur quod propter publicam vtilitatem potest iudex vel officialis accipere res priuatarum personarum data mercede de publico pro exequenda iustitia. Ex quo inferunt ibi Doctores aliqua notabilia in practica: & certè legendo tetigi istum casum, nunc similiter scribendo altius cogitavi & semper mihi visa fuit difficilis.

Sed pro veritate & concordia ego dicerem, quod si vtilitas & commodum, quod ipse dominus sentiret ex ædificio esset longe maius quam damnum quod resultaret ipsi Ecclesiæ vel pio loco & possit constare iudicis officio & probatione habita, tunc dominus non teneatur vendere talem seruitutem: si verò damnum, quod Ecclesia vel pius locus sentiret, esset longe maius vel grauius, tunc tenetur dominus seruitutem vendere: argumento prædictorum iurium: & in specie probat textus notabilis in proposito in lege prima, §. sunt autem qui putant, ff. ne quid in flumine publico, vbi disponitur quod semper magna vtilitas priuata personæ præfertur modicæ vtilitati publicæ: quem ad hoc notat & commendat ibi Angel. post antiquos, Bartol. in *l. quominus*, ff. de flumin. quinta col. 11. question. Alex. in *l. prima*, ff. sol. matrim. 11. col. n. 46. & ibi Iason. 9. colum. n. 39. facit text. in *l. quod res publica*, ff. de iniur. & fortè istud idem esset dicendum, quando Ecclesia vel pius locus velit emere totam rem, pro ædificanda vel amplianda Ecclesia vel pio loco.

Ex quibus infertur quod cum regulariter ædificia

sint licita & iure gentium permiffa quòd licitè & iustè potest quis ædificare & facere molendinum in flumine publico non nauigabili sine licentia Principis vel alterius superioris: quia hoc potest facere autoritate iuris gentium, quo iure flumina & eorum vsus sunt publica: ita probat text. in *l. 1. ff. de fluminibus*, vbi tantum in flumine publico nauigabili, prohibetur quis ædificare: ergo licitum est in flumine non nauigabili, idem etiam probat text. in *l. quominus*, eod. tit. vbi dicitur quod ex flumine publico non nauigabili licite potest quis ducere aquam, facit etiam text. in *l. riparum*, ff. de rerum diuis. text. in §. flumina, Institut. de rerum diuis. textus in §. riparum, eod. tit. & in *l. 12. tit. 28. part. 3.* vbi habetur, quòd flumina, portus, & ripæ censentur publica. Sed in veritate illa iura non probant superiorem conclusionem, quia tantum dicunt quòd sunt publica quo ad vsus nauigandi, piscandi, & naues & funes in eis applicando: sed licet ista iura non probent, tamen per ea istam conclusionem tenet Bart. in *d. l. quominus*, ff. de flumin. 2. colum. n. 3. istam etiam conclusionem tenet Angel. de Perus. in *l. fluminum*, secunda colum. numero 3. ff. de damno infect. Bald. in *l. item lapilli*, ff. de rerum diuin. secunda colum. in fin. vers. item licitè facio. Cæpola in tract. de seruit. rustic. pradior. in cap. de fluminibus, 1. colum. in fine, idem Cæpola in eo tractat. in cap. de seruitute aqua ductus, 13. colum. post princ. Contrarium tamen tenet expressè Paul. de Castro in *d. l. fluminum*, 2. col. de damn. infect. vbi dicit quod cum proprietas fluminis non sit communis vt fiat occupantis, nullo modo potest quis facere molendinum in flumine publico etiam non nauigabili sine autoritate publica, nisi fieret supra aquam ex concatenatione, vt fit Romæ: quia vsus aquæ est communis vt in *d. l. quominus*.

Sed Iason. tangit istum articulum in *d. l. quominus* in 7. colum. num. 45. & dicit quod non recolitur illud dictum Pauli esse ab alio tactum, & quod est passus vtilis, & alicubi non discursus: sed tandem ipse tenet sententiam Bart. per fundamenta de quibus ipse per eum: & idem tenet ibi Ripa 8. col. n. 42. Quòd intelligo verum, nisi ciuitas vel oppidum, per cuius territorium aqua fluit haberet præscriptum per tempus immemorabile ius prohibendi, vel concedendi licentiam, argumento text. in *l. hoc iure*, §. ductus aqua, ff. de aqua quot. & astina. text. in *l. 1. §. fin.* ff. de aqua pluuiali arcen. text. in *l. pen.* ff. de prob. text. in *c. 1. de prescr. lib. 6.*

Item adde quòd hodie in nostro regno videtur dispositum in supra dicta quæstione quòd ciuitas vel oppidum illius territorij vbi aqua fluit possit concedere licentiam ad faciendum ibi molendinum & sine ea non possit quis facere: & ita videtur disponere, *l. 18. tit. fin. 3. part.* sed tenendo superiorem conclusionem Bart. quæ est magis communis respondeo, quòd illa lex particularis non obstat, quia loquitur quando aqua est in proprio loco vel fundo ipsius ciuitatis & sic aqua est ipsius ciuitatis vel oppidi: non verò est flumen publicum, sed nihilominus illa lex probat prædictam opinionem contra communem: quia loquitur quando quis facit molendinum in flumine quod est in territorio regis vel principis: si verò flumen sit nauigabile, non potest quis in eo ædificare vel facere molendinum sine licentia Principis vel ciuitatis non recognoscentis superiorem in cuius territorio est: quia eius censetur esse, vt in *c. 1. que sint regalia in vsib. feud.* vel nisi tanto tempore quis habuisset ibi molendinum cuius memoria in contrarium non esset, argumento text. in *l. in hoc iure*, §. ductus aqua, ff. de aqua quot. & astina. cum simil. & ita tenet Bart. in *d. l. quominus*, 2. q. n. 3. pro qua sententia est casus in *l. flumin. ff. de damn. infect.* vbi dicitur quod

quod in flumine publico licitum est cuilibet ædificare publicè, & intellige ibi Glof. Bart. Ang. Imol. & communiter Doctores publicè, id est publica auctoritate habita à principe vel senatu facit text. in leg. quod principis, ff. de aqua pluuiali, argumento text. in l. si autem, §. si eod. tit. text. in l. 1. §. permittitur, ff. de aqua quot. & æstiva.

12

Hoc etiam præsupposito quæro, si quis habet molendinum licitè factum in flumine non nauigabili vel flumine nauigabili de licentia principis vel ex immemoriali præscript. an possit alius facere in eodem flumine aliud molendinum supra illud primum vel infra illud per quod notabile damnum inferat primo molendino, auferendo ab eo aquam, vel aquam restagnando, vel aliàs? & ita quæritio est notabilis & quotidiana: in qua breuiter & resolutiue dico, quod non potest secundus alium molendinum facere per quod inferat damnum. Primò quia ius vel lucrum primo licitè quæsitum de publico, non licet 2. auferre, argumento text. in l. 2. §. merito, ff. ne quid in loco publico, vbi ita demum permittitur alicui in loco publico aliquid etiam in casu permissio, vel de principis licentia, quando fieret sine alterius iniuria, licet secus esset, quando in solo priuato & proprio quis ædificaret: quia potest alteri nocere, vt supra dictum est, quia habet maius & potentius, argumento text. in l. 2. §. si quis à principe, ff. ne quid in loco, & text. notab. in §. 1. quod autem ait, ne quid in flumine publico. ibi dum dicit, dum depressior vel alior fiat aqua. text. in l. 1. §. sunt autem qui putant, eod. tit. text. in l. 1. §. Neratius, ff. de aqua pluuiali arc. si verò primus non haberet licitè, secundus verò sic, tunc secundus benè posset eum impedire, & quodlibet damnum inferre, vt in l. 2. §. idem ait, ff. ne quid in loco publico, si verò vterque illicitè facit nullus potest impedire alium, licet damnum sibi inferant, ita probat text. in dict. l. 2. §. item ait, ff. ne quid in loco publico, text. in l. loci corpus, §. competit, ff. si seruitus vindit. & in expresso istam doctrinam & conclusionem tenet Glof. ordinaria, licet sic non declarat: in d. l. quominus, ff. de flumin. in glof. 1. in fin. & ibi notab. & magistralkter Bart. 2. col. in 1. 2. & 3. quæst. princ. Alber. ibi in fine. Oldrad. & Dinus quos ipse refert Rainer. ibi in fine Angel. de Perus. 2. columna, in medio. Iason. 4. colum. num. 20. Ripa 6. colum. num. 30. istam etiam conclusionem tenet Cinus, Alber. Bald. Ang. & Salic. & communiter Doctores in l. si manifestè, C. de seruit. & aqua tenet etiam Glof. vno verbo in l. si quis ex argentariis, §. si tantum, ff. de edendo, & ibi notat Alber. Gulier. & Oldrad. quos ipse Alber. refert. Bald. Angel. Alexand. & Iason. ibi Bald. in rubr. ff. de rerum diuis. 4. col. vers. quæro ulterius. idem Bald. latius in l. item lapilli, eod. tit. 2. col. in princ. vers. ex his colligitur. Paul. & Floria in l. Imperatores, ff. de seruit. rustic. prædic. Bald. notab. in c. cum Ecclesia Vulterrana extra, de electione. 2. colum. n. 4. Rosfred. in libellis suis, in rubr. de interdicto, ne quid in flumine publico, penult. col. vers. sed illud quaritur, & ista est communis opinio, pro qua est hodie in nostro regno expressa lex part. 18. tit. fin. 3. part. Quam tamen communem opinionem notabiliter limita & intellige, quando aqua non sufficeret omnibus molendinis secus tamen si benè sufficeret omnibus, nam tunc ille qui secundo loco ædificat non possit impediri, argumento text. in l. Lucio Titio, ff. de aqua quot. & æstiva. vbi habetur quòd ille qui concessit seruitutem aquæ ductus vni ex suo fonte, non prohibetur postea alteri concedere si aqua sufficit omnibus, & primus non prætendit præiudicium, & ibi notat Bartol. & communiter Doctores textus in leg. concedendo, ff. de aqua pluuiali arcend. & ibi Bartol. & Doctores textus in lege 2. §. aquæ ductus, ff. de seruitus. rustic. Ant. Gomez ad leg. Tauri.

stic. præd. glof. 1. Paul. & communis opinio in l. aquam C. de seruit. & aqua. latè Capola in tract. de seruit. rustic. præd. in c. de seruit. aqueductus & est l. 5. tit. 1. 1. part. 3. & in expresso istam sententiam voluit Bartol. in dicta lege quo minus, ff. de flumin. 4. col. 5. q. n. 12. & ibi Iason. 10. colum. numero 59. imò in tantum hoc est verum quòd si aqua sufficit omnibus, potest secundus ædificare molendinum, vt procedat etiam si domino primi molendini, notabile commodum & lucrum auferatur ex defectu concursus molentium? quia istud non est in consideratione, cum non sit damnum quod non cohæreat rei hoc est molendino: sed tantum consistit in mera & absoluta facultate personarum, quæ vbi velint possent ire ad molendinum, in quibus nulla erat facta præoccupatio vel ius quæsitum sicut in aqua: ita singulariter Bald. in l. vnic. C. de sent. qua pro eo quod inter prop. 8. colum. 13. oppos. num. 58. & in expresso vult Bartol. in dicta l. quominus, ff. de flumin. 5. col. 11. in fin. per bona iura quæ allegat, tenet etiam ibi Iason. 15. col. n. 84. dicens esse diligenter notandum, quia est valde vtile in practica, vbi aliqua in confirmationem adducit Ripa ibi 16. col. num. 82. tenet etiam & in fortioribus terminis Alberic. in l. si manifestè, C. de seruit. & aqua. in fine, & in expresso ita determinat prædicta lex part. 1. 18. tit. fin. 3. part. in fine. Ex quibus aperte & notabiliter infero quòd ille qui habuit primò molendinum vel supra vel infra, potest aquam continere vel reprimere tempore æstatis vel siccitatis, & facere recollectam aquæ, vel alio quouis tempore si hoc principaliter facit in vtilitatem suam, licet in consequentiam damnum incurrat alteri: & ille alter qui secundo loco ædificauit molendinum, non poterit aliquid facere in aqua, per quod aliquod damnum inferatur primò ita notat Bartol. in d. lege quominus, ff. de flumin. 14. quæst. princ. numero 25. Adde tamen quòd si de prioritate aut posterioritate non constat, tunc potest quilibet facere quidquid velit, cum in pari causa potior est conditio possidentis: ita Bartol. in d. lege quominus, 14. quæst. princ. in fine numero 25. cum quo ibi transeunt communiter Doctores. In quo vnum benè nota, quòd ex eo quòd vnum molendinum sit supra, aliud verò infra, non præsumitur magis pro vno quàm pro alio quod sit prius factum, & hoc aperte colligitur ex superioribus: sed contrarium expressè reperio quod tenet Bald. in l. si plures, Cod. de condit. inser. 2. colum. numero 3. imò quòd illud molendinum quod prius reperitur in via fluminis, illud præsumitur prius factum: nam ita naturaliter currit aqua, vt fluat & currat à superiori ad inferius, vt patet ad sensum & visum oculorum & est text. in l. 1. §. pen. & fin. ff. de aqua pluuiali arcend. vnde per ordinem naturæ seu per locum ab ordine illud est præsumendum antèrius, & sequitur Iason. in dicta leg. quominus, 11. col. num. 61. Confirmatur etiam ista consideratio per textum notab. in 1. constit. C. §. quibus, versic. ita tamen, vbi probatur quòd prioritas scripturæ potest apparere ex ordine seu compositione eius, ex eo quòd vna est in priori loco scripta, ex quo text. notat Bald. 2. colum. num. 5. quòd si in protocollo notarij reperiantur plura instrumenta eodem die confecta, illud præsumatur prius celebratum quod reperitur prius in ordine descriptum, facit etiam text. in l. si quis ex argentariis, §. si initium, ff. de edendo. Viso quòd regulariter quis potest in suo ædificare: nunc dico quòd aliquando in pluribus casibus quis non potest ædificare etiam in suo proprio fundo, solo, vel area: & primò non potest quis ædificare in loco publico, vt Platea, via publica, itinere publico, sine licentia principis vel ciuitatis cuius est solum, locus, vel fundus. textus est in leg. prima, &

in lege secunda, in princ. & per totam illam legem ff. ne quid in loco publico, textus in lege tertia, §. plane, & §. si à principe, ff. quod vi aut clam, imo quod magis est, non potest quis ædificare in suo proprio solo vel fundo, ita vt aliquid habeat immissum vel protectum in loco publico, & ei aliquo modo noceat, text. est in dicta lege secunda cum quidam, ff. ne quid in loco publico. textus in §. dem Labeo, eiusdem legis & ibi notat Bartolus, Albericus, Angelus, & Doctores antiqui, & tenet notabiliter Paul. in lege altius, Codice de seruit. & aqua in fine, & ibi expressè disponit lex 22. tit. 3. & l. 3. eodem tit.

13 Similiter non potest quis facere pontem super via publica, licet habeat domos proprias ab vtraque parte ita probat text. in l. secunda, §. tractatum, ff. ne quid in loco publico. textus in leg. final. ff. de seruitut. text. in l. fin. ff. de flumin. per quæ iura tenet Specul. in tit. de Publiciana, & de seruit. fin. col. versiculo item queritur. Bald. in l. item lapilli, ff. de rer. dic. pen. colum. in fin. numero 8. tenet etiam Capola in tract. de seruit. vrb. præd. in cap. de ponticello. Et si de facto iam illud ædificium factum sit quod noceat reipublicæ, debet iudex ex officio illud deponere & destruere: si verò nimis non noceret, non debet deponere, ne vrbs deformetur ruinis: sed tantum imponet salarium, censum, vel annuam pensionem, soluendam reipublicæ: text. est notabilis in l. 2. §. si quis nemine, ff. ne quid in loco publ. & ibi notat Angel. de Perus. & alij doctores & per eum ita tenet Paul. in l. fluminum. secunda col. de damn. infect. & ibi alij doctores hodie tamen in nostro regno poterit reipublica sibi appropriare in totum illud ædificium, & perpetuò ab ædificante auferre: ista est notabilis lex part. leg. 23. tit. fin. 3. p. & si ædificauerit cum licentia rectorum & decurionum ciuitatis vel municipij, non tenetur reddere, sed debet sibi imponi census correspondens loco vel fundo occupato, ita prag. 71. fol. 71. lib. prag. vnde si sine tali licentia ædificaret, seruaretur superior conclusio. Ex quo inferitur apertè quod iudices officio optimè possunt & debent auferre & tollere ea quæ sunt immissa, seu perfecta super vias vel plateas publicas.

14 Tertio non potest, quis facere vel ædificare turrim, castrum, vel fortalitiu etiam in suo proprio solo vel fundo, quando sit in limine alicuius regni, text. est notabilis in leg. 2. Cod. de fundis limitrophis lib. 11. qui probat isto modo, nam ibi disponitur quod nullus audeat habere vel tenere castrum in limine Imperij vel Regni, nisi tantum ille qui ad hoc deputatus & descriptus est sub pœna mortis & publicationis bonorum: ergo à fortiori non poterit de nouo ibi castrum ædificare, & istam conclusionem per illum textum licet sic non inducat, tenet ibi Gloss. ordinaria in verbo antiquitas. & ibi Bart. & Platea. tenet etiam Gloss. quæ non allegatur in l. 3. ff. ad legem Iul. maiest. in verbo tenuerit. & ibi expressè tenet & notat solus Angel. de Perus. Idem tenet Boërius decis. 320. n. 6. Guido Papius singulari 176. Matiençus in l. 6. tit. 7. lib. 5. gloss. 5. n. 9. aliàs autem in fundo vel solo proprio bene & licitè potest quis castrum, turrim, vel fortalitiu facere & ædificare, dum tantum non faciat ad simulationem, scandalum, vel seditionem alterius: ita probat textus notabilis in l. per prouincias, Cod. de adic. prim. vbi dicit textus quod quilibet potest fundum vel ædificium suum murali ambitu vallare, ergo potest facere castrum vel fortalitiu, in eo prout velit, ad hoc illum textum notat ibi Gloss. ordinaria Perus. Fab. in suo Breuiario nou. ibi Alber. qui allegat Iacob. de Aret. ita tenere & tenet Bald. Angel. & Salicet. Vide Auiles in c. pratorum cap. 22. gloss. 1. Montaluum in repertorio legum ordinamenti, verbo. castram, Diegum Perez in l. 1. tit. 7. lib. 4. ordi-

namenti columna 1469. cum pluribus aliis relatis à Matienço in l. sexta, tit. 7. lib. 5. gloss. 5. n. 7. Scandalosum ædificium quod dicatur docet Matiençus in d. l. 6. tit. 7. lib. 5. gloss. 3. n. 8. vbi talem ædificandi modum à iudicibus vitandum docet ex doctrina Baldi in l. item lapilli Instit. de rerum diuisione, & Platea in rub. Cod. de metatis & epedimeticis, lib. 12. Pet. Nuñ. de Auend. qui concordantes citat 2. p. de exequend. mand. c. 2. in principio plura etiam scandali vitandi causa prohibentur, vt videri potest per Felinum in c. ni. il cum scandalo de præscriptionibus, & vide leg. 25. tit. vlt. p. 3. probat etiam text. in l. opus, ff. de oper. public. cuius verba sunt, opus nouum priuato etiam sine principis autoritate facere licet, præter quàm si ad emulationem alterius ciuitatis pertineat, vel materiam seditionis præbeat: & ibi notat Bar. & Alexan. in addit. & per ista iura ita tenet Innocent. in c. Pisanis de restit. spon. final. colum. in princip. & ibi Abbas final. colum. n. 15. Cardin. final. colum. Ancharr. final. colum. & communiter. Doctores tenet etiam Bartol. in l. ex hoc iure ff. de instit. & iur. 3. colum. num. 7. Bald. 4. colum. 5. oppos. Angel. 2. colum. n. 6. Iason. 2. colum. n. 6. argumento illius text. in dicta l. ex hoc iure. vbi dicitur quod ædificia sunt permissa etiam de iure gentium. Hodie tamen in nostro regno indistinctè prohibitum est facere castrum vel fortalitiu sine principis licentia, vt in l. 7. tit. 7. lib. 4. ordinationum & in ista l. 46. in ll. Tauri, ex quo inferitur quod magnates, domini, vel alij non possunt ædificare castra vel fortalitia in suo territorio, imò nec domum habitationis fortem sine principis licentia: & ita expressè disponitur lib. prag. fol. 60. in capitulis iudicium. vide quæ dicta sunt ad n. 5. ibi, facere vel reaedificare, supra hac l.

Dubium tamen est circa hoc, an licet quis non possit de nouo facere vel ædificare castrum vel fortalitiu, an possit illud quod iam factum est reficere vel reparare? & videtur quod non: & ita probat textus expressus in leg. sacra loca. §. muros de rerum diuin. vbi dicitur quod sicut non possunt fieri muri de nouo in ciuitate vel oppido, sic nec refici. & ibi notat. Alber. & Doctores antiqui & tenet & notat Bart. in leg. usus ff. de oper. pub. & illum textum ad hoc dicit notat Iason. in l. ex hoc iure, ff. de instit. & iur. 3. colum. in princip. probat etiam text. in leg. prima. versic. final. ff. de mortuo inferendo, cuius verba sunt, ædificare autem non solum, qui nouum opus molitur intelligendus est verum is quoque quis vult reficere: & ita hoc expressè determinat per istam nostram legem Tauri: imò quod castrum vel fortalitiu alicuius magnatis vel alterius priuatæ personæ non possit refici vel reparari: in contrarium tamen est textus clarus & expressus in leg. intra urbem in fine de operibus publicis. cuius verba sunt, ea tamen instaurandi quæ etiam deformibus ruinis intercidisse dicuntur, vniuersis licentiam damus & ibi notat Salicet. & communiter. Doctores text. in l. fin. eodem tit. & est lex 20. tit. fin. 3. part. & prag. lib. prag. fol. 60. facit etiam text. in l. si ædificium, ff. de oper. nou. nunc. vbi licet quis possit nuntiare nouum opus pro opere nouo quod sit, non tamen opere veteri quod reficitur. text. in l. fin. vers. illud, Cod. de Iudeis. vbi licet Iudæi nõ possint de nouo facere synagogã, tamen antiquam bene possunt reaedificare textus in cap. consuluit. extra de Iudeis. vbi idem disponitur text. in l. hactenus iuncta l. usufructuarius nouum rectorium, ff. de usufruct. text. in capitul. per tuas de do. at. & ibi ad hoc notat Abbas secunda colum. num. 3. & communiter Doctores sed pro concordia potest dici sic, quod si muri sunt depositi & destructi ex aliqua causa vel delicto per principem, tunc non possunt refici per ciuitatem, vel per iudicem, vel per quemlibet alium sine

sine eius licentia & auctoritate : & ita intelligitur text. in d.l. sacra loca. §. muros de re. diu. si verò minatur ruinam vel sunt destructi aliqua tempestates, lapsu temporis vel casu, tunc possunt, imò debent refici per istam ciuitatem vel iudicem : & ita intelligatur text. in d.l. intra urbem. Cod. de oper. publ. cum simil. & istam concordiam & declarationem ad ista iura ponit expressè Salic. in l. per prouincias. Cod. de adific. priv. & ista concordia & distinctio est de mente Ba di in lege si ut proponis la 2. Codice de nuptiis. sed ante eos illam concordiam, & distin. ponit Bartolus in lege si quis adulterium, §. 1. ff. de adulter. & ibi Albert. & Angel. post antiquos, ponit etiam Cin. Bart. Alb. & Salic. in l. seruus, Cod. de pœnis. Roman. in lege 1. §. hoc autem 2. colum. in fin. ff. de noui. oper. nunc. notat Alexand. in ista eadem lege 1. §. si quis adificium. eod. titul. ita ergo dicamus in ista lege Tauri, quòd si ex aliquo delicto vel causa esset castrum vel fortalitium per principem destructum, tunc per dominum eius non possit refici : si verò lapsu temporis, tempestate vel casu minatur ruinam, benè possit refici sine aliqua licentia : vt etiam tenet Petr. Nunez de Auendaño de exequen. mandatis 2. part. cap. 3. 6. num. vers. si tamen dirimi. Afflictus in constitutione regni Sicilia lib. 3. rubr. 29. in princ. num. 6. sed ista concordia & declaratio non videtur vera : quia indistinctè lex dicit, quod sicut fieri non potest sine principis licentia, ita nec reparari : & certè ista lex non patitur talem distinctionem. Vel aliter & secundò dicamus quòd ista lege Tauri intelligatur quando fortalitium est factum post istam legem prohibitiuam : quia tunc sicut non potest de nouo fieri ædificari ita etiam non potest factum refici vel reparari : sed certè iste intellectus nullam dubitationem continet : quia si ipsa res & fortalitium omninò & totaliter non potest fieri, à fortiori nec reparari.

16 Alios duos casus etiam in quibus castrum reparari non potest, tradit Matiençus in l. 6. tit. 7. lib. 5. gl. 5. & à num. 18. vsque ad 22. & de hac quæstione vide eundem Matien. in d. l. 6. à n. 10. vsque ad 17. & Auiles in cap. 21. prater. gl. 1.

Vnde aliter & tertidò & notabiliter potest dici, quòd si quis habet castrum vel fortalitium antiquum iuste & legitime factum ante legem Tauri, benè potest refici & reparari per supra dicta : quia non est ædificium nouum nec res distincta, sed eadem, & potest cadere & subuerti : & idem resoluit Auiles in cap. pratorum, cap. 22. gloss. 1. Boërius in decisione 320. n. 16. ad fin. & latius in decisione 44. num. 5. Matiençus in l. 6. tit. 7. lib. 5. gloss. 5. n. 17. Auendanus de exequend. mandatis 2. p. c. 2. n. 32. & Afflictus decis. 791. & videas omnino prædictum Matiençum qui à n. 1. vsque ad finem d. gl. 5. hanc quæstionem disputat : si verò tale castrum vel fortalitium antiquum penitus vsque ad aream est destructum, non possit : quia illud iam videtur esse ædificium nouum, argumento text. in l. inter stipulantem §. sacram. in fine vers. sed si vsque ad aream, ff. de verb. obligat. cuius verba sunt, sed si vsque ad aream deposita sint, licet eadem materia restituatur, alia erit, argumento etiam text. in l. in fine. C. de iure emphyteuso. text. in l. si ita legatum, §. final. de legatis. 1. vbi si testator rem legauit quæ postea penitus destructa est, etiam si de nouo reficiatur non debetur legatum textus in l. quid tamen, ff. quibus mod. usufructus amitt. vbi habetur quòd usufructus extinguitur, si res destruitur vsque ad aream, pro ista sententia & conclusionem facit textus notabilis qui ponit singula exempla in l. proponebatur, ff. de iudic. & ita etiam Neapoli est constitutum, vt ex constitutionibus Neapolitanis constat, const. 32. & 33. & ibi Gl. Auiles in Ant. Gomez ad Leg. Tauri.

capitulis pratorum c. 22. Gloss. 1. n. 30. Boërius decis. 320. n. 16. ad fin. & latius decis. 44. n. 5. tradit Matiençus in l. 6. tit. 7. lib. 5. Gloss. 5. num. 16. confirmatur, quia tali casu ista refectio rei destructæ, vsque ad aream benè dicitur refectio seu reparatio : textus est notabilis in l. prima, §. deinde, ff. de riuis. cuius verba sunt, Reficere est quòd corruptum est in pristinum, i. atum restaurare, si vero quis velit reficere castrum vel fortalitium quod penitus non est destructum, sed vetustate vel aliquo alio casu minatur ruinam, tunc possit, & isto modo concordentur superiora iura, & isto modo intelligatur ista nostra lex Tauri, & istam doctrinam & distinctionem ponit Alb. Bartolus, Angel. & communiter Doctores & in l. 1. §. si quis adificium, infra isto titulo de oper. noui. nuntiat. & ita intelligo istam nostram legem Tauri quæ certè in hoc dubia erat, pro qua declaratione mea considero viam rationem, quia si castrum vel fortalitium priuatæ personæ non possit refici vel reparari in casu necessitatis, sequeretur quod possit pro parte, vel in totum dirui vel decidi, & maximum damnum inferre vel in personis, vel in rebus, quod nullo modo permittendum est : & ista est evidens ratio, quæ apertè concludit : & ita video quòd pro tali refectio- ne nunquam aliqua licentia à principe impetratur, pro qua declaratione mea & ratione facit, quia si domus vel ædificium priuatæ personæ minatur ruinam, licet non sit per dictum remedium cautionis damni infecti pro damno quod timetur in personis, sed tantum in rebus vt in l. 1. & per totum, ff. de dam. infect. tamen quilibet de populo iudicis officio petere, vel iudex ipse sine alicuius petitione compellere potest, vt illud reficiat, & si non sit sufficiens suo sumptu reficere debet ex pecunia publica refici : & si intra congruum tempus à iudice assignatum dominus rei non soluet, ad instantiam reipublicæ vel procuratoris eius vendetur pro solutione pretij, text. est notabilis in l. ad curatoris, ff. de damno infect. & ibi notat Ang. & communis, opinio Doctorum, facit text. in l. præsens prouincia la 5. ff. de offic. prat. text. & ibi Doctores in l. singularem. C. de adific. princ. tenet notabiliter Spec. in tit. de satisfactionibus, §. & quæque. vers. circa. latè Capola in tract. de seruit. urb. pra. in c. de refectio. & probat apertè l. penult. tit. fin. 3. p. de quo vide Matien. in d. l. 6. tit. 7. lib. 5. gl. 5. n. 26.

17 Si verò sunt ædificia publica quæ minantur ruinam, & egeat refectio, & ciuitas, communitas, vel respublica non habet vnde possit soluere, ipsi vicini de populo possunt compelli ad collationem : quia utilitatem communem sentiunt : ita textus notabilis in l. 2. §. viam publicam. vers. refectio. ff. ne quid in loco publ. & ibi notat Ang. de Perus. text. in l. adiles, ff. de via publica. text. in l. ad portum, C. de oper. pub. pro quibus est lex notabilis par. 20. tit. fin. 3. part.

18 Vnum tamen nota & tene menti, quòd si officialis certo pretio vel salario fecit ædificium publicum vel priuatum, & sit vitiosum culpa sua, tenetur ex proprio contractu ad totale interesse, text. est in l. fin. ff. locati. & hoc nedum quando totius operis consummatio spectabat ad officialem vno pretio, verum etiam si singulis diebus pro toto ædificio certa pecunia vel pretium præstaretur : secus tamen est si consummatio totius operis ad officialem non spectet, sed tantum singulis diebus pro opere vel ædificio & labore suo certam pecuniam vel salarium recipiebat : quia de vitio operis non tenetur, cum ipse dominus quotidie poterat expellere : text. est valde singularis in iure in l. ea lege, §. locati, ff. locat. quem ibi dicit singularem Bart. Salic. Paul. & communiter Doctores Baldus & Salic. in l. 2. Cod. eod. titul. & ita intellige. l. 16. tit. 8. part. 5. Item adde quod hoc est verum, quando constat de vitio operis : & hoc potest probari :

sed est notabile dubium quid in casu dubio, quando non potest constare, an ædificium vel opus dirutum sit vitio operis vel casu, quid præsumatur? in quo dico, quod si ruat infra 15. annos à tempore operis perfecti & consummati, præsumitur corruisse culpa, & vitio officialis text. est singularis & vnicus in iure in l. omnes la. 1. Cod. de oper. pub. vn e alio non probato tenetur ad damnum & interesse, & ad hoc illum textum dicit ibi singularem Alber. qui dicit quod sibi contigit de facto: & ad hoc etiam notat & commendat Bald. Salic. & communiter Doctores & idem expressè disponit l. 21. tit. fin. 3. part. & licet illa lex loquatur in opere publico, tamen crederem quod etiam procederet in opere vel ædificio priuato, cum sit eadem ratio.

19 Quarto non potest quis ædificare etiam in suo proprio solo, quando ex ædificio aliquid est immissum vel protectum in re vel fundo, vel domo alterius: pro cuius intelligentia dico, quod immissum est illud quod in re alterius imponitur & requiescit, & sic eius rem tangit: protectum verò est quod supra, ipsam rem alterius est eam non tangendo: text. est qui expressè istam differentiam ponit in l. malum. versicul. 1. & 2. ff. de verbor. significat. quo casu dominus & possessor rei in qua immissum est, potest illud propria autoritate tollere, vel per remedia iuris sibi prouideri putà interdicto vti possidetis, vel negatoria, vel alio competenti remedio: si verò protectum est, non poterit illud propria autoritate tollere, sed tantum iuris remedio contra eum agere vt tollat, text. est expressus & notabilis qui istam distinctionem facit in l. quemadmodum, §. si per testam. ff. ad leg. Aquil. per quem ita tenet ibi Odofr. Bartol. Alber. Bald. & Flor. & dicit ibi Bald. quod istud est maximum commodum possessionis: quia possessor habet ius resistendi propria autoritate, & reputat esse mirabile Flor. ad idem est textus in l. fin. §. ianuam, ff. quod vi aut clam, & ibi tenet Bart. & Alb. & ante eos Oldrad. quem refert Alb. probat etiam textus in l. prima, C. ut nemini liceat sine iudicis autoritate signa imprimere, qui magis probat vt procedat etiam si tantum rem detineat: & illum textum ad hoc dicit singularem Romanus in l. 1. §. nuntiat. final. colum. ff. de noui oper. nuntiat. text. in lege 2. §. cum quida, ff. ne quid in loco publico, & ibi notant Doctores textus in l. si seruus, C. quod cum eo, per quem. tenet Bartol. & communiter Doctores in d. l. 1. §. nuntiatione. tenet etiam Glos. ordinaria in dicta l. malum, versic. 1. in glos. 1. de verb. sign. & ibi Doctores tenet etiam Bartol. in l. si duo, §. item videamus, ff. vti possidetis, & ibi Angel. & communiter Doctores tenet etiam notabil. Paulus de Castr. in l. fin. ff. de seruit. in princ. idem Paulus in leg. fluminum, §. fin. col. 1. n. 3. ff. de dam. infect. tenet etiam Innocent. Abb. & communiter Doctores in cap. 1. de immun. Eccles. tenet etiam late & notabiliter Cæpola in tractat. de seruit. urban. prad. cap. 10. Quod extende vt procedat & habeat locum, etiam si quis non possideat rem in solidum, sed tantum pro parte: quia etiam potest opus ibi factum propria autoritate tollere & destruere, modò fiat ab alio tertio, modò ab ipso consocio qui habet partem in re, argumento prædictum iurium cum ratione: & tenet Glos. ordinaria Bartol. Paul. Flor. & communiter Doctores in l. si inter te, & me, ff. de serui. urb. prad. & Doctores vbi supra licet Bart. teneat contrarium in d. §. nunc. quod tamen intellige quando esset immissum opere artificiali: secus si opere naturæ, vt si arbor tua immisit radices in re, vel fundo, vel solo meo: quia non possunt tolli nec auelli propria autoritate, sed iuris remedio, & sic vtili interdicto de arboribus cadendis: quo casu si talis arbor tua est iuxta domum vel ædificium meum, radi-

citus cogitur tollere ne vmbra arboris aut radices mihi noceant: text est in l. 1. C. de interdictis, text. in l. 1. ff. de arbor. caden. si verò arbor noceret fundo rustico, non debet in totum tolli, sed tantum rami coerceri per 15. pedes: text. est in l. 1. ff. de arbor. caden. & ibi tenet Bart. Alber. & communiter Doctores text. in l. 1. C. de interdict. post princ. Bart. Bald. Angel. in fine, & notat Salicet. ibi penult. col. ponit etiam Bart. in l. 1. Cod. unde vi, 2. col. Bald. ibi 8. colum. num. 42. Salicet. ibi 2. colum. vers. reuertor ad glos. istam etiam doctrinam & resolutionem ponit valde notat Flor. in l. quemadmodum, §. si protectum, ff. ad leg. Aquil. Quintò, non potest quis ædificare in alieno solo vel fundo, imò si ædificauit & cum mala fide, ædificium cedit solo, & licet dominus soli illud sibi retinebit: si verò cum bona fide, cogitur dominus æstimationem materiæ soluere: text. est in l. adeo §. ex diuerso. Inst. de rerum diuis. text. in l. 2. C. de rei vendic. text. in l. 44. tit. 28. 3. p. vel à fortiori si velit potest illud propria autoritate tollere, argumento supra dictorum. Sextò, non potest quis ædificare quando debet alteri in illo fundo vel re seruitutem altiùs non tollendi: text. est in l. 1. ff. de seruit. urb. prad. text. in l. qui luminibus, eod. tit. text. in l. inter seruitutem, eod. tit. text. in l. altiùs, ff. de seruit. vendic. text. in l. si in adib. C. de seruit. & aqua. text. in §. aquè si agat. Institut. de action. pro quibus est lex 2. tit. 31. p. 3. Quibus præsuppositis & deductis, pro perfecta declaratione materiæ quæro, an & quando habeat locum nuntiatio noui operis, pro ædificio de nouo facto? pro cuius perfecta intelligentia & declaratione dico, quod sunt videndi sex articuli principales. Primus, quo casu & quando habeat locum nuntiatio noui operis? Secundus, quæ personæ possint nuntiare? Tertius quibus personis debet fieri nuntiatio? Quartus, quo loco debeat fieri nuntiatio? Quintus, quis sit modus & forma denuntiationis? Sextus, quis sit effectus huius denuntiationis.

Quoad primum articulum dico, quod nuntiatio noui operis propriè habet locum pro opere incepto vel præparato, non vero pro opere iam facto & consummato: textus est in lege prima, §. 1. ff. de noui oper. nuntiat. cuius verba sunt, hoc autem edictum remediumque operis noui nuntiationis aduersus futura opera inductum est, non aduersus præterita: & ibi notat Bartol. & communiter Doctores. text. in c. 1. eod. titulo, & ibi notat Innocent. Hostiens. Ioan. Andr. Abb. & communiter Doctores. text. in l. de pupillo, §. nuntiationem, ff. de noui oper. nuntiat. cuius verba sunt, nuntiationem autem in re præsentis faciendam meminisse oportebit, l. eo loci vbi opus nouum fiat siue quis adificet, siue inchoet adificare: pro opere vero iam facto & consummato non competit istud remedium nuntiationis noui operis, sed competit interdictum & remedium, quod vi aut clam, quod est recuperandæ: text. est in lege prima, §. primo, ff. de noui oper. nuntiat. ibi, nam si quid operis factum fuerit quod fieri non debuit, cessat edictum de oper. noui nuntiat. & erit transeundum ad interdictum quod vi aut clam, & adde quod illud remedium & titulus quod vi aut clam, habet locum quando quis ædificauit, vel aliquod opus fecit, vel iussit facere in re mea & illud ædificauit vel fecit clam, taliter quod verisimiliter non potuit sibi denuntiarì nouum opus: si vero palam fecit nulla opera vel industria adhibita, vt sibi nuntiarì non possit, cessat illud remedium textus est in lege prima, ff. quod vi aut clam. textus in l. 3. §. fin. eodem titulo. cuius verba sunt, clam facere videri Cassius scribit eum qui celauit aduersario, nec ei denuntiauit, si modo timuit eius controuersam, aut debuit timere: ita tenet & declarat Bart. in l. competit, §. fin. ff. quod vi aut clam, ita etiam tenet & declarat

Specul. in tit. de restitut. spol. §. primo, versicul. ceterum, n. 2. I. Rosfred. in rub. de interdicto, quod vi aut clam Ang. de Perus. in l. 1. §. quid sit, ff. quod vi aut clam. Bart. in l. stat. ff. quod met. caus. 1. col. num. 3. Anton. de Butr. in cap. item cum quis de restit. spol. 2. colum. num. 15. Angel. de Aretin. in §. quadrupli. Inst. de action. fin. col. in fin. & adde quod similiter in isto casu competit interdictum *uti possidetis*, pro defensione possessionis, & ut reus desinat à molestia, & in consequentiam destruat opus sine cuius demolitione non videtur cessare à molestia, text. est expref. sus in l. si duo, §. si vicinus, ff. *uti possidetis*, cuius verba sunt, *si vicinus meus in pariete meo tectoria habeat, & in pariete suo, uti possidetis interdictum mihi efficax est, ut ea tollere compellatur*, bonus text. in l. vim facit, ff. de vi & vi armat. ibi, *aut quid edificando*. text. in l. de pupillo, §. meminisse in fine, ff. de noui oper. nun. & tenet Glof. ordinaria in lege 1. ff. quod vi aut clam, in verbo restitut. & ibi Bart. Ang. & communiter Doctores tenet etiam & declarat Paul. in l. prator ait, §. 1. num. 3. ff. de noui operis nuntiatio. & eo casu quo actor possidet potest intentare vnum vel aliud, & nulla in eis hoc casu datur differentia: si verò actor non possidet: sed tantum detinet vel alias sua interest, datur interdictum quod vi aut clam, ut infra dicetur: non verò *uti possidetis*. Alia etiam differentia vltra Doctores est, quod interdictum quod vi aut clam, competit infra annum à die perfecti operis, ut in lege semper, §. hoc interdictum, eodem titulo, interdictum verò *uti possidetis*, durat tantum anno pro interesse præterito, sed pro molestia & turbatione quæ semper instat, semper datur & competit: vnde in nostro casu competeret pro destruendo edificio.

21 Ex quibus resultat noua & subtilis difficultas si quis edificat in re mea vel à me possessa palam, & opus est iam consummatum, quod remedium habeam? & resolutiuè dico, quod tantum mihi competit & prodest interdictum *uti possidetis*, si rem vel solum (vbi est factum edificium) possideo, per quod defendar in possessionem & declarabor possessor, & in consequentiam destruetur opus: sine quo non possum defendi à molestia: argumento text. in leg. de pupillo, §. meminisse, ff. de oper. noui nuntiat. textus in l. si duo, §. vicinus, ff. *uti possid.* text. in l. vim facit, de vi & vi armat. & argumento Glof. singularis iuncta communi opinione in l. clam possidere, §. qui ad nundinas, ff. de acquir. posses. & similiter habet locum interdictum quod vi aut clam, pro opere facto palam vel clam post denuntiationem noui operis, qualitercunque fuerit facta denuntiatio. textus est in l. 1. §. quod si vi factum, vers. 1. ff. de vi aut clam cuius verba sunt, *sed si quis iactu vel minimi lapilli prohibitus facere perseuerauerit, hunc quoque vim fecisse videri* Papius & Pomponius scribunt: eoque iure utimur. & ibi notabiliter tenet & declarat Ang. de Perus. tenet etiam Rosfred. in d. rubr. interdict. quod vi aut clam in princ. ex quo clarè deducitur, quod in isto casu concurrat & competit interdictum quod vi aut clam, & interdic. noui oper. nun. & ita expresse dicit text. in l. si alius, §. ait Iulianus, ff. quod vi aut clam ibi, *duobus interdictis tenebitur, uno quod de noui operis nuntiatione competit, altero quod vi aut clam ad idem est text. in l. prator ait, §. nonnulli, ff. de noui oper. nun.* & ibi Glof. & communiter Doctores. Sed attende quod meritò potest dubitari, quare isto casu competit interdictum quod vi aut clam, cum propriè hoc casu competit interdictum noui oper. nun. maximè cum interdictum noui oper. nun. duret perpetuè, & sic per 30. annos ut opus destruat, ut in l. prator ait, §. hoc interdictum perpetuè datur, ff. de oper. noui nun. interdictum verò quod vi aut clam tantum durat an-

Ant. Gomez ad leg. Tauri.

no, ut in l. semper, §. hoc interdictum, ff. quod vi aut clam in qua difficultate breuiter respondeo. Primò modo quod quando generalis dispositio & specialis emanant à diuersis legibus, tunc bene possunt concurrere, & vnum non excludit aliud, ut in l. si legatarius, ff. de dolo, & ibi Glof. finalis & communis opinio Doctorem.

Vel aliter & secundò, quod licet ista remedia ita quam pluribus concurrant, tamen in aliquibus differunt & habent se tanquam excedentia, & excessa: nam primò differunt quia interdictum quod vi aut clam, habet locum pro re communi: text. est in l. denique, §. si ex sociis, ff. quod vi aut clam interdictum verò de oper. noui nuntiat. non. textus est ibi communis opinio, in prouinciali, vers. 1. & 2. ff. noui oper. nuntiat. Secundò quia interdictum quod vi aut clam competit fructuario: text. est in l. is qui in puteum, §. fin. cum l. seq. & sequenti, ff. quod vi aut clam, interdictum verò noui oper. nuntiat. non, text. est in l. 1. §. fin. ff. noui oper. nuntiatio.

Tertio interdictum quod vi aut clam, datur habenti rusticam seruitutem: text. est in l. denique, §. unde apud Seruium, ff. quod vi aut clam, interdictum verò noui oper. nunc. non: textus est in leg. qui viam, infra, eod.

Quarto interdictum quod vi aut clam datur colono vel inquilino: textus est in l. is qui in puteum, §. si postea quam versic. si tamen precario, ff. quod vi aut clam, interdictum verò noui oper. nun. non: text. est in l. in prouinciali, §. si ego, ff. noui oper. nuntiat. quas differentias non ponit Rosfred. in d. rubr. de interdict. quod vi aut clam, num. 10. Bartolus & Doctores post Glof. ibi in l. prima, §. primo, ff. noui oper. nun. Item adde quod interdictum, quod vi aut clam, nedum competit domino, sed possessori tantum, & etiam ei cuius interest edificium non esse factum, licet non possideat: text. est in l. is qui in puteum, §. fin. ff. quod vi aut clam, text. est in l. quanquam, eod. tit. text. in l. denique, §. si ex sociis, eodem tit. text. in l. competit: in princ. eodem tit. cuius verba sunt, *competit autem hoc interdictum etiam his qui non possident, si modo eorum interest*. Ex quo infertur quod competit etiam ei qui iam desit esse dominus & possessor: puta venditori suæ rei qui eam vendidit & tradidit: nam agit interdicto quod vi aut clam, saltè pro suo interesse ratione operis facti, text. est in l. is qui in puteum, §. si postea quam, ff. quod vi aut clam, & ibi Glof. & communiter Doctores & illum textum bene declarat Rosfred. in dicta rubric. de interdict. quod vi aut clam, se prima columna, versic. illud notabile. Item adde, quod virtus & effectus interdicti quod vi aut clam, est, ut opus seu edificium suis sumptibus demoliatur, & in interesse condemnatur: textus est in l. prima, ff. quod vi aut clam, textus in l. semper, §. hoc interdicto, eod. tit. ex quo tollitur difficultas quæ posset obiici, nam si edificium cedit solo meo, ut l. ad eod. §. ex diuerso, ff. de acquir. rerum domin. & in §. ex diuerso, ff. de rer. dif. cum simil. cuius effectus fuit interdictum quod vi aut clam: quia respondeo quod fortè domino nocet edificium & non vult illud habere vel retinere, sed vult quod destruat sumptibus facientis vel edificantis, vel fortè non est dominus fundi sed detentator & sibi nocet: & in terminis ita tenet & declarat Rosfred. in dicta rubrica de interd. quod vi aut clam sexta columna, versiculo. Item non videtur.

Quoad secundum articulum, quæ personæ possint nuntiare, resolutiuè dico, quod omnis illa persona cuius interest edificium illud non fieri ratione dominij, vel quasi dominij, vel possessionis, vel iuris seruitutis urbanæ, vel pignoris quod habet in re in qua edificatur, potest nuntiare

nouum opus : textus est *in lege prima*, §. *penult. ff. de oper. noui nun.* cuius verba sunt, *iuris nostri conseruandi aut damni depellendi causa opus nouum nuntiare potest is ad quem ea res pertinet.* & ibi communiter Doctores. Ex quo primo infero quòd ille qui præterdit se dominum illius rei in qua ædificium fit, potest nuntiare : textus est, *in dicta lege prima*, §. *penult. ff. de noui, oper. nunc.* & ibi Gloss. ordinaria Bartolus & communiter Doctores textus *in lege 1. versic. ius is habet*, ff. *de remissionibus.* cuius verba sunt, *ius is habet nouum opus nuntiandi qui aut dominium aut seruitutem habet.* Secundò potest nuntiare ille qui habet quasi dominium, quia possidet rem titulo & bona fide : textus est, *in dicta lege prima*, §. *penult. ff. noui, oper. nun.* & ibi Gloss. & communis opinio probat etiam textus, *in lege cum qui*, §. *1. versic. Publiciana*, ff. *de Public. text. in lege quacunq; eodem titulo.* Tertio potest nuntiare ille qui tantum nudam & simplicem possessionem habet, licet sine titulo argumento text. *in lege vim facit*, ff. *de vi & vi armat. ibi, aut quid edificando, sine quid omninò faciendo per quod liberam possessionem aduersarij non reliquit* textus est, *in lege prima*, & *per totum*, ff. *quod vi aut clam.* Quarto potest nuntiare ille qui habet vtile dominium, vt superficiarius, emphyteuta, & similis persona : textus est, *in lege Prouinciali, Paragrafo, si ego*, ff. *de noui oper. nun.* & facit textus cum materia, *in lege prima*, ff. *de superficiebus.* textus *in fine Cod. de iure emphyt.* Quintò potest nuntiare ille qui habet ius pignoris in re in qua fit ædificium : textus est, *in l. creditori. ff. de noui oper. nun.* & ibi communiter Doctores.

24 Sextò potest nuntiare ille qui habet seruitutem vrbana in illa re : in qua fit ædificium : text. est *in l. de pupillo*, §. *sextus. versic. impositiuiam*, ff. *de noui, oper. nunciat.* & ibi Gloss. & communiter Doctores text. *in l. inter seruitutes. versic. si seruitus*, ff. *de serui. vrb. prat.* & ibi Glossa & communiter Doctores textus *in l. & si forte §. sciendum, & §. fin. ff. si seruit. vend.* textus *in l. 1. §. ius is habet*, ff. *de remissionibus*, textus *in leg. in iudicio*, ff. *famil. herc.* ille verò qui habet seruitutem rusticam non potest nuntiare, licet possit agere confessoria, vt seruitus sibi præstetur, & condemnatur in interesse & damno : textus est *in l. qui viam*, ff. *de noui oper. nun.* cuius verba sunt, *qui viam habet, si opus nouum nuntiauerit aduersus eum qui in via edificat, nihil agit : sed seruitutem vindicare non prohibetur.* & ibi Glossa ordinaria & communiter Doctores & idem disponit lex §. *titul. fin. 3. part.* Sed attende quod dubium maximum & necessarium est ratione diuersitatis assignare, vnde Gloss. *in d. l. qui viam.* dicit quòd ille qui habet rusticam seruitutem, non potest renuntiare : quia hoc indutum est fauore agrorum in quibus ædificium fit : quia prædia rustica debent esse magis libera quam vrbana fauore agriculturæ : & illam rationem sequitur Bartolus & alij Doctores *in d. l. 1. §. fin. ff. de noui, oper. nun.* Sed ista ratio non videtur concludere, quia procederet tantum, quando gratia colligendorum fructuum fieret aliquod ædificium, quia aliàs illud ædificium magis noceret fructibus : vnde Paul. de Castr. *in dict. leg. 1. §. fin.* ponit aliam rationem, scilicet, quòd ille qui habet seruitutem vrbana vel etiam rusticam potest nuntiare quando ex ea principaliter, directo, & immediatè fundus cui debetur seruitus consequitur vtilitatem : vt est videre in seruitute luminis, quæ est vrbana : vel in seruitute aquæ ductus, quæ est rustica, ex qua fundus dominans efficitur fertilior & vtilior : sed ille qui habet rusticam seruitutem ex qua fundus dominans non sentit vtilitatem immediatè, principaliter, & directò : vt est videre in eo qui habet seruitutem itineris, viæ, actus

vel aliam, ex qua fundus dominans non consequitur vtilitatem directè & immediatè : sed median- te vsu, facto & exercitio eius cui debetur : quia potest per fundum seruientem transire, ex quo facto resultat vtilitas prædiorum dominantium Bartolus verò soluit alio modo & dicit quòd indistinctè qui habet seruitutem vrbana & rusticam potest nuntiare : nec obstat textus *in dicta lege qui viam.* quia debet intelligi, quando dominus vel alius ædificat in prædio vel fundo seruiente, reficiendo & præparando : non verò faciendo de nouo, sed ista solutio communis reprobatione, & prima tenetur tanquam communis. Vel aliter cogitavi quòd sit tertia ratio, quòd indistinctè ille qui habet seruitutem vrbana vel rusticam possit nuntiare, quando talis seruitutis rustica est imposita & terminata in certo loco & parte fundi seruientis : nam tunc si in illa parte sit ædificium, posset denuntiare : quia magis afficit rem : secus vero si certus locus fundi non sit determinatus pro seruitute, sed simpliciter sit in toto fundo, quia tunc licet in aliqua parte fundi fiat ædificium non potest nuntiare, quia per alium locum posset dominus fundi dominantis pertransire, & ita posset nouiter intelligi, textus *in dicta lege qui viam.* & in terminis ita reperio quòd tenet & declarat solus Romanus *in l. 1. §. fin. colum. in fin. ff. de oper. noui nunc.* Confirmatur, quia licet seruitus realis rustica de rigore debeatur in toto fundo, & sit tota in toto, & tota in qualibet parte fundi, tamen modo conuentum sit inter partes, modo non, debet eligi certus & determinatus locus & pars fundi per quam quis vtatur seruitute, & aliæ partes remanent liberæ, textus est *in lege si certo genere*, §. *si totus*, ff. *de seru. rust. prædior. text. in l. si cui simplici via. ff. de seru. tit. gener.* & ibi communiter Doctores. Item etiam confirmatur, quia magis afficit hypotheca specialis vel particularis quàm generalis text. est *ling. & vnicus in l. 2. Cod. de pignor.* vbi disponitur, quòd si quis obligauit primo creditori bona sua generaliter, & certam rem particularem & alienauit vnam ex rebus generaliter obligatis, creditor cogitur prius agere ad rem specialiter obligatam, antequam agat contra tertium possessorem : & ad hoc reputat singularem & vnicum Bald. & alij Doctores ibi, licet hodie de iure nouo Authenticorum indistinctè creditor tenetur agere contra debitorem principalem antequam veniat ad tertium possessorem pignoris, modò apud debitorem sit hypotheca modò non, vt *in Authent. hoc si debitor. Cod. de pignor.*

Ille verò qui habet vsumfructum in re in qua fit 25 ædificium, non potest nuntiare nomine proprio, & sic ex persona sua, sed procuratorio nomine ex persona domini, & sic proprietarij, benè potest : sed per confessoriam potest petere & vindicare ius vsufructus à quocunq; ædificante, vel impediante, textus est, *in l. 1. §. fin. ff. de noui, oper. nunc.* cuius verba sunt, *vsufructuarius autem opus nouum suo nomine nuntiare non potest, sed procuratorio nomine nuntiare poterit, vel vindicare vsufructum ab eo qui nouum opus faciat, &c.* Sed necessarium dubium est, videre quæ sit ratio huius decisionis, cum regula sit in hac materia, quòd omnis ille qui præterdit interesse, potest nuntiationem noui operis facere, vt supra conclusum est : maximè cum vsufructuarius censeatur quasi dominus rei, vt *in l. 4. ff. de vsufr.* text. *in l. si postulauerit. §. de eo quoque, ff. de adult. text. in l. pratoris officium. §. fin. ff. de dam. infect. text. in l. eorum, & in l. inter fructuarium eod. tit.* maximè etiam, quia ille qui habet seruitutem potest nouum opus nuntiare, vt supra dictum est : vnde à fortiori vsufructuarius deberet nuntiare, sed respondeo quòd ratio est, quia vsufructuarius

rius licet dicatur habere ius in re, tamen reputatur esse debile & non perpetuum: quia morte usufructuarii. & alijs modis extingui potest, vt in *l. corruptionem C. de usufruct. & in l. tertia §. fin. ff. quibus mod. usufr. et amitt. & in §. finitur. Institut. de usufruct.* vnde cum habeat ius ita debile & non perpetuum quod de facili amittitur, non potest suo nomine nuntiare, sed procuratorio nomine, hoc est, ex persona proprietarij: quia eo ipso quod datur sibi usufructus in re, videtur factus procurator in ea, & potest, imò tenetur facere ea quæ concernunt curam & vtilitatem ipsius rei, textus est singularis & vnicus in *l. 1. §. fin. cum l. sequenti. ff. de usufr.* quemadmodum notato capite de quo text. plura bona dico suo loco: & istam rationem ponit expressè Bart. in *d. l. 1. §. fin. Bald. & latius Ias. l. 1. & 2. col. & sequitur communem opin. ponit etiam Bart. post Dinum ibi in l. de pupillo. §. 6. ff. de noui. oper. nunc.* Sed attende quod licet ita dispositum sit de iure communi, tamen contrarium disponitur hodie de iure regio: imò quod usufructuarius possit nuntiare nouum opus ædificanti in fundo in quo habet usufructum, licet non possit nuntiare domino proprietatis, sicut nec poterat de iure communi: ita disponit *l. 4. tit. fin. 3. p.* nec illa lex potest intelligi vt usufructuarius possit nuntiare extraneo procuratorio nomine, sicut de iure communi: quia simpliciter dici possit nuntiare.

26 Item adde quod in tantum ille qui præterdit interesse potest nuntiare, vt procedat etiam si sit minor: quod tamen intelligo & declaro isto modo, nam si est minor 14. annorum, & non possidet, potest nuntiare etiam sine autoritate tutoris, ex eo quod facit conditionem suam meliorem, argumento text. in *l. ff. de autor. tutor. in princ. Institut. eodem tit.* si verò possidet, tunc similiter potest nuntiare per iudicem vel iactum lapilli, etiam sine tutore, cum sit sibi vtile: si verò vult nuntiare simplici verbo, tunc cum autoritate tutoris potest: sine ea verò non, quia fieret sibi præiudicium cum ex hoc amitteret possessionem, istam distinctionem in hoc articulo probat textus in *l. de pupillo. ff. de oper. noui nunc.* & ibi tenet Albert. Bald. & communiter Doctores. Ex quibus infeto quod hodie mulier coniugata posset nuntiationem noui operis facere sine licentia viri omnibus modis, præterquam solo verbo, ex prædicta ratione.

27 Septimò potest nuntiare quilibet amicus vel extraneus nomine domini & sine mandato, dum tamen præstet cautionem dominum ratum habiturum: text. in *l. de pupillo. §. qui procuratorio. eodem titul. & in leg. post princip. titul. fin. 3. part.* ille verò qui non habet ius in re, non potest nuntiare: vnde colonus vel inquilinus non potest nuntiare: text. in *l. 3. §. si ego. ff. de oper. noui. nunc.* & ibi Glos. & communiter. Doct. tamen hoc casu debet notificare domino si videat aliquid fieri in præiudicium rei conductæ: alias tenetur ad interesse: text. est notat. in *l. videamus. §. item prospicere debet conductor ne in aliquo vel ius rei vel corpus deterius faciat vel fieri patiatur: text. in l. item queritur. §. exercitu. eodem titul.* Adde tamen quod si dominus qui locauit, obligauit bona sua pro firmitate contractus, conductor vel inquilinus posset nuntiare: ita Paul. & Alexand. & Iason. in *d. l. 3. §. si ego. noui oper. nunc.* Adde quod si dominus est absens, similiter colonus vel inquilinus potest nuntiare: ita Paul. quem vide in *l. filiusfam. de damn. infect.* & ibi notat Roman. Cuman. in *dicta l. 3. §. si ego.* argumento text. in *l. 1. C. si per vim vel alio modo.* vbi inquilinus, imò seruus vel amicus potest petere restitutionem possessionis absentis, Item potest nuntiare colonus vel inquilinus, si conduxit ad longum tempus, argumento textus in *l. prima. §. fina. ff. si ager. vecti.* ita Alexander in *dicta l. tertia. §. final.* Adde tamen quod

vltra prædicta etiam oportet, quod nuntiator vltra causam denuntiationis quam exprimat, tenetur etiam dicere & asserere se possidere rem pro qua denuntiat. ita Bart. in *l. 1. ff. eodem tit. de noui oper. nunc. 3. col. 7. quest.* cum quo transeunt alij Doctores sed certè eius sententia & conclusio est falsa, quia iura quæ concedunt facultatem denuntiandi, non requirunt nec fundant se in possessione existente penes denuntiantem, sed tantum in iure reali dominij, vel alterius iuris supra declarati. Item confirmatur, quia imò in casibus in quibus quis denuntiat verbo statim amittit possessionem, & tamen denuntiatio remanet valida & firma: ergo non requiritur possessio, nec quod asserat se possessorem: text. est in *l. 1. §. in operis. ff. eod. tit. de noui oper. nunc. text. in l. de pupillo. §. meminisse. eodem titul. & ita tenet Imol. in l. 1. eiusdem titul. 2. column. in fin. & ibi Iason. 7. col. n. 12. idem Imol. in dicto §. meminisse. & ista est vera sententia & conclusio. Ex quibus infertur, quod ille qui tantum habet actionem personalem ad rem, vt emptor, donatarius, vel similis persona non possit nuntiare.*

Quoad tertium articulum, quibus personis fiat nuntiatio? dico quod potest fieri domino ipsius rei in qua fit ædificium, vel ipsis fabricis, vel officialibus, qui in illa re operantur, vel ministris & familiaribus eius, & generaliter omnibus qui in illa re fuerint cuiuscunque conditionis sint, modo sint liberi, modo serui, modo minores, modo maiores, nomine domini vel causa ipsius operis: ita vt possit venire in notitiam domini: text. est in *leg. de pupillo. §. nuntiationem. vers. nuntiare. ff. de noui operis nuntiatione. text. in leg. 1. in fin. titul. fin. 3. part. & potest fieri sine iudice & nomine proprio vel alieno cum mandato, & diebus feriatis vel non, & contra inuitos vel ignorantis: text. est in *leg. 1. §. nuntiatio. ff. de oper. noui nunc.* vnde commodum est denuntiare officialibus. Primò quia destruitur opus factum post nuntiationem. Secundò quia regulariter officiales facta nuntiatione statim abstinent se ab ædificio: ita Rosfred. in *d. rubrica. de noui oper. nunc. n. 10.**

29 Adde tamen, quod in isto casu dubium est, an indistinctè post denuntiationem factam officialibus debeat opus destrui modo talis nuntiatio venerit in notitiam domini, modo non? in quo articulo reperio tres princip. opinio. Prima opinio est, quod indistinctè talis denuntiatio facta fabricis, noceat domino etiam ignoranti quoad destructionem, & quoad impensam: quia culpa eorum imputanda est domino qui eos posuit, istam opin. tenet Otho glossator antiquus in *d. l. de pupillo. §. nuntiationem.* quem refert ibi glossa.

Secunda opinio est quod indistinctè talis denuntiatio facta fabricis vel officialibus non noceat domino quoad destructionem nec impensam, nisi à die quo peruenerit nuntiatio in notitiam eius: & istam opin. videtur tenere gloss. in *d. §. nuntiationem, in verbo, nuntiationem in fin.* Rosfred. in *dict. rub. de interd. de noui oper. nunc. 6. colum. num. 6. Specul. in rubri. de noui oper. nunc. in versic. fin.* & ibi Ioan. And. Tertia opinio verior & magis communis est, quod dominus ignorans teneatur ad patientiam & destruat opus factum, post nuntiationem factam officialibus, cum talis nuntiatio afficiat rem, non tamen teneatur ad impensam: sed ipsi fabri vel officiales teneantur soluere expensam destructionis, cum fuerint in culpa in ædificando: argumento text. in *l. competit. §. fin. ff. quod vi aut clam. in leg. pen. & fin. ff. de oper. nou. nunc.* & in expresso ita tenet Rayn. in *d. l. de pupillo. §. nuntiationem.* & Iac. de Rac. & Iacob. de Aretin. quos ipse refert, tenet etiam Barto. ibi 2. colum. num. 4. dicens omnes ita tenere. Bald. Angel. & Paul. ibi tenet etiam Alberic. in *dicta leg. si pupillo. §. si quis forte.*

adde tamen quod damnum quod ex hoc domino contigerit, poterit ab eis recuperare: ita Paul. in dicto §. nuntiationem, imò si nullus officialis vel operarius sit in ædificio, potest fieri nuntiatio in eadem re & loco ubi ædificium: argumento text. in l. 4. §. tonsiens. ff. de damn. infect. ubi dicitur quod si domus vicini minatur ruinam, & non reperitur dominus eius, potest fieri petitio cautionis in ipsa domo: facit textus in lege operis, & l. final. ff. de operis noui nuntiatione ubi ista nuntiatio noui operis dicitur in rem & non in personam: facit etiam bonus textus in l. auo qui aliter, vers. c. & si forte, ibi ad domum denuntiandum est. ff. quod vi aut clam. text. in l. 2. §. si autem abfuerit, C. de annat. except. text. in l. 1. §. permittitur, ibi, aut ad domum denuntiare, ff. de liber. agnosc. Quod tamen debet intelligi isto modo quod valeat nuntiatio, vt postquam peruenit in notitiam domini, non possit ædificare, non tamen destruetur opus medio tempore factum antequam sciret: ista Glossa ordinaria in dicta lege de pupillo, §. nuntiationem in principio, & ibi Bartolus num. 3. & communiter Doctores præcipue Iason. 2. col. in fin. cum sequenti, tenet etiam Imola, ubi dicit hanc esse communiorem opinionem in lege operis in primo, eodem titulo. Specul. in titulo. de noui oper. nunc. in fine, versicul. quid si quando num. 7. Rosfred. in rubr. de interd. ff. de noui oper. nunc. §. colum. n. 8. sed isto casu dominus tenetur ad patientiam, vt destruetur opus factum eo ignorante, & hoc operabitur illa denuntiatio in re, sed ipse dominus non tenebitur ad impensam, & ita tenent & declarant Doctores ubi supra, & satis confirmatur ex supra proximè dictis circa nuntiationem factam officialibus. Item ista nuntiatio debet fieri in ipso opere, vnde si alibi fiat etiam ipsi domino, esset nullius momenti, textus est in dicta lege de pupillo, §. nuntiationem in primo: cuius verba sunt, nuntiationem autem in re præsentem faciendam meminisse oportebit, & ibi Glossa ordinaria & communiter Doctores & idem disponit l. 1. prope fin. tit. fin. 3. part. Adde tamen quod hoc casu haberet locum interdictum, quod vi aut clam, quia potest talem nuntiationem etiam non factam in ipsa re vel opere, vnde si postea ædificaret dominus teneretur demoliri per interdictum quod vi aut clam, non requirit quod prohibitio fiat in re præsentem, non tamen tenetur demoliri suis expensis, nisi à die quo petit prohibere fabris: ita probat text. in l. 1. §. sed & si quis, ff. quod vi aut clam, per quem ita tenet Glossa ordinaria & communiter Doctores in l. 1. §. 1 ff. de noua oper. nunc. & in specie Paul. in l. de pupillo, paragrapho nuntiationem in fin. eod. tit. & Bart. in paragrapho si quis forte eiusdem l. in fine.

30 Quo ad quartum articulum, pro quibus rebus fiat nuntiatio, dico quod pro rebus priuatis: & ille cuius interest potest nuntiare, vt supra dictum est. Item etiam pro rebus publicis habet locum nuntiatio, & pro ois quilibet de populo potest nuntiare, nisi sit inhabilis, vt pupillus, mulier, vel infamis: textus est in l. prouinc. §. fin. cum l. sequenti, ff. de nou. operis nuntiat. cuius verba sunt, si in publico aliquid fiat, omnes ciues opus nouum nuntiare possunt: nam reipublicæ interest, quàm plurimos ad defendendam suam causam admittere: text. in l. de pupillo in primo, eodem titulo text. in l. 1. §. nuntiatio, el secundo, eodem titulo. text. in l. pupillaris, & in l. mulieri, ff. de popul. action. text. in l. 2. §. hoc interdictum perpetuum, & per totum, ff. ne quid in loco publico, & idem disponit lex. 3. titul. final. 3. partis, quod tamen debet intelligi isto modo, nam ille qui est ciuis illius ciuitatis vel oppidi potest nuntiare nouum opus, nulla facta distinctione in quo loco fiat ædificium: si verò non est ciuis, potest nuntiare opus nouum si ædificium fiat in via pu-

blica, non verò si fiat in alio loco publico; argumento text. in l. 1. ff. de via publica, & in l. per agrum, C. de seruit. & aqua, & ita tenet Bart. in l. in prouincia li, §. fin. n. 3. ff. noui oper. nuntiat. & ita debet intelligi Glossa quam ibi reputat singul. Angel. in l. 2. §. penult. ff. ne quid in loco publico, quæ vult quod nedum ciuilibus sed etiam forensis potest nuntiare pro rebus publicis: nam debet intelligi cum hac distinctione Bartoli, & ita videtur intelligere Imola in l. 1. de publ. iur. 3. columna. Item intellige, quod quilibet ciuis nuntiat quando ædificium heret in loco publico, qui pertinet ad vsum publicum, secus si fiat in fundo ipsius fisci vel ciuitatis: quia tunc tantum nuntiat qui habet mandatum ab ipsa ciuitate: ita probat text. in l. nulli, ff. quod cuiusque vniuersitatis text. in l. 2. §. hoc interdictum, el 2. ff. ne quid in loco publico, & tenet Bart. in d. l. prouinciali, §. fin. num. 5. Imola & alij Doctores ibi.

31 Quoad quintum articulum, qualiter, & quo modo, & forma debet fieri ista denuntiatio? dico quod simpliciter vno modo solo verbo, vt quando simpliciter ille cuius interest, nouum opus nuntiat, text. est in lege de pupillo, §. meminisse, ff. de noui oper. nunc. Secundò modo per iactum lapilli scilicet proiciendo aliquos lapides, vnum vel plures, in ædificio: dicendo, qualiter per illud factum nuntiat nouum opus: textus est in dicta lege de pupillo, §. meminisse. Tertio modo authoritate iudicis quia ad petitionem nuntiantis iudex ipse vel nuntius vel tabellio de mandato eius quod redigitur in scriptis nuntiat nouum opus: & iubet ne fiat text. est in d. l. pupillo §. meminisse, & istos tres modos & formas ponit & declarat melius quam alibi Rosfr. in lit. ellis suis, in rub. de interd. de nou. oper. nunc. 2. column. num. secundo, Bart. in d. §. meminisse, & eos ponit & declarat leg. 1. titul. finali, tertia part. & adde quod quolibet die etiam feriato in honorem DEI potest fieri talis nuntiatio: ita tenet Hostiens. in summa, extra eo. in §. cui fiat. secunda colum. post princ. tenet etiam Alexand. in leg. de pupillo, §. nuntiationem 1. colum. n. 3. ff. de oper. noui nunc. Iason. in l. cum filius fam. §. fina. ff. de verbor. obligat.

32 In his tamen modis denuntiandi ista reperitur differentia, quod si fiat solo verbo & denuntiator sit possessor, statim amittit possessionem & transfertur in ædificantem: text. est in l. 1. §. in operis. ff. noui. oper. nunc. cuius verba sunt, in operis autem noui nuntiatione possessorem aduersarium facimus. & ibi tenet Glossa ordinaria Bart. & communis opinio. Doctorum text. in leg. si alius §. ait Iulianus. vers. licere. ff. quod vi aut clam. ibi, cum possessor hoc ipso constituitur: text. in l. & si forte §. sciendum, ff. si ser. vend. secus tamen est in aliis modis denuntiandi, scilicet per iactum lapilli, vel per iudicem: text. est in l. de pupillo, §. meminisse, ff. de noui oper. nunc. ibi, melius esse eum per prætorem vel per manum id, est, per lapilli iactum prohibere, quàm per operis noui nuntiationem, cæterum operis noui nuntiatione possessorem eum facimus cui nuntiauerimus, & si quæras quæ sit ratio tantæ diuersitatis? certè nulla congrua nec sufficiens reddi potest, nisi illa colorata quam ponit Glossa ordinaria in d. l. 1. §. in operis ff. de noui oper. & nunc. scilicet quia possessio solo animo perditur, & per istam denuntiationem solo verbo meticulous & timidus videtur, cum non impediatur aliter suam possessionem: vnde illam videtur deferere & animo desinere possidere: quam rationem sequitur ibi Bart. & communiter Doctores, tenet etiam Rosfred. in dicta rubr. de interd. de nou. oper. nunc. 3. colum. n. 3. latè Hostiens. in summa illius titul. in §. fin. vers. ratio, Card. in rub. extra eod. de noui oper. nunc. in fin. Item adde quod si forte plura ædificia fiant in pluribus & diuersis

diuersis locis presentibus, sufficet tantum vna nuntiatio pro omnibus, dum tamen exaudiri potest secus verò esset si fierent in locis distantibus, taliter quòd nuntiatio non possit exaudiri: quia non sufficeret: ita probat textus notabilis in *l. de pupillo*, §. *fin. ff. de noui oper. nunc.* & ibi expresse tenet Iacob. de Aret. Paul. Cuman. & Iason facit etiam text. in *lege accipientis, ff. de autho. tutor.* & ibi communis opinio text. in *l. etiam, §. si plures, ff. manut. vindic.* text. in *l. scire debemus cum materia, ff. de verb. oblig.* text. in *l. fin. §. fin. ff. de nouationibus.*

33 Quoad sextum principalem articulum, scilicet quis sit effectus huius denuntiationis, in quo articulo consistit tota vtilitas presentis materiae: resolutiue dico, quod effectus maximus & principalis est, si post denuntiationem ille aedificauerit, cogitur suis sumptibus opus destruere: text. est in *l. non solum, §. sciendum, ff. de noui oper. nunc.* text. in *l. prator ait in princ. eod. titul.* cuius verba sunt, *prator ait in quem locum nuntiatum est ne quid noui operis fieret: quae de re agitur, quod in eo loco antequam nuntiatio remissa fuerit, aut in ea causa esset ut remitti deberet factum est, id restituas,* & ibi Glof. Bart. & communiter Doctores text. in *l. pen. & fin. eod. titul.* & idem disponit *l. 8. tit. fin. 3. part.* & in tantum hoc est verum vt procedat modò licitè & cum iusta causa quis denuntiauit, modò iniuste & sine causa: textus est in *l. 1. ff. noui oper. nunc.* cuius verba sunt, *hoc edicto permittitur vt sine iure sine iniuria opus fieret, per nuntiationem inhiberetur,* text. in *cap. 1. extra de noui oper. nunc.* quòd tamen est intelligendum inspecto fine, quia postea appareat quòd non fuit legitima causa denuntiandi: sed à principio tempore denuntiationis bene requiritur quòd denuntiator prætendit interesse: & fundet suam intentionem in aliqua iusta causa in genere vel in specie: ita tenet & declarat Glossa ordinaria in *l. 1. §. nunc videamus, ff. de noui oper. nunc.* Glof. in *§. pen. eiusdem legis* tenet etiam & declarat Iason in *l. 1. 1. col. eod. tit.* In quo attende, quod si iam aedificium erat inceptum, oportet nuntiantem probare vsque ad quam partem, vt quòd postea appareat factum esse destruat: & idè poterit sumere modulos mediante cordula vel baculo iudicis auctoritate, vt cognosci possit altitudo vel modus aedificij: aliàs si denuntiator hoc non probet, non debet fieri demolitio in aliquo: quia probatio non concludit: text. est in *l. non solum, §. qui opus, eodem tit.* text. in *§. sed vt probari, eiusdem l.* cuius verba sunt, *sed vt probari possit quòd postea aedificatum sit, modulos sumere debet is qui nuntiat: qui vt sumantur conferanturque prator discernere solet,* & ad hoc illum textum reputat ibi notabilè Bald. Bart. & communiter Doctores: quia plura bona ex eo deducunt & inferunt: & confirmatur per textum cum ratione in *l. absentem, ff. de pænis.* Vnum tamen est, quod si ille qui aedificat prætiterit idoneam satisfactionem pro se & hæredibus suis demoliendo opere suis sumptibus, si appareat eum non habuisse ius aedificandi, & de soluendo damnum, vel interesse, quod denuntiator incurrerit, debet audiri & poterit aedificare, non obstante prædicta denuntiatione: textus est in *l. prator ait, §. si quis paratus, ff. de noui oper. nunc.* cuius verba sunt, *si quis paratus fuerit satisfacere, deinde actor stipulari noluerit: in ea causa est vt remitti debeat nuntiatio,* & c. & ibi Glossa Bart. & communiter Doctores: textus in *§. deinde eiusdem legis,* text. est in *l. stipulatio in principio eodem titulo,* vbi Glossa ponit formam satisfactionis: & ibi communiter Doctores: text. in *l. de pupillo, §. si is qui eodem titulo,* text. in *l. non solum, §. si cum possem,* & in *§. sciendum, eodem titulo,* cuius verba sunt, *sciendum est facta operis noui nuntiatione, eum cui nuntiatum est*

abstinere oportere, donec caueat vel donec remissio nuntiationis fiat: & ibi Glossa ordinaria Bart. Albericus, Paul. de Castro & communiter Doctores.

Hodie tamen de iure nouo C. denuntiator non cogitur recipere talem satisfactionem infra tres menses, imò debet opus seu aedificium superferri, & eis elapsis poterit aedificare, cum prædicta satisfactione, licet prima facie omnibus hoc rigorosum videatur, text. est in *l. unica, Cod. de noui operis nuntiatione,* & ibi Glossa ordinaria & communiter Doctores textus in *cap. fin. extra eod. tit.* & ista decisio est confirmata per legem nouam titul. *fin. 3. part.* licet in aliquibus libris antiquis litera eius reperiat corrupta, quia prope finem deficit notat quod tamen notabiliter intellige isto modo: nam si ille qui aedificat, vult præstare satisfactionem, & denuntiator recipit eam, potest statim aedificare, cum per hoc sit facta remissio denuntiationis: & isto casu iura antiqua remanent incorrecta, si verò qui aedificat vult satisfacere, & nuntiator non vult recipere satisfactionem, tamen non offert se prædictus nuntiator aliquid probare per quod opus seu aedificium iuste impedire possit, tunc statim poterit aedificare non elapsis tribus mensibus: & ita etiam procedant iura antiqua, & in isto casu similiter non sint correcta: quia tunc non videtur iuris sui tuendi causa denuntiasse: sed potius causa vexandi malitiosè aduersarium suum aedificantem: si verò aedificans offert satisfactionem, sed nuntiator non vult recipere, quia offert se probare causam & eius quod habeat ad impediendum opus seu aedificium, tunc aedificans non potest aedificare, sed superferretur in opere per tres menses, vt in eis possit nuntiator ius suum probare: & si non probauerit, postea poterit aedificans aedificare cum prædicta satisfactione, & lis vel causa poterit postea definitiue decidi: quia instantia, non est finita per lapsum illorum trium mensium: & isto casu propriè loquitur & procedit text. in *dist. l. unica, Cod. de noui oper. nunc. & in d. cap. fin. & d. l. parti,* & in expresso ita tenet & declarat Azor. in *Summa, Cod. de aedific. priuat.* & ibi Ioan. Faber. in *suo Breniario, Bartolus in l. prator ait, §. si quis paratus, ff. de noui oper. nunc. 1. col.* & ibi Alber. Idem Paul. de Castr. & communiter Doctores Salic. in *dist. l. unica, Codice de noui oper. nunc. secunda columna, & secunda oppos. Hostiens. in summa extra eodem titulo, §. qualiter, vers. quid ergo.* Idem Hostiens. in *capite secundo & finali eodem titulo,* & ibi communis opinio & idem disponit prædicta lex partitæ *6. titulo, fin. tertia part.* verum tamen est quod Iason, in *l. 1. ff. de oper. noui nunc. antepenultima columna, num. 19.* dicit quod imò potest teneri quod licet nuntiator non se offerat probare causam vel ius suum infra dictos tres menses debeat expectari, & in opere superferri per illos tres menses: & sic tenet quod indistinctè procedat illa lex vnica, C. eod. & quod aliàs publicè sustinuit hanc conclusionem contra communem. Et licet ista noua decisio videatur rigorosa, vt debeat superferri in opere, etiam præstita satisfactione, tamen ratio eius potest esse quia visa fuit legislatori talis pronisio utilis ipsi aedificanti: quia fortè credens se posse aedificare, vel cupiditate, vel necessitate aedificij, vel aliàs aedificaret, & postea probato iure nuntiantis cogeretur suis sumptibus demoliri & incurreret maximum damnum, simili ter est utilis prædicta decisio ipsi denuntianti, ne sibi fiat damnum & præiudicium si iustam causam prætendit & illam se offert incontinenti probare, & sic infra tres menses quod præiudicium sentiret si aduersarius posset aedificare, istam rationem in hac noua decisione posuit expresse Ioan. Andr. in *d. cap. fin. in princ. extra eod. tit. Card. ibi in fin. & Abb. Panorm. &*

adde quod incipiunt isti tres menses currere à tempore quo offertur satisfactio per ædificantem : ita solus Faber in suo Breuiario in d.l. unica, C. eodem per text. ibi : unde si ædificans superfedit etiam per multum tempus post nuntiationem sibi factam non potest ædificare etiam post tres menses præstita satisfactio, nisi labantur tres menses computati à die vel tempore ablatae satisfactiois.

35 Item adde quòd si nuntiator infra illos tres menses de iure suo probauit : & iudex tulit sententiam contra ædificantem vt non ædificet tantum superest remedium vt condemnatus appellet, non tamen poterit ædificare præstita satisfactio coram iudice à quo vel ad quem : ita solus Salicet in d.l. unica, Cod. de noui operis nuntiat. argumento textus in capitulo significantibus extra eodem, & probat dicta l. noua tit. fin. 3. part. ibi Et si per auentura.

Adde tamen quod si post lapsum dictorum trium mensium appareat nuntiantem non habuisse iustam causam nuntiandi, si ædificans incurrit damnum propter dilationem : quia fortè præparamenta sunt corrupta, vel aliud fortè damnum passus sit, an denuntiator teneatur soluere ? & dico quòd si illud damnum dominus fuit passus sua culpa, quia post denuntiationem ipse ædificauit & opus destructum est, tale damnum non poterit repetere : argumento textus in regula, quod quis, ff. de reg. iuris, & in regul. damnum quod quis de reg. iuris, libro sexto, si verò non ædificauit, imò distulit timore nuntiationis, & postea apparet quod nuntiator non habuit causam nuntiandi, & pronuntiat iudex quod potest ædificare : tunc bene potest recuperare damna à nuntiante per actionem de dolo. argumento textus in l. rem quandam, ff. de dolo. Bartol. in l. fin. colum. num. 26. ff. de noui oper. nunc. post Iacob. de Aret. & ante ipsum tenet ibi Rayner. penult. col. q. princip. num. 20. & ibi Vincent. fin. col. dicens quòd cum Bartol. transeunt communiter Doctores tenet etiam Anchar. in cap. 1. extra eodem titulo de noui oper. nunc. num. 8. Sed hoc ego crederem quando dolus, malitia, vel eius coniectura potest probari : quia sciens se non habere ius denuntiandi denuntiauit : secus tamen alias hoc non probato : quia in dubio potius iuris sui tuendi causa fecisse, quàm ex dolo vel malitia credendum est, argumento & in expresso hoc voluit solus Rayn. in d.l. 1. penult. col. infra eo.

36 Aduertendum tamen quòd valde vtile & necessarium est videre, an sit aliquod remedium in iure, vt stante illa noua dispositione text. in dicta l. unica, C. de noui oper. nunc. & dicto cap. fin. extra eod. & l. parte, possit ille cui facta est nuntiatio ædificare statim non elapso tempore trium mensium, de quo semper vidi dubitari in nostro regno : & dico quod aliqua sunt remedia quæ mihi videntur satis notabilia. Primum est quòd si nuntiator non offert se probare aliquam causam, vel ius quòd fundet intentionem & denuntiationem suam tunc statim potest aduersarius cui facta est denuntiatio ædificare præstita satisfactio, ita expressè Salicet. in dicta l. unica, Cod. de noui oper. nunc. secunda columna, 2. oppos. & est de mente omnium in dicta l. prator ait. §. si quis paratus, & probat Glossa ordinaria in l. 1. §. nunc videamus eodem tit. & in §. pen. eiusdem l. & Iason in l. 1. eodem tit. 1. col. quod non credo verum per supra dicta & infra dicenda, quibus probatur & dixi quòd in denuntiatione non requiritur causa. Secundum est quando clarè constat & certum & notorium est : quod ille qui nuntiauit non habet ius nuntiandi : quia tunc statim ille cui est facta nuntiatio : poterit ædificare etiam nulla præstita satisfactio, argumento textus nouus in l. 1. versic. Offilius, & in l. 2. Cod. ne quis eum qui in ius voc. est vi exim. vbi dicitur quod licet exi-

mens citatum per vim teneatur poena illius tituli, tamen debet intelligi quando citatio valuit : secus verò si fuit nulla, vel ex persona citantis, vel ex persona citati, vel ex alia legitima causa, & ibi notat Glossa Bartolus Doct. & per illum textum & istam conclusionem tenet originaliter Rosfred. in libellis suis, in rubr. de interdict. de noui oper. nunc. penultima columna, num. 15. & idem tenet Bart. reputans esse notabile in l. 1. ff. noui oper. nunc. 2. col. num. 6. Ioan. de Imol. ibi 1. columna, in fin. Cuman. 2. columna, in medio, idem etiam tenet Paul. de Castr. & Cuman. in eadem l. 1. §. nunc videamus Iason lib. 4. col. versic. nota diligenter, vbi aliquibus medijs istam conclusionem confirmat, & dicit hanc esse communem opinionem Vincent. 5. col. n. 12. qui bene loquitur : tenet etiam Iason in l. non solum, §. morte, eodem tit. 2. columna, n. 3. istam etiam conclusionem tenet Abb. Panor. in cap. 1. fin. col. n. 10. extra de noui oper. nunc. vbi dicit hoc esse singulare & menti tenendum. Anchar. ibi 1. col. 5. nor. istam etiam conclusionem tenet Bartol. in consil. suis consilio 64. incipienti super puncto. Pro qua communi doctrina & conclusione facit textus in l. 1. §. nuntiatio, el. segundo versic. quod si quis in mari, ff. de noui oper. nuntiation. text. in l. qui viam, versic. nihil agit, eod. tit. text. in l. hac stipulatio, §. diuus, ff. vt legat. nouo cap. cum simil. vbi habetur quod causa vel satisfactio alias à iure requisita, non debet interponi super actu vel causa nulla quæ non potest sortiri effectum.

Et si quæras qualiter constabit denuntiantem non habere aliquod ius nuntiandi ? dico quod multipliciter. Primo modo ex defectu personæ nuntiantis, vt quia est talis qui nuntiare non potest, vt in l. 1. §. final. eodem titulo in lege de pupill. versic. seruo eodem tit. ibi, nec nuntiatio vllum effectum habet.

Secundò si hoc possit iudici apparere ex euidencia facti, vt quia is qui nuntiat nihil penitus ibi habet prope vel iuxta ædificium cui præiudicium fieri possit, argumento textus in lege non solum in princ. eodem tit. in l. prima, Cod. de adific. priuat. & in l. fin. ff. finium regundo.

Tertiò si appareat nuntiantem non habere ius virtute alicuius publici instrumenti confecti inter partes, vel alicuius sententiæ inter eos latae, non efficitur res notoria.

Quartò quando nuntians inserit in nuntiatione causam iustam per quam apparet non competere sibi aliquod ius nuntiandi, argumento text. iuncta Glossa in l. prima, §. penultimo, eodem titulo, & in §. videamus, & in §. nuntiatio, el. segundo, versiculo, quod si quis iure marit. eiusdem l. & in lege, prima & secunda, ff. ne quis eum qui in ius vocat. est vi. exim. & in expresso istam doctrinam & declarat ponit magistraliter Bartol. in l. prima, secunda columna, prima questione : numero octauo, eodem titulo, Imol. ibi prima columna, in fine, Iason quinta columna, in fine, numero decimo, sed illud de instrumento debet intelligi quando est confectum à parte contraria, & nihil obiicit contra ipsum, alias antequam sit de eius viribus discussum non facit rem notoriam, secundum Imol. ibi, 1. columna, in fine, argumento l. fin. Cod. de fid. instrum. sed Iason ibi 6. columna, tenet cum Bartol. quando instrumentum est publicum, quia facit rem notoriam per bona fundamenta. Tertium remedium principale est, quod ædificans petat vt nuntiator declaret causam suæ denuntiationis & iuris sibi competens : nam cogitur dicere & declarare sicut actor cogitur exprimere causam in libello si petatur à parte, vt in lege final. Codice de annat. except. & testis cogitur reddere causam & rationem dicti sui quando de ea est interrogatus, vt in l. solam, & ibi communis opinio Codice de testibus ita expressè tenet

Glossa notabilis & ordinaria in lege prima, ff. de nou. oper. nunc. in verbo pronuntiationem. & ibi Bartol. 3. col. 2. quest. principali. & post eum ceteri Doctores tenet etiam notab. Paul. in §. nunc videamus eiusdem l. tenet etiam Specul. in titul. de procuratore. §. sequitur versicul. sed nunquid sufficit. Hostiensis in summa. extra de noui oper. nunc. §. qualiter fiat. versiculo requiritur. quod tamen debet intelligi isto modo quod si nuntiatio fiat autoritate iudicis, causa debet peti declarari coram iudice: si verò nuntiatio fiat solo verbo vel per iactum lapilli, tunc causa debet à parte vel ab officialibus peti in ipso opere & in ipso actu nuntiationis: postea verò non posset, quia post nuntiationem factam est quæsitum ius nuntiandi, vnde postea non tenetur exprimere causam nisi ædificans compareat coram iudice, & ibi petat causam exprimi à denuntiante: quia tunc ad instantiam & præceptum iudicis cogitur exprimere. argumento text. in l. de pupillo. §. qui opus. eod. titul. ita Bartolus not. in l. 1. 3. columna. 2. & 4. & 5. quest. Ex quo infertur quod quando pater fecit aliquam donationem filio quæ de sui natura non debet conferri, nisi expressè dicatur quod debet dici tempore donationis. Item adde quod tali casu, quando ædificans petit causam sibi declarari, cogitur denuntiator illam exprimere in specie, nec sufficit dicere in genere quod nuntiat causa iuris sui conseruandi: quia tenetur taliter exprimere vt ædificans reddatur certus, an debeat cedere vel contendere, argumento textus & quæ ibi notant in l. prima, ff. de edendo. & in l. edita actio. Cod. eodem titul. & in specie ita tenet Bartol. in dicta l. 1. 3. columna, sexta. quest. Paul. in §. nunc videamus eiusdem legis. ergo si nuntiator nullam exprimat causam: vel non exprimat iustam, poterit ille cui facta fuit nuntiatio ædificare etiam nulla præstita satisfactione, ita Paul. de Castr. in dicta leg. 1. §. nunc videamus. ff. de nou. oper. nunc. Ex quibus magistraliter & resolutiue collige, quod causa non debet necessariò exprimi in denuntiatione, tamen tenetur nuntiator se offerre probare ius vel causam suæ denuntiationis secundum Salic. in dicta leg. v. ica. Cod. de operis noui nuntiatione.

Item quod si causa petatur exprimi ab eo cui denunciatur, debet exprimi & declarari, vt est Glossa in dicta l. prima in verbo denuntiationem. & ibi Bart. & communiter Doctores. Idem quod si exprimat causa quæ ipso iure sit nulla vel reprobata per quam constet non esse ius nuntiandi, statim potest sperni, & potest ædificium continuari secundum Bartol. & omnes in dicta leg. 1. 2. columna. vt dictum est: nec huic sententiæ & conclusioni obstat text. cum pluribus ibi positus in l. prima, versic. fin. C. de rei uxor. act. vbi habetur quod solemnitas quæ non requiritur in actu, si interueniat & minus aptè, non vitiat actum, quia intelligitur, quando lex ex certa scientia & casu certo fingit eam; nec obstat si replices de Glossa singulari & communi opinione in §. primo. Insti. de obligat. versicul. in gloss. fin. in fin. vbi sententia lata super inepta actione est nulla, quia debet intelligi quando ex facto ineptè & falsè narrato non resultat competens actio: & ita debet intelligi Glossa singularis ordinaria & communis opinio in l. unum, si cert. pet. vbi ineptitudo actionis non vitiat libellum & processum. Quartum remedium & notabile est, quando ex denuntiatione & cessatione operis sequeretur maximum & graue damnum ipsi ædificanti, & modicum vel paruum præiudicium ipsi nuntianti ex dilatione, nam tunc poterit ædificare præstita satisfactione, & postea apparebit, & pronuntiabitur, an iustè vel iniustè ædificauerit, argumento text. in l. de pupillo, §. si quis riuos: versicul. præterea, ff. de noui oper. nunc. vbi habetur quod genera-

liter potest sperni nuntiatio quando mora in ædificando esset allatura maximum damnum seu periculum: & licet ille textus loquatur in damno vel periculo, quod contigerit ipsi rei publicæ, non verò alicui priuato: vt si quis velit reficere vel purgare riuos, aut cloacas, vel similes res: tamen argumento illius textus idem erit in alio graui damno particulari & priuato: pro quo etiam facit bonus textus & notabilis in l. prima, §. sunt autem qui purant, ff. ne quid in flumin. public. vbi habetur quod semper maxima vtilitas priuatæ personæ præfertur modicæ vtilitati publicæ: ergo à fortiori hic magna vtilitas priuata ædificantis debet præferri modicæ vtilitati alterius personæ priuatæ scilicet denuntiantis: & ex ista consideratione istam conclusionem & remedium ponit Bartol. in dicta l. de pupillo, §. fin. si quis riuos, in fine, num. quinto, & ibi notat Angelus de Perusio qui ponit quotidianum exemplum scilicet, quando quis ædificaret molendinum in aliquo flumine tempore æstiuo: nam si virtute denuntiationis cessaret opus, posset venire pluuia vel tempus hyemale, & non posset ædificare, & perderet omnia materialia quæ causa ædificij erant parata: & tenet & commendat ibi Paulus in fine, num. quinto, Cuman. ibi in fine, dicens hoc esse valde notabile in materia, idem etiam tenet Bartol. vno verbo, in l. prator ait, §. si quis paratus, prima columna, post princip. eodem titulo, & ibi Angelus: tenet etiam & commendat Ias. in l. 2. eodem titulo 2. columna, versic. tertio notabiliter limita.

Iuxta prædicta tamen vtiliter & necessariò quæro 38 si nuntiator expressit causam vel causas impertinentes & iniustas, & postea in persecutione vult proponere & prosequi aliam vel alias causas iustas, an possit? & videtur quod sic: sicut in appellatione: argumento textus in l. scio, versic. fin. ff. de appellat. vbi habetur quod si appellans allegauit vnam causam contra sententiam, potest ab ea discedere & aliam allegare, vel aliam accumulare, & ad hoc notat & commendat ibi Bartol. Angelus, & communiter Doctores & in expresso istam sententiam & conclusionem tenet Roman. in d. l. 1. ff. de noui oper. nunc. 4. column. num. 16.

Sed his non obstantibus contrarium videtur tenendum, imò quod nuntiator aliam non possit exprimere nec proponere: quia licet nuntiationem suam fundet ex vna causa, tamen omne ius suum videtur deduxisse in iudicio, sicut in eo qui intentat actionem realem ex vna causa: vnde postea non potest ex alia agere, argumento text. in l. 1. & an eadem, §. actiones, ff. de except. rei iud. & isto fundamento & consideratione istam sententiam & conclusionem tenet Bart. in l. 1. de oper. noui nunc. 4. columna, 9. q. n. 18. & cum eo transeunt ibi communiter Doctores & expressè approbat & sequitur ibi Iason 7. col. num. 2. verb. in 10. q. Bart. sed certè in hac quæstione mihi videtur quod nuntiator possit exprimere aliam causam & primam nuntiationem ex ea fortificare: dum tamen terminetur durante lite primæ causæ propositæ, lata verò sententia super prima causa quæ transiit in rem iudicatam, non possit aliam de nouo exprimere, & ita concordantur opiniones.

Item adde quod interdictum prohibitorium, hoc 39 est facultas ipsa denuntiandi nouum opus postquam ædificium inchoatum est, durat perpetuò, hoc est quod nullo tempore præscribitur interim quod ædificium non est consummatum sed durat per tempus quo durat ipsum opus ita probat textus secundum vnam lecturam in l. prator ait, §. hoc interdictum, ff. de noui oper. nunc. cuius verba sunt, hoc interdictum perpetuo datur, &c. & ita tenet & exponit ibi Glossa ordina-

ordinaria in 2. lectura: & ibi Bart. post princ. & ratio huius potest esse: quia ista denuntiatio noui operis competit per modum cuiusdam facultatis ergo sit impræscriptibilis, sicut facultas eundi per viam publicam, argumento textus in l. 1. de via publ. & in l. cum nouissimi, §. illud de præscr. 30. vel 40. annor. nec obstat quod nuntiatio noui operis quæ fit auctoritate iudicis, sit iudicis officio: vt in l. de pupillo, §. meminisse, ff. de noui oper. nunc. quod videtur tolli per 30. annos iuxta doctrinam Glossæ singularis per text. ibi in l. sicut in rem, Cod. de præscript. 30. vel 40. annor. in verb. persecutione, quam ibi communiter sequuntur Doctores quia illa Glossa & communis doctrina præcedit & debet intelligi quando officium iudicis competit pro aliquo iure iam formato de prætorio vel cuius causa esset aliquod præteritum: sed in nostro casu & materia istud officium iudicis & facultas denuntiandi causatur ex timore ne aduersarius ædificet, quia timor semper instat ante perfectum opus & consummatum ædificium: ideo istud iudicis officium semper nascitur, pro quo facit text. notabilis in l. 1. §. 2. iuncta Glossa & communi opinione ibi in verbo, nec pluris infra, vti poss. & argumento eorum quæ notat Bald. in l. 2. C. de seruitut. & aqua 2. col. interdictum verò demolitorium, hoc est interdictum, quod proponit actor contra aduersarium qui ædificauit post nuntiationem noui operis legitime factam, vt teneatur pati quod opus destruat, durat perpetuo hoc est per 30. annos, text. est secundum aliam lecturam in dicta l. prætor ait, §. hoc interdictum cuius verba sunt, hoc interdictum perpetuo datur, dicit Gloss. prima vsque ad 30. annos & ita tenet & intelligit ibi Bartol. post princip. & communiter Doctores ibi: si verò intentatur hoc interdictum vt aduersarius cogatur destruere suis sumptibus & teneatur insuper ad interesse, tunc istud remedium, seu interdictum non durat vltra annum, cum contineat in hoc pœnam cum nihil ad reum aduersarium peruenit: & iste annus incipit à die quo inceperit ædificare iste est casus qui sic debet intelligi in lege prætor ait, §. fin. ff. de noui oper. nunc. cuius verba sunt, hoc interdictum cessat post annum, & ibi tenet Bartolus, Angelus, Paulus, & communiter Doctores probat etiam textus in l. semper, §. hoc interdictum, ff. quod vi aut clam. facit etiam textus in lege penultima, & fin. de noui operis nuntiatione, & in specie ita tenet & declarat Albericus in lege unica, Codice de noui operis nunc. Idem Albericus in l. prima, §. Item nuntiatio secunda columna eodem titulo, ff. de noui oper. nunc. vnde si post denuntiationem noui operis ædificans superfederit in opere per tres vel plures annos, & postea ædificauerit, benè potest nuntiator contra eum agere, vt opus destruat suis sumptibus: nec excluditur per lapsum anni, quia istud interdictum demolitorium videtur incipere solum à tempore quo est ædificatum contra nuntiationem: ergo ante non incepit currere, quia non fuit apta via agendi: vnde non potuit præscribi, argumento textus in l. cum nouissimi, §. illud de præscr. 30. annorum. Item etiam quia effectus non potest esse prior sua causa, vt in l. manumissiones, de inst. & iure, & in l. huiusmodi, ff. quando dies legat. ced.

40 Item adde, quod denuntiatio noui operis virtus & effectus eius, & interdictum demolitorium: competens ad hoc opus post denuntiationem factum destruat, transit ad hæredes vniuersaliter & similiter ad successores particulares passiuè: vnde si post denuntiationem noui operis ædificium factum continuatum est & moritur ædificator, hæredes eius tenentur patientiam præstare, vt opus destruat: non tamen sumptibus eorum, quia hoc esset pœna nec tenentur ad interesse, text. est in l. pen. ff. noui oper. nunc.

cuius verba sunt, cui opus nouum nuntiatum est si ante remissam nuntiationem opere facto decesserit, debet hæres eius patientiam destruendi operis aduersario præstare: nam & in restituendo huiusmodi opere, eius qui contra edictum fecit, in pœna versatur, porro autem hæres in pœnam non succedit: facit text. in leg. competit §. 1. ff. quod vi aut clam. text. in l. semper eodem titulo. textus iuncta Gloss. in leg. vim facit §. item si prohibiti hæres, eodem titulo. idem est si post nuntiationem fuit factum ædificium, & venditus vel alienatus fuit fundus in aliquem particularem successorem, quia similiter tenetur præstare patientiam, vt opus destruat: non tamen tenetur ad impensam vel interesse: text. est in leg. fin. ff. noui oper. nuntiat. & ibi Gloss. Bart. Bald. Angel. Paul. Rom. Iaf. & communiter Doctor. facit text. in l. competi. §. fin. in fin. ff. quod vi aut clam. vbi idem statuitur in interdicto quod vi aut clam. Confirmatur quia ista nuntiatio noui operis est in rem scripta, vt in d. leg. de pupillo, §. nuntiationem, & in leg. operis eod. titul. cuius verba sunt, operis noui nuntiatio in rem fit, non in personam: text. in l. prætor ait in prin. eodem tit. & idem disponit l. 6. titul. fin. 3. part. qui sic debet intelligi. Adde tamen quod si ipsemet successor vniuersalis vel particularis ædificaret post nuntiationem factam ipsi defuncto, venditori, vel auctori suo, quod teneatur opus destruere suis sumptibus: quod intellige si fecit sciens secus si ignorans, ita probat text. in l. vim facit §. item si prohibiti hæres ff. quod vi aut clam. per quem ita tenet & declarat Bart. in d. leg. fin. ff. de noui oper. nuntiat. & ibi alij Doctores.

Item adde quod istud interdictum de operis noui nuntiatione & effectus eius datur & competit hæredibus & successoribus vniuersalibus ipsius nuntiantis, sic transit ad hæredes actiuè: textus est in l. prætor ita §. hoc interdictum, in princ. ff. de noui oper. nuntiat. cuius verba sunt, hoc interdictum perpetuo datur & hæredi caterisque successoribus competit, textus in §. fin. eiusdem l. Quod tamen intellige quando denuntiator decessit postquam aliquid erat factum & ædificatum in re post ipsam denuntiationem: secus tamen si decessit sola denuntiatione facta: quia tunc illud interdictum & virtus eius non transit ad hæredes, text. est singularis in iure qui sic debet intelligi in l. non solum, §. morte in princ. eod. tit. cuius verba sunt, morte eius qui enuntiauit extinguatur nuntiatio, & sic hæres habet necesse iterum ex sua persona de nouo nuntiare: & ad hoc notat ibi Gloss. ordinaria & ad hoc illum textum notat & dicit singularem Bartol. ibi in principio. Imola, Paul. & communiter Doct. ad hoc etiam illum text. notat Rosfred. in lib. suo. in rub. de interdicto, de noui oper. nunc. fin. col. Ex quo inferitur quod si post mortem nuntiantis ædificaretur, non potest prædictus hæres agere interdicto demolitorio vt opus destruat. Secundo inferitur & à fortiori quod alienato fundo mediante titulo particulari, non transit ad successorem particularem ius prædictæ denuntiationis, sed statim esset extincta: ita etiam determinat text. in d. §. morte. ibi dum dicit, sicut alienatione. & ibi tenet Gloss. Bart. & communiter Doctores cuius ratio subtilis est, quia nuntiatio noui operis censetur esse quædam protestatio quæ in mera & simplici voluntate consistit: vnde re integra finitur morte, sicut mandatum, argumento text. in l. mandatum, C. mandati, & in l. fin. ff. de sol. & in l. & quia, ff. de iurisd. omn. iud. & in §. recte. vers. 1. Instit. man. & istam rationem ponit Gloss. ordinaria in d. §. morte 1. in gl. 1. & 1. oppos. & clarius & expressè ponit ibi Bart. col. Ang. Imol. Paul. Cuman. & communiter Doctores eam etiam ponit Rosfr. in d. rub. fin. col. quam rationem declaro isto modo: nam cum ipsa voluntas & mens denuntiantis à qua causatur potentia

& facultas nuntiandi finiatur morte, argumento textus in lege 4. ff. locati, & in lege centesimus §. fin. de verb. oblig. ergo similiter finiatur ipsa enunciatio vel protestatio quæ ab ea causatur. Aduertendum tamen subtiliter, nam videtur quod ista communis ratio non concludat, nec illa decisio textus in d. §. morte, possit procedere, quia considero quod licet voluntas finiatur morte, tamen debet intelligi quando non est deducta ad actum: secus verò alias si iam est deducta ad actum & produxit effectum suum: quia tunc videtur esse transitoria ad hæredes, quod apertè fundatur in additione hæreditatis quæ consistit in declaratione animi: & tamen postquam est facta declaratio, hæreditas est transitoria, nisi dicas quod talis aditio transit in vim quasi contractus: denunciatio verò non. Ex quo infertur quod si quis nuntiasset suo nomine & hæredum suorum, non finiretur morte talis nuntiatio, sicut nec mandatum, cum mandans noluit morte finire, argumento textus in l. si verò non remunerandi, §. fin. cum l. sequenti, ff. mandat. in l. diem proferre, §. 1. ff. de arbit. & in lege stipul. ista, §. si quis ita cum materia, de verb. oblig. & in specie ita tenet & determinat Bart. in d. §. morte, 1. columna, num. 5. Angel. 1. columna, in princip. Imol. 1. col. in princ. Paul. in princ. Cuman. in princ. Ias. 2. col. num. 20.

L. B. tit. 1. lib. 5. recop.

TEXTVS XLVII.

EL hijo o hija casado velado, sea auido por emancipado, en todas las cosas para siempre. Id est, Filius aut filia, Matrimonio iunctus (Hispanice y velado) cum Ecclesiastica solemnitate habeatur in omnibus rebus in perpetuum emancipatus.

SVMMARIVM.

- 1 Filius de iure communi semper est in potestate patris.
- 2 Hodie per contractum matrimonij liberatur filius à patria potestate: & an hoc intelligatur inter sponfos ibidem vide.
- 3 An filius post contractum matrimonij efficiatur sui iuris quoad omnes effectus.

LEX XLVII.

NOta ex ista lege quod hodiè in nostro regno per contractum matrimonij filius vel filia eximitur à potestate paterna & efficitur sui iuris. Quod & si matrimonium nullum sit, procedere affirmat Azeuedus in l. 8. tit. 1. lib. 5. recop. num. 111. Cifuentes in hac leg. in fine eius. & vtrum per matrimonium spirituale sicut per carnale liberetur filius à patris potestate, vide per Abbatem in c. constitutus, de integro restit. n. 3. & in c. decorum, de atate & qualitate, & in c. cum voluntate de sententia excommunicationis. Boërium decis. 121. n. 12. Greg. in l. verbo, por obispo, tit. 18. p. 4. per Iasonem in l. patre furioso. col. fin. & Horolcium n. 111. de his qui sunt sui vel alieni iuris, Perez in l. 1. tit. 3. lib. 1. ord. coll. 112. in fin. Couarr. in cap. quia nos, n. 1. & 2. de testam. vbi licet per sacerdotium non liberetur filius à patris potestate, eius tamen bona siue habita militiæ clericalis occasione, siue quolibet alio titulo, vbi vsusfructus perceptione, quæ alias patri competebat liberari asserit, & vide Azeuedum vbi supra, quia latiùs hanc materiam prosequitur. Pro huius autem articuli perfecta inrelligentia & delectatione dico, quod regulariter de iure quilibet filius vel filia, nepos vel descendens est in potestate patris: textus est in lege item in potestate, ff. de his qui sunt sui vel alieni, textus in Ant. Gomez ad Leg. Tauri.

lege nam ciuim eodem titulo text. in l. 1. & per totum C. de patria potest. text. in §. 1. Instit. eod. titulo, textus in l. 1. & per totum tit. 17. 4. part. & in tantum hoc est verum, vt & procedat & habeat locum etiam post contractum matrimonium, quia de iure communi non liberatur ad ista patria potestate: text. est in lege filia licet C. de collat. text. in l. si vxor C. de condit. inser. text. in l. 1. §. fin. ff. de liber. exhibend. text. in lege 4. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris cum similibus. Idem tenet Suarez in l. fin. tit. 11. lib. 1. fori in princ. fol. 73. & 74. Tiraquellus in l. 1. connubiali, n. 1. cum seqq. Greg. in l. 5. tit. 5. p. 6. gloss. magna. Item etiam in tantum est verum vt procedat licet filius sit senex & longeuæ atatis Glossa est singularis & ordinaria in l. fin. §. pupillus, ff. de verb. oblig. in gl. 1. & ibi communiter Doctores Idemetiam tenent Doctores supra allegati ibi post contractum matrimonij Azeuedus in dicta lege 8. tit. 1. lib. 5. recopilat. n. 10. idem Azeuedus in l. 9. tit. 1. lib. 5. n. 7. Pinellus in l. 1. 2. part. n. 34. C. de bonis maternis. Item etiam licet sit miles vel Doct. text. in l. maritus, C. de patria potest. & ibi Bald. & communiter Doctores textus in l. 1. C. de bonis qua liber. text. in l. 2. eod. tit.

Hodie tamen in nostro regno contrarium determinat nostra lex, imò quod per contractum matrimonij filius vel filia habeatur pro emancipato: idem esse circa Franciæ constitutiones refert. Nicolaus Boerius in consuetudinibus Bituricensibus, titulo 1. §. 4. col. 2. & tit. de consuetudine matrimonij, §. 2. col. 5. Tiraq. in l. 1. connubiali n. 3. & seq. Couarr. de sponsalib. lib. 2. p. cap. 7. §. 1. num. 3. Matiençus in l. 8. tit. 1. lib. 5. recop. gloss. 1. num. 3. quod vsque adeo verum est, vt etiam mortua vxore non reincidat talis filius iterum in partis potestatem, quia qui semel liberatus est à patria potestate in eam non reincidit, lege qui liberatus, ff. de adoptionibus, quod locum habet etiam causa ob quam fuit liberatus cessante Glossa in anten. constitutio, qua de dignitatibus verbo generaliter collat. 6. & in l. fin. vbi etiam Ioannes de Platea, C. de consulibus lib. 12. & id in specie tenet Castillus hic, gl. vlt. Gomez Arias, in l. 45. num. 34. & 49. fuitque opinio Guilielmi de Cumis in l. si maritus, C. de inoffic. & late differit Tiraquel. de lege connubiali gloss. 1. q. 4. consequent. l. Matiençus in d. l. 8. tit. 1. lib. 5. gloss. vlt. in fin. & in l. 7. tit. 11. gl. num. 38. lib. 5. Sed an per contractum matrimonij liberetur à curatoris potestate, sicut à patria potestate liberatur tradit latè Paul. de Castr. in l. 2. C. si sapius in integrum restitutio fuerit postulata Greg. in l. 3. verbo facta tit. 15. p. 2. Suarez in l. 4. tit. 11. col. 9. lib. 1. fori. Abbas consil. 9. volumin. 1. & latissimè alios referens Azeuedus in l. 8. tit. 3. lib. 5. num. 47. & adde quod licet alias de iure matrimonium dicatur & solo consensu absque alia solemnitate nuptiarum & sic inter sponfos de præsentis: text. est in regula nuptias, ff. de regul. iur. text. in l. cum fuerit, ff. de con. & demonst. text. in l. cum hic status, §. si mulier, ff. de donat. inter vir. & vxor. text. in l. fin. C. de dinor. text. in Autnent. de nuptiis, §. nuptias, col. 4. text. in l. sancimus, la 1. C. de nuptiis, text. in cap. coniuges, 27. q. 2. textus in cap. penultimo de sponsalibus text. in cap. fin. de spons. duo. Ex quo 1. deducitur & infertur quod reciproca successio ab intestato quæ habet locum inter coniuges per totum titulum, ff. & Cod. vnde vir. & vxor. habet etiam locum inter sponfos de præsentis. Secundò deducitur & infertur quod donatio pura & simplex quæ non habet locum inter eos, vt in lege 1. & per totum, ff. de donat. inter virum, & vxor. non valet nec habet locum inter sponfos de præsentis. Tertiò deducitur & infertur quod legatum vel promissum alicui sub conditione, si matrimonium contrahat, habet etiam locum si contrahat

Sponsalia de presenti. Quartò deducitur & inferitur quòd pœnæ positæ mulieri nuptæ adulterium committenti habent etiam locum in sponsa de presenti. Quintò deducitur & inferitur quòd sicut vxor coniugata nihil potest agere sine licentia mariti, ita nec sponsa de presenti. Sextò finaliter & conclusiuè deducitur & inferitur quòd omne illud quod reperiatur dispositum in marito & vxore, habebit etiam locum inter sponso de presenti: tamen in casu huius legis pro forma & substantia requiritur quòd matrimonium sit celebratum cum velationibus & solemnitatibus ecclesiæ, ad hoc vt filius vel filia efficiatur sui iuris & habeatur pro emancipato, & per consequens per sponsalia de presenti mutuo consensu contracta & etiam sequuta copula non liberatur, nec eximitur à patria potestate, nec habetur pro emancipato. Primò quia non est eadem ratio. Secundò, quia verba legis repugnant in quantum copulatiuè loquitur & dicit, *Casado y velado, &c.* & ad veritatem copulæ requiritur implementum vtriusque: textus est *in lege si hared. plures, ff. de condit. inst.* textus *in lege si re solum vers. fin. ff. de hared. inst.* textus *in l. si is qui ducent. §. 1. ff. de rebus dub.* textus *in lege si ita quis de verb. oblig.* textus *in lege si quis eod. tit. textus in §. si plures, Inst. de hared. inst.* Gut. *in repet. §. sui numero 120. inst. de his qui sunt sui.* Azeuedus *in lege 8. tit. 1. lib. 5. recopil. num. 1.* itaque velatio necessario interuenire debet, vt effectus legis nostræ sequatur, & multos alios casus, vbi velatio desideratur, vt matrimonium effectum fortiatur, vide per Auil. *in cap. 47. prat. §. 4. incip. o casado Cast. hic, verbo velandose.* Confirmatur ex sententia Bald. *in l. non sine, C. de bonis qua liber.* vbi dicit quòd si in aliqua lege vel statuto reperiatur aliquod verbum, denotans plenam & totalem solemnitatem, & consummationem matrimonij illa est seruanda: & sequitur & valde commendat ibi Paul. de Castr. & Philip. Cornens. Tertio quia quando aliqua lex vel statutum fundat se in aliqua qualitate ante omnia debet ea constare & censetur requisita pro forma, textus est *in lege prator ait, la 2. §. hac autem actio. versic. docere, ff. vi boni rapt.* quem ad hoc notat & commendat ibi Alb. & Ang. textus *in l. 1. §. habet itaque, ff. si quis de test. liber esse ius fut.* textus *in l. 3. §. hoc autem interd. ver. itaq. ff. de itin. act. priv. text. in l. 1. §. ait prator ff. ne quid in flum. publ.* sed nostra lex fundat se in qualitate velationis: ergo debet procedere.

3 Item adde quòd in tantum filius vel filia per contractum matrimonij efficitur sui iuris & habetur pro emancipato vel emancipata, vt habeat locum & procedat in omnibus & per omnia & quoad omnes effectus fauorabiles vel odiosos ipsi filio vel filia: ita probat nostra lex in quantum dicit, *En todas las causas para siempre.* Confirmatur etiam quia duæ qualitates contrariæ non debent concurrere in eodem subiecto: textus est notabilis *in l. si tibi, ff. de adopt. & ibi communiter Doctores & tenet expressè Bart. in l. si maritus, la 2. §. legis Iulia, ff. de adult.* & ibi Doctores confirmant etiam, quia actus vel effectus inductus per modum fictum non minus operatur quam si induceretur per actum verum & naturalem text. est *in l. quod meo, §. si vend. ff. de acq. pos. text. in l. certè, §. 1. ff. de precar. text. in cap. contingit, de dolo & contum.* Ergo talis filius vxoratus non transmittit patris hæreditatem non aditam virtute suitatis, sicut nec emancipatus per patrem transmitteret, vt docetur 1. *tomo variarum, capite 9. numero 24.* Menoc. *in l. si emancip. numero 12. Cod. de iuris, &c.* & vide Castillum hic, quem refert & sequitur Gutierrez *in §. sui n. 121.* & Azeued. *vbi supra n. 150.* & ad nostræ sententiæ confirmationem facit *l. cum ex*

oratione, §. fin. de excus. tut. & vide Bald. *in l. quod fauore 7. oppositione numero 10. Cod. de leg. Socinum in l. 1. num. 1. de leg. 1. contra Suarez, in l. 1. tit. de los testam. lib. 3. fori.* Ex qua lege sic declarata. Primò infero quòd licet filius, nepos, vel descendens, in potestate quidquid quarat quarit patri, vt *in l. 1. & per rot. C. per quas personas, & in l. prima, & per totum, C. de bonis qua lib.* hodie tamen non, postquam contraxit matrim. Secundò quòd licet filius qui est in potestate non possit esse in iudicio sine licentia patris, vt *lex fin. §. necessitate, C. de bon. liber.* tamen hodie filius coniugatus sic. Tertio quòd licet lis nulla possit esse inter patrem & filium in potestate, vt *in l. lis nulla, ff. de ind.* hodie tamen sic, post contract. matrim. Quartò quòd licet de iure communi pater habeat vltimum fructum in bonis aduentitiis filij, hodie tamen non post contractum matrim. Quintò quòd licet de iure communi pro delicto per filium commissio contra patrem iudex teneretur dictare sententiam secundum voluntatem patris, vt *in l. 3. C. de patria potestate.* hodie tamen non post contractum matrim. Sextò quòd licet filius vel descendens ratione patriæ potestatis & suitatis de iure communi poterit transmittere hæreditatem ad quoscunque, hodie tamen non post contractum matrimonium. Septimo quòd licet iure communi nepos natus ex filio coniugato sit in potestate aui, vt iuribus supra dictis, tamen hodie per istam legem nepos non erit in potestate aui, sed patris. Octauò nouiter & singulariter infero, quòd hodie per istam legem nepos natus ex filio tantum desponsato per verba de presenti & non velato erit in potestate aui sicut de iure communi cum non sit natus ex filio coniugato & velato, vt nostra lex requirit, & in hoc nepote habebunt locum & verificabuntur omnes effectus patriæ potestatis. Vide Matiençum *in l. 8. tit. 1. lib. 5. gloss. 3. n. 1.* Gutierrez *in §. sui, n. 118. & 120.* Azeuedum *in d. l. 8. tit. 1. lib. 5. n. 7.* Et si conceptus esset ante nuptiales benedictiones, & post eas nasceretur, idem esset dicendum, argumento text. *in §. fin. instit. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur.* idem etiam esset si morte mariti matrimonium esset dissolutum, quo casu filia redit ad patriam potestatem, ita Thomas Grammaticus *decis. 54. & cons. 87. n. 5.* motus ex regula, quæ habet quòd cessante causa cessat effectus, ex regula, *cessante legis ratione,* de qua, *in l. quòd dictum, ff. de pactis in l. adigere, §. quamuis de iure patronat.* sed nihilominus contrarium videtur verius, vt docet Afflictus *lib. 2. const. rubr. 2. n. 12.* Tiraquellus *in libro de iure maritali, gloss. 3. & in tractatu, cessante causa, limitatione 5.* & Castillus, hic, quæ opinio fundatur *in l. qui libertus, ff. de adoptionibus, in l. finali, ff. de his qui sunt sui.* facit etiam Glossa *in authentica constitutio, qua de dignitatibus, §. 1. vers. presul.* quæ opinio communis est, secundum Plateam *in l. fin. n. 3. C. de const. lib. 12.* & Angelum Aretinum *in §. filius familias, n. 5. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur.* ad idem *l. si quis haredem, C. de const. & tenendo hanc opinionem respondeas, ad fundamentum Grammatici, procedere ante effectum rei consummatum, secus alias, ita Bartolus in leg. Tutia Seio, §. imperator, num. 10. ff. de legat. 2.* & quòd supradicta communis in praxi seruetur: firmat Beroius *decis. 197.* adde etiam quòd per matrimonium filius à cura liberatur licet minor sit 25. annorum *l. 6. tit. 17. p. 7. in fin.* tradit Perez *in l. 3. tit. 11. lib. 14. ordinam. fol. 894.* & videas eos quos addidi *ad num. 2. supra ibi, per contractum matrimonij.*

TEXTVS XLVIII.

MAndamos que de aqui adelante el hijo, o hija, casando se, velando se, se ayen para si el fruto de todos sus bienes aduenticios puesto que sea biuo su padre: el qual sea obligado a selo restituyr sin lequedar parte del vsufructo dellos. Id est: *Precipimus ut posthac filius aut filia Matrimonio iuncti cum Ecclesiastica solemnitate habeant sibi fructum omnium suorum bonorum aduentitiorum, etiam uiuente patre, qui teneatur ad illa eis restituendum, nec sibi eorum vsufructum relinquat.*

S V M M A R I V M.

- 1 An pater habeat vsufructum in bonis filij.
- 2 An pater acquirat vsufructum relictum filio?
- 3 An pater habeat vsufructum in maioratu filij relicto à matre?
- 4 An bona maioratus sint donata à principe contemplatione patris an patri acquiratur vsufructus vel filio?
- 5 An vsufructus bonorum filij qui est penes patrem duret post mortem filij?
- 6 Si pater emancipat filium, an sit penes patrem vsufructus?
- 7 Si filius sit factus clericus, an pater habeat vsufructum in suis bonis & si sit idem si ingrediatur religionem?
- 8 Si pater ingreditur religionem an amittat vsufructum?
- 9 Si pater remittat filio vsufructum quem in suis bonis habet, an valeat remissio?
- 10 Si pater non remisit expresse vsufructum filio, sed videt & consentit quod filius percipit fructus bonorum aduentitiorum, an per hoc videatur facta remissio?
- 11 An pater habeat vsufructum in legitima filij relicta à matre, & an possit filius meliorari in 3. & 5. bonorum à matre, sub conditione quod vsufructus non queratur patri?
- 12 An pater & filius admittantur vnà ad successionem alterius filij in bonis aduentitiis?
- 13 Si pater & filius simul instituatur haeres ab extraneos an pater habeat vsufructum in illa parte qua pertinet ad filium?
- 14 In casibus in quibus pater habet vsufructum est legitimus administrator.
- 15 An finito vsufructu teneatur pater reddere rationem predictae administrationis?
- 16 Hodie si pater alienauit bona aduentitia filij qua administrabat, an possit filius agere contra patrem?
- 17 In casibus, in quibus pater non habet vsufructum in bonis filij, an possit esse eius tutor vel curator, & an teneatur reddere rationem?
- 18 Si pater est legitimus administrator ex causa iusta debeat vendere aliqua bona filij an requiratur decretum iudicis?

L E X. XLVIII.

NOta decisionem huius legis, pro cuius perfecta declaratione dico, quod pater ratione potestatis, quam habet in filium, habet & acquirat ipso iure ex legis dispositione vsufructum in omnibus bonis filij, modò sibi proueniant à matre vel eius linea, modò à consanguineis, modò ab aliis penitus extraneis, & proprietates reseruat ipsi filio: textus est capitalis & expressus in lege prima, Codice de bonis maternis, cuius verba sunt, *res qua ex matris suc-*
Ant. Gomez ad Leg. Tauri.

cessione, siue ex testamento; siue ab intestato fuerint ad filios deuoluta, ita sint in parentum potestate, ut utendi fruendi duntaxat habeant in diem uita facultatem, dominio uidelicet earum ad liberos pertinente: textus in lege secunda, eodem titulo, textus in lege 1. 2. & 3. C. de bonis qua liber. text. capitalis & expressus in lege cum oportet, eodem titulo, text. in leg. fin. cum omnibus §. suis. eodem titul. textus in leg. fin. versic. si uero defuncta persona, Codic. ad Tertul. textus in leg. fin. versic. fin. Cod. commun. de successione. textus in §. igitur. Institut. per quas personas uol. acquir. textus in l. 5. titulo 17. 4. part. Quod primò extende, ut procedat etiam si pater transeat ad 2. vota, quia per hoc non priuatur vsufructu: textus est in leg. fin. Cod. de bonis maternis, & ibi notat Batt. Odofr. Petr. Cin. Iacob. Burt. Alb. Bald. Ang. Salic. Paul, Corneus & communiter Doctores.

Secundò extende ut procedat in vsufructu relicto filio, quia ille quæritur patri vel saltem commoditas eius, & post mortem patris remanent apud filium: textus est in lege fin. Codice de vsufruct. & ad hoc notat & commendat ibi Bartolus Odofredus Petrus Cinus, Iacob. But. Alberic. Bald. Angel. Salic. & Paul. de Castr. & non alibi secundum eos: & illum textum ad hoc reputat mirabilem Ang de Aret. §. finitur Inst. de vsufruct. 1. columna. Sed aduertendum quod ille textus est valde difficilis & uidetur quod non possit procedere à sufficienti partium enumeratione: nam aut vsufructus fuit relictus filiofamilias contemplatione ipsius filij, & tunc ius vsufructus, & ut dixerim, proprietates eius residet penes filium, commoditas uero tantum residet penes patrem: quia in vsufructu datur proprietates & dominium saltem improprie, & datur etiam commoditas fructuum, ita probat textus in lege qui vsufructum, in fine, ff. si vsufructus petatur, textus in lege in uenditione, ff. de bonis author. iur. possess. textus in lege Manius, §. penult. ff. de legatis, 2. textus in l. talem, §. fin. ff. de hered. inst. & tradit Glossa reputata singularis in leg. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acquirenda possessione in gloss. 1. & ibi communiter Doctores Bart. & Doctores in leg. qui vsufructum, ff. de uerbor. oblig. Idem Bartol. & Alber. in dicta leg. in uenditione, ff. de bon. author. iur. pos. Paul. de Castr. post antiquos in rub. Cod. de vsufruct. & sic talis proprietates, & sic ius vsufructus potest esse penes unum & commoditas penes alium: ut in leg. arboribus, §. 1. ff. de usufr. & in leg. necessario, §. fin. ff. de peric. & commo. rei vend. & notatur in l. i. vsufructus, ff. de iure doti. & tale ius dependet ab ipso fructuario: non uero ab eo qui percipit commoditatem: & hoc casu per mortem filij finitur, & extinguitur talis vsufructus, argumento predictorum iurium: & in expresso ita probat text. in l. si filiofamilias. la 2. ff. de don. causa mortis si uero vsufructus relinquatur filio contemplatione patris, tunc statim pleno iure quæritur ipsi patri, & sic ipsum ius vsufructus, proprietates & commoditas eius transit in patrem: unde per mortem solius patris, & non filij finitur & extinguitur vsufructus, argumento textus in dicta leg. si filiofamilias la 2. ff. de don. t. causa mortis, & in leg. cum oportet, Cod. de bonis qua liber. si uero vsufructus relinquatur filio simpliciter, & non potest consistere cuius contemplatione sit relictum, tunc ipsum ius vsufructus, & proprietates eius uidetur quæri filio, & sola commoditas patri, sicut reperitur dispositum in bonis aduentitiis, & per consequens in nostro casu vsufructus deberet finire & extinguere morte ipsius filij, cum in eius persona resideat ius vsufructus, & sic in nullo casu uidetur posse procedere & verificari illa lex & eius dispositio: & in hoc consistit eius difficultas. Sed breuiter respondeo quod primis duobus

casibus illa lex non procedit, quia si constat, cuius contemplatione usufructus relictus est, eius sola morte finitur, ut dictum est: in tertio verò casu quando simpliciter filiofamilias relinquatur usufructus, & non potest constare cuius contemplatione eligitur media via, ut sola morte vnus non finiatur nec extinguatur, sed morte vtriusque, taliter quòd post mortem filij usufructus remaneat apud patrem, & post mortem patris remaneat apud filium superuenientem: nec obstat quod in dubio bona relicta vel quaesita filio quaeruntur sibi quoad proprietatem, & patri quoad usufructum, quia illud est verum & procedit in aliis bonis mobilibus vel immobilibus: secus verò in usufructu: quia specialiter in eo dispositum est, ut in dubio quaeratur superuenienti: & iste est verus & proprius casus: text. *in lege fin. C. de usufructu.* & in hoc est singularis & vnicus secundum praedictos Doctores ibi. Sed quid si filius postquam est vxoratus toto tempore vitæ patris tacuit & patri permisit uti usufructu bonorum aduentitiorum, neque ipsum usufructum ab eo in ipsius vita exegit, an possit postea hunc usufructum exigere à patris hæredibus? qua in quaestione Castillus hic, n. 11. tenet non posse, quasi ipse filius tacendo & consentiendo patrem usufructu uti, videatur sibi illum donasse, sicut è contrario pater patiando filium uti eodem usufructu bonorum aduentitiorum videatur sibi illum remittere, *ex l. cum oportet. §. fin autem, C. de bonis qua liber.* sed contrarium proculdubio verius est, pro qua sententia non parum vrget hæc lex, quæ planè disponit teneri patrem filio vxorato usufructum rerum ipsius filij restituere, ergo innuit quod si pater aliquo tempore postquam filius est vxoratus, usufructum perceperit, tenebitur ipsum filio restituere, ergo quauis filius taceat & usufructum à patre viuentem non petat, tenebuntur eius hæredes ad ipsius restitutionem, & pro eadem opinione est textus optimus adiuncta Bart. doctrina ibid. *in l. lit. contestata, §. vlt. ff. de neg. gest.* vbi scribit Iureconsult. quòd si pater res à se donatas filio emancipato apud se retinuerit, & ex his fructus percipiendo tenebitur filio fructus ipsos eorumque rationem reddere, vbi Bart. inquit, quòd si pater percepit fructus ex præbenda seu beneficio filij, tenebuntur hæredes patris fructus ipsos restituere filio, neque obstat huic sententiæ, textus *in d. §. fin autem*, est enim longè diuersa ratio in patre tacente, & patiente filium uti usufructu, quam in filio, cum in patre detur libera donatio & remissio, quæ cessat in filio, qui propter reuerentiam patris fortè non petiit usufructum, vnde hæc opinio mihi videtur verissima quam reperio tenuisse Ioannem Gutierrez, *de iuramento confirmatorio, cap. 4. n. 8. cum seq. Azened. in l. 9. tit. 1. de les casamientos, lib. 5. recop. n. 26.*

3 Tertiò extende ut procedat & habeat locum in bonis maioratus obuientibus filio ex linea materna, vel aliàs: ut si aliqua nobilis vel illustris foemina, quæ successit in Comitatu, Ducatu, vel maioratu parentum suorum, nupsit alicui viro: & ea mortua remansit filius maior ex tali matrimonio, qui succedit in dictis bonis maioratus: nam etiam in eis pater habebit usufructum, & similiter legitimam administrationem sicut in aliis bonis aduentitiis: ut tenet Roderic. Suarez *in quaest. maioratus* Gregor. Lopez *in lege 7. Glossa penultim. titul. 17. parte 4.* Matiençus *in lege 9. titulo 1. lib. 5. recopilationis, glos. 1. numero 5.* & ut veritas huius conclusionis melius appareat, volo magistraliter attingere, quæ principaliter pro vtraque parte possunt vrgeri: & videtur quòd in talibus bonis pater non habeat usufructum: Primò quia quando filius vel filia habet aliqua bona à principe vel rege ex donatio-

ne & liberalitate sua, talia bona reputantur castrensia, & in eis pater non habet usufructum, sed pleno iure quaeruntur filio: textus est singularis & vnicus in iure *in l. cum multa, C. de bonis qua liber.* cuius verba sunt, *si quis igitur à serenissimo Principe, vel à piissima Augusta, sine masculus sine foemina donationes sit consecutus vel consecuta, filius familias tamē constitutus vel constituta habeat huiusmodi res omni acquisitione absolutas, & nemini eas acquirat, nec earum usufructum pater, vel auus, vel proauus sibi vendicet sed ad similitudinem castrensis peculij omnem facultatem in eis habeant:* & ad hoc notat & commendat ibi Petrus de Bellapert. Odofred. Bart. Bald. Angel. Paul. de Castr. Salic. & Philipp. Corneus: & ille est casus vnicus & non alibi, in quo foemina potest habere peculium castrense, secundum Bald. & Corneum. ibi Bald. *in l. si vxor. fin. col. & quaest. C. de con. infer.* & illum textum reputat singularem Iason. *in Authent. ex testamento, §. col. num. 11. C. de coll. & idem disponit hodie lex 7. in fin. tit. 17. partit. 4.* Has autem intensiones & ampliaciones, aliàsque plures vide per Matiençum *in l. 9. tit. 1. lib. 5. recop. gloss. 1. per totam.* & per Pinellum *in l. 1. C. de bonis mater. 1. p. num. 24.*

4 Imò quod magis est, etiam si talia bona sint donata à principe vel rege, contemplatione ipsius patris & non filij, pleno iure quaeruntur filio quoad proprietatem & usufructum, & procedit illa lex: & in expresso ita tenet & declarat Aretinus *in leg. sed si plures, §. in arrogato secunda column. ff. de vulg. & pupil.* & vltra ipsam ad hoc dupliciter vel tripliciter pondero illam legem. Primo modo nam textus qui præcessit *in lege cum oportet. eiusdem tituli*, dicit, quòd data vel donata filio contemplatione patris, quaeruntur patri data verò vel donata contemplatione filij, vel in dubio quaeruntur filio quoad proprietatem, & patri quoad usufructum: postea verò dicit textus *in dicta leg. cum multa.* quæ est posterior, quòd data vel donata à principe vel rege, non quaeruntur patri, nec in eis pater habeat usufructum, ergo aperte dat intelligere, quòd loquitur in vtroque casu scilicet quòd eo casu quo post dispositionem textus *in dicta leg. cum oportet.* quaerebantur patri, non quaerentur illa quæ sunt data à principe vel rege. Item etiam in casu quo quaerebantur patri quoad usufructum, non quaerantur illa quæ sunt data à principe vel rege: & ita probat textus ibi dum dicit, *nemini eas acquirat, nec earum usufructum pater, vel auus, vel proauus sibi vendicet.* Secundo modo, quia ille textus loquitur tam in filio quam in filia, & non est credendum quod princeps vel rex aliquid donauit filia, contemplatione ipsius filia, sed ipsius patris: sed ista ratio non concludit, quia potuit esse in seruitio regina, & ex hoc sibi aliqua donauit. Tertio modo, quia ille textus loquitur generaliter indistinctè in quocunque filio vel filia, maiore vel minore, vnde non est præsumendum quòd fecisset principi vel regi aliquod seruitium per quod ex sua persona donaret, sed tantum respectu & contemplatione patris. Certè sunt nouæ & subtiles ponderaciones ad illam legem, sed bona maioratus censentur prouenta à principe vel rege propter licentiam & authoritatem ab eo interpositam, ergo in eis pater non habet usufructum. Confirmatur, quia quando actus non potest fieri sine alterius licentia, ab illo dicitur ille actus prouenire, argumento textus *in lege in adibus, §. quòd filius familias, ff. de donat.* textus *in lege profectitia, §. si quis certam, ff. de iure dotium,* textus *in lege si consentiente, ff. de manumiss.* textus *in lege nepos, eodem titulo,* textus *in lege Campanus, de oper. liber.* facit textus *in l. vnum ex familia ff. de legat. 2. & faciunt ea*

ea quæ tradit Bart. in *l. more maiorum* 1. & 2. col. ff. de *iurisd. omn. iud.* Bald. in *l. ex placito*, Cod. de *rerum perm.* Rom. notab. in *consil. suo ann. 68.* Confirmatur etiam quia omnia nostra facimus quibus authoritatem impartimur, ut in *l. 1. §. omnia*, Cod. de *veter. iur. enucl.* & in *l. 1. §. supra dictis*, Cod. de *emendatione C. Iustiniani*, & in *l. 2. §. postea*, ff. de *orig. iur.* & in *l. legitima*, ff. de *pactis*, & in *cap. si apostolica*, de *prabend.* in 6. & in *§. responsa prudentum*, *Instit. de iure natur. gen. & civil.* Secundò & principaliter facit, quia in bonis maioratus successor non videtur habere plenam proprietatem, sed tantum vsumfructum: ergo in tali vsumfructu non possit alter vsumfructus quæri patri, quia seruitus seruitutis esse non potest, ut in *lege 1. ff. de vsumfruct. legat.* & in expressio istam sententiam & conclusionem videtur tenere Andreas de Iser. in *cap. 1. verb. valuasores* 2. col. n. 13. de *his qui feudum dare possint*, vbi dicit quòd si feudum perveniat ad filium ex successione materna, ex dispositione & concessione principis vel regis pater non habet nec acquirit vsumfructum eius. Idem etiam resoluit late Isernia in *cap. 1. in princ. num. 8. & 9. de his qui feudum dare possunt.* Aluarotus in *cap. 1. §. si duo fratres de duobus fratribus*, de *nono beneficio inuestitis*, & Præpositus eam opinionem communem dicens, & Greg. Lopez in *l. 5. gl. magna*, tit. 17. part. 4. probatur etiam per text. in *dicta l. sum multo*, C. de *bonis qua liber.* Iacobum de Bellovisu notabiliter in *cap. 1. §. si duo fratres*, de *duobus fratribus*, de *nono benefic. inuestitis*, & ibi Bald. 2. col. n. 6. Mart. de Laudem. 2. col. in medio, idem Bald. in *l. si vxor. fin. col. & q. Cod. de condit. infer.* licet contrarium videatur tenere in *l. cum oportet*, C. de *bon. qua lib. fin. col. & q.* tenet etiam Barbat. in *repet. rub. de testam.* 37. col. numero 19. Sed his non obstantibus ego teneo contrariam sententiam, imò quòd pater habeat in eis vsumfructum, vel saltem commoditatem & legitimam administrationem. Primò quia regulariter semper pater debet habere vsumfructum in bonis adventitiis filij, ut in iuribus supra allegatis: sed ista sunt adventitia: ergo &c. Secundò quia in bonis maioratus successor & possessor habet verum & proprium dominium, licet bona sint subiecta restitutioni ut latè & notabiliter dixi supra in materia maioratus 1. q. ergo filio competat proprietas & patri vsumfructus & legitima administratio sicut in aliis bonis. Nec obstat text. singularis & capitalis in *d. l. cum multa*, C. de *bonis qua lib.* supra allegatus: quia debet intelligi quando rex vel princeps aliqua bona propria donat filiofamil. quia in eis pater illius filij non habet vsumfructum, quia reputantur bona castrensia beneficio & liberalitate principis. Sic illum textum intellexit Matiençus in *l. 9. tit. 1. lib. 5. recop. glos. 2. n. 10.* vide etiam Rodericum Suarez in *quæst. maioratus num. 25.* & Matiençum de *succ. creat. lib. 3. §. 26. num. 5.* ita etiam illum textum intellexit Aretinus in *l. sed si plures*, §. in *arrogato*, 2. colum. ff. de *vulgari*, vnde dico, quòd si bona essent donata ab ipso principe vel rege simpliciter filiofamilias sine gravamine restitutionis, vel etiam cum gravamine restitutionis, vel etiam per viam maioratus, nunquam pater habet vsumfructum in talibus bonis: & ita resoluit Suarez in *quæst. maioratus n. 17. & 18.* Greg. in *l. 7. gloss. pen. tit. 17. part. 4.* Vnum tamen est, quòd si bona simpliciter essent donata à principe vel Rege filiofamil. licet pater in eis non habet vsumfructum, tamen si postea deveniant ad eius successores vel hæredes sine vinculo & gravamine regis, pater talis successoris benè habet in eis vsumfructum: quia mutatione personæ iam non dicuntur castrensia, nec quasi, argumento textus in *l. Paulus*, aliàs incipit, per *procuratorem*, de *acquirenda ha-*

Ant. Gomez ad Leg. Tauri.

reditate, & ibi Doctores, & in *lege fin. Codice de inoff. ficio testamento*, secus tamen est in nostro casu & quæst. vbi bona non sunt propria regis vel principis, sed ipsius primi constituentis maioratum & successorum eius, licet sint effecta inalienabilia propter licentiam & authoritatem regis vel principis, tamen per hoc non perdunt primænam & originalem qualitatem bonorum priuatorum, & à primo fundatore proventa, argumento textus cum materia in *lege unum ex familia*, ff. de *legat. secund.* Secundò non obstat secundum fundamentum in quo dicebam quòd in bonis maioratus filius & quilibet successor non habet plenam proprietatem, sed tantum vsumfructum: vnde in tali vsumfructu non potest quæri patri alius vsumfructus, quia hoc assumptum est falsum, imò dicendum est, quòd filius & quilibet successor habet verum & proprium dominium in bonis maioratus, ut supra dictum est, vnde meritò patri quæritur vsumfructus in eis sicut in aliis bonis. Item etiam quia licet filio non quæreretur proprietas, sed vsumfructus tantum, in eo pater haberet commoditatem & legitimam administrationem, argumento textus in *lege fin. Codice de vsumfruct.* ut supra dixi & declaravi: & in expressio istam sententiam & conclusionem licet sic non declaratam, tenet Rodericus Suarez in *sua repet. lege quoniam in prioribus*, *Codice de inoff. testam. fin. quæst.* Vnum tamen est, quòd licet alias in bonis filij non vincula-tis nec subiectis restitutioni pater non amittat vsumfructum per mortem filij ut latius infra proximè deducam: tamen in istis bonis maioratus vincula-tis & subiectis restitutioni pater amittit vsumfructum per mortem filij, & liberè bona debent transire ad alium successorem maioratus: quia resolutio iure dantis, resoluitur ius accipientis, argumento textus in *lege lex vestigali*, ff. de *pignoribus*, & in *lege si quis domum*, §. primo, ff. de *locari.* Idem probat Gomez Arias, in *lege 46. Tauri numero 5. ad finem.* Pinellus in *lege 1. part. num. 41.* Matiençus in *lege 9. titulo 1. gloss. 1. num. 9. lib. 5. recop.* & in specie pro hac sententia & conclusione facit textus notabilis & expressus iuncta commun. in *lege filiofamil. la 1. ff. de donat. causa mort.* vbi habetur, quòd si vsumfructus relinquatur filio contemplatione eius, quòd licet commoditas eius quæratu patri, tamen mortuo filio expirat illud ius in vtriusque persona: & dixi supra proximè tangendo intellectum legis fin. *Codice de vsumfructu*, & in expressio ita tenet Bald. loquendo in feudo, in *lege cum oportet final. columna*, & *quæst. Cod. de bonis qua lib.*

Quartò extende ut procedat & habeat locum etiam post mortem filij: ut tenet Pinellus in *lege prima*, *Codice de bonis matern.* 1. parte numero 39. qui hanc communem sententiam dicit Matiençus in *dicta lege 9. titulo primo libro 5. recop. glossa 1. numero 5.* Azevedus ibidem, numero 4. nam si pater habet vsumfructum in bonis filij, & talis filius moriatur viuentè patre, pater semper retinet prædictum vsumfructum per totum tempus vitæ suæ, & sic talis vsumfructus durat post mortem filij: textus est formalis & expressus in *lege final. versicul. penultim. Codice ad Tertullian.* cuius verba sunt, *sin verò defuncta persona in sacris patris constituta decesserit, pater quidem vsumfructum, quem & viuentè filio habebat, teneat donec vivat incorruptum*, & ibi ad hoc notat & commendat Bartolus, Odofredus, Albericus, Baldus, Angelus, Salicet. Paulus, Corneus & communiter Doctores: textus in *lege tertia*, in *fin. versicul. final. Codice commun. de success.* textus in *lege quocumque versicul. parentibus eodem titulo text. in l. final. §. filius autem eod. tit.* vbi dicitur quòd filius non potest testari in bonis suis in quibus pater habet

vsusfructum : ergo aperte sequitur quod pater retinet prædictum vsusfructum post mortem filij, textus in *Authent. de hered. ab intest. venient. §. 1. incipienti, si quis igitur collat. nona.* & in expresso istam sententiam & conclusionem tenent Doctores in prædictis locis : tenet etiam Gloss. ordinaria in l. 3. *Cod. de vsufruct.* & ibi communiter Doct. Gloss. in l. *secunda. Cod. de bonis maternis, in verbo, defuncto. Gl. in l. final. Cod. de sentent. pass. in verbo, patre.* Angel. de Aretin. in §. *preferuntur. Institut. ad Tertull. prima colum. versic. ad intellectum huius, §. &c.* Nec obstat prædictis iuribus & communi opinioni si dicatur, quod patria potestas est principalis & immediata causa acquisitionis vsus fructus, vt supra dictum est : sed illa cessat & distinguitur per mortem filij, ergo per consequens tollitur & extinguitur vsusfructus quæsitus patri : quia notabiliter & subtiliter respondeo, quod patria potestas bene requiritur à principio tempore acquisitionis, non tamen requiritur ex post facto tempore durationis, & sic patria potestas consummauit effectum suum tempore acquisitionis vsusfructus : vnde licet postea cesset & finiatur, non tamen cessat nec finitur vsusfructus retro semel quæsitus : & in expresso istam rationem ponit Baldus in dicta l. 3. *Codice de vsufruct.* pro qua sententia & ratione, licet ipsi non allegent, facit bonus textus in l. *si is qui animo, ff. de acquirend. possess. vbi habetur quod licet in quærenda possessione requiratur animus, tamen postquam semel est quæsitus, non requiritur in ea conseruanda & retinenda: textus in l. patre furioso. vers. nam furiosus, ff. de his qui sunt sui vel. alien. iur. vbi habetur quod licet furiosus non possit contrahere matrimonium propter defectum consensus, tamen post matrimonium iam contractum : si superueniat furor, retinetur & conseruatur matrimonium, textus in l. iudex datus, & in l. cum prator, ff. de iud. vbi habetur quod licet furiosus non possit de nouo creari iudex, tamen bene potest conseruare & retinere iurisdictionem semel quæsitam : textus. in lege item illa. §. quod adiicitur, ff. de constit. pec. text. in l. sicut §. fin. in fine, iuncta gloss. & commun. opinione, ff. quod cuiusque vniver. nomin.*

6 Prædicta tamen limita & intellige, quando pater habet filium in sua potestate, secus verò si eum emancipauit, quia tunc pater retinet dimidiam partem vsusfructus, & alia dimidia applicatur filio : textus est capitalis & expressus in lege cum oportet, §. cum autem. *Codice de bonis qua liberis.* & ibi notat & commendat Odofred. Cinus, Iacob. Butri. Bartol. Alber. Baldus, Angel. Salicet. Paul. & communiter Doctores textus in lege final. *Codice de emancip. liber.* textus, in §. hoc quoque versicul. ideoque *Instit. per quas personas vobis acquiruntur,* & idem disponit lex 15. *titul. 18. part. 4.* Considera tamen, quod prædictam medietatem vsusfructus videtur pater retinere propter præmium emancipationis, quam donat & confert filio, & in eius recompensam : quod aperte probat textus in dicto, §. cum autem, in quantum dicit quasi remunerationis gratia, à filio accipere vel retinere : & rursus infra dum dicit, sed dimidiam vsusfructus apud maiores qui emancipationem donat residere : textus in lege iubemus, *Codice de emancipat. liber. ibi, & persona in quam talis liberalitas collata sit.* Ex quibus iuribus cum ratione infertur, vt procedat & habeat locum in bonis quod de præsentis habet & possidet filius : secus verò in bonis futuris post emancipationem filio quæsitis : quia in eis nullam partem vsusfructus habet pater : & in expresso ita tenet & declarat Alexander. in lege si finita, §. si de vectigalibus, ff. de damno infecto. 20. *columna, numero 51.* Item etiam & secundò infertur, quod si ex dispositione legis filius esset emancipatus,

pater nullam partem vsusfructus retineret. Ex quo subdeducitur & infertur, quod cum hodie in nostro regno per contractum matrimonij filius sit per legem emancipatus, vt in lege supra proxima, quod pater nullam partem vsusfructus retinebit, sed totus pertinebit filio : & in terminis ita disponit ista nostra lex 48. & iste videtur eius verus sensus & ratio. Sic etiam hanc legem intelligit Bacca de decima tutorum, cap. 4. num. 19. Azeuedus in lege 9. tit. 1. lib. 5. *recop. numer. final.* quod vsque adeò procedit, vt in conscientia foro teneatur pater vsusfructum totum restituere filio velato, quia cum lex hæc iusta sit honesta & sancta, & in fauorem quodammodo matrimonij, vt eius onera sustentari valeant, merito in foro conscientia obligat, cum similis legis proprietates hæc sit, vt testatur Soto lib. 1. de iustitia & iure, *quæst. 6. artic. 4.* & in specie, id tenet Gregorius in lege 5. tit. 5. *partia sexta, gloss. magna, colum. 2.* Azeuedus in lege 9. *titul. 1. lib. 5. recop. numer. 20.* Quam legem intellige & extende etiam si filius vel filia contraxerit matrimonium sine licentia & voluntate patris, quia indistinctè militat & habet locum ratio huius legis in sustinendis oneribus matrimonij. Vnum tamen est, quod si hodie pater emanciparet filium, suo proprio facto & voluntate, retinebit sibi dimidiam partem vsusfructus, sicut de iure communi : sed dubium notabile esset, si pater emanciparet filium, & postea contraheret matrimonium, an pater amittat illam partem vsusfructus sibi iam quæsitam & credo quod sic, argumento huius legis, quia si eo casu, quo filius est in potestate, & contrahit matrimonium, consequitur totum vsusfructum, & pater nullam partem sibi retinet : ita eodem modo, quando erat emancipatus, & acquisierat dimidiam partem vsusfructus, illam debet perdere & amittere, & filio applicare, cum militet & habeat locum eadem ratio pro sustinendis oneribus matrimonij : quod etiam dubium tractat Matiençus in dicta leg. 9. tit. 1. lib. 5. *gloss. 2. n. 3.* & idem mecum resoluit Azeuedus *ibid. num. 3.* Item etiam 3. infero, quod si filius exeat de potestate patris per dignitatem episcopalem, vel patriam, vel mihi consularem, vel ex alia si causa, quas diximus in lege præcedenti, non amittit pater vsusfructum, quem habebat in bonis filij, nec partem eius per prædicta : imò si ante talem dignitatem filius habuit aliqua bona aduentitia, in quibus habuit vsusfructum, talis vsusfructus durabit patri, etiam post talem dignitatem adeptam, per quam filius fuit liberatus à patria potestate.

7 Aduertendum tamen, quod videtur quod si filius habet bona aduentitia, & est factus clericus, indistinctè efficitur dominus eorum, & pater amittit vsusfructum eorum. Item etiam si postquam est factus clericus acquisiuit aliqua bona, modo intuitu ecclesie, modo non, pleno iure acquiruntur sibi, & pater nullum habet in eis vsusfructum : ita probat textus singularis in capite quia nos, de testament. vbi dicitur, quod filius liberè potest disponere de bonis, quæ sibi obuenerunt ex successionem patris vel matris, vel consanguineorum : vel ex contractu, vel artificio suo cuius verba sunt, quia nos, & infra : quod licet clericus de his quæ paterna successionis vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum aut amicorum, non habito respectu ad ecclesiam peruenerunt ad ipsos, liberè disponere valeant : de his tamen, quæ consideratione ecclesie, nullum de iure possunt facere testamentum : & ibi ad hoc expressè notat & commendat Hostien. Ioan. Andr. Card. Ant. Abbas Panorm. Anchar. Imol. Barbat. & communiter Doct. Host. in summa de peculio clericor. *vers. quot sunt eius species,*

species, &c. Cardin. de Imola in rubr. eiusdem tit. in fin. Abbas Panor. in c. presentia de probat. 12. col. numero 56. & ibi alij Doctores & istud idem vult. Glos. ordinaria in c. quia ingredientibus, 16. q. fin. in gl. 2. Paul. de Casti. vbi reputat notabile, & perpetuo menti tenendum, in lege sacrosancta, C. de Episc. & cler. tenet etiam Iason. vbi hoc reputat singulare in lege filia licet, 2. colum. num. 5. Cod. de collat. Rod. Suar. in repetitione, l. quoniam in prioribus pet. for. 4. col. vers. considera tamen utiliter & singulariter, vbi hoc tenet saltem in bonis, quæ obveniunt filio post clericatum. Idem aperte videtur disponere lex 3. in fin. tit. 21. 1. part. vbi dicit, quod filius clericus potest testari & disponere de bonis habitis à patre, vel aliunde, licet sit in potestate patris: imò idem erit secundum prædictos Doctores, vbi supra etiam in filio clerico primæ tonsuræ, argumento text. iuncta Glos. & communi opinione in cap. cum contingat, de arate & qualitate, & in cap. clericus, 22. distinct. & ibi Glos. in summa, & communiter Doctores. Sed his non obstantibus certè ego tenco contrariam sententiam imò quod talis filius clericus etiam in sacris non possit disponere de bonis suis aduentitiis viuentis patre, quia in eis pater habet vsumfructum, quia cum non liberatur ab eius potestate, sequitur quod non admittit pater vsumfructum in bonis eius: & similiter si bona aduentitia obveniunt ipsi filio clerico post clericatum, pater habet in eis vsumfructum, & filius in eis non potest disponere viuentis patre sicut nec alius filius posset: & in expresso ita tenet Bartolus, Petrus, Iacobus, Butric. Odofred. Alber. Salic. & communiter Doctores in l. sacrosancta, C. de episc. & cler. vbi dicunt per illam legem, quod filius clericus potest disponere de bonis acquisitis intuitu suæ præbendæ & beneficij, & sic de fructibus eius ergo non de aliis aduentitiis, idem tenet expressè Salic. in Authent. presbyteros, eodem titulo. Bartolus in lege liris, §. potest. ff. de negot. gest. Bald. in lege 3. §. si quis minor, ff. de minor. Idem tenet Gregorius in lege 13. titulo 1. parte 7. verbo, que esta en poder. Pinellus in l. 1. Cod. de bonis maternis, 1. part. numero 44. Perez in lege 1. titulo 2. libro 5. ordinam. gloss. 1. colum. 1. vers. intellige tamen, fol. 62. Tellus in l. 5. n. 3. & 4. supra cum aliis quos refert & sequitur Velazquez de Auendaño in d. lege 5. glos. fin. per totam. Matiençus in l. 4. tit. 4. lib. 5. recopil. glos. 3. num. 3. & glos. 4. per totam, licet contrariam tenuerim in d. lege 6. Tauri, num. 14. quam defendit Azevedus in d. lege 4. tit. 4. lib. 5. recopil. num. etiam 14. hanc etiam tenet Couar. in cap. quia nos, num. 2. de testam. Perez in l. 1. tit. 3. lib. 1. ordinam. col. 112. vers. quod tamen priuilegium, & vide etiam quæ dixi in l. præcedenti ad principium ibi per contractum matrimony. Nec obstat text. capitalis, in quo se fundabant prædicti Doctores in d. c. quia nos, quia debet intelligi mortuo patre, & ibi probat text. dum dicit, quod clericus possit disponere de bonis habitis ex successione paterna, vel materna, &c. vbi aperte dat intelligere, patrem esse mortuum & si dicas eum viuere, debet intelligi in aliis bonis, in quibus pater non habet vsumfructum: vel in bonis habitis intuitu clericatus, non verò alias: & ita debet intelligi prædicta lex partitæ. Quartò infero, quod si filius ingrediatur religionem, quo casu liberatur à potestate patris, cum incidat in potestatem Abbatis, vt tenet Glos. notabilis & ordinaria in l. si ex causa §. Papinianus in gloss. fin. in fine, ibi vel ingresso monasterium, ff. de minor. & ibi notat & commendat Bartolus Alber. Bald. & communiter Doct. Alber. in Authent. ingressi. Codice de sacrosan. eccl. 6. col. num. 12. & ibi, quod pater non amittit vsumfructum, quem habet in bonis filij, sed retinebit per

tempus vitæ ipsius patris: & in expresso ita tenet Specul. in tit. de statu monachorum, secunda colum. §. quæst. Palac. Rub. vbi valde commendat in sua repet. fol. 24. columna 2. vers. ex istis inferitur, §. 42. De hac quæstione vide latè Suarez in quæst. maioratus n. 31. vsque ad fin. Gregorium in lege quinta, glos. magna in princ. tit. 17. part. 4. Couar. in cap. quia nos. 2. de testament. numero 2. Palac. Rubr. in rubr. de donat. inter virum, §. 42. num. 7. 9. Matiençum in l. 9. tit. 1. lib. 5. glossa 1. num. 12. cum aliis quos ipsi referunt.

Iuxta prædicta tamen quæro, si ipse pater qui habet vsumfructum in bonis filij, vel quilibet alius fructuarius, qui habet vsumfructum in bonis alterius, ingrediatur religionem amittat vsumfructum, & consolidetur cum proprietate? & videtur quod sic: quia si est pater, amittit patriam potestatem, & subiicitur potestati Abbatis & superioris, & sic videtur amittere vsumfructum, argumento textus in l. si eueniet. in fine. ff. de adult. vbi habetur, quod non potest quis aliquem habere in sua potestate, quando ille est in potestate alterius: si verò est alius fructuarius efficitur capite diminutus, vnde vsumfructus amittit, vt in l. corruptionem, Cod. de vsumfructu. Item etiam non potest vsumfructum alienare, aliàs perdit vsumfructum & consolidatur cum proprietate: ergo in nostro casu amittatur & consolidetur. Sed his non obstantibus contrarium est tenendum, imò quod talis vsumfructus non amittatur sed transeat in monasterium saltem commoditas eius, nec obstat quod pater amittat patriam potestatem, quia per hoc non tollitur vsumfructus sibi iam quæsitus: imò in consequentiam personæ transit in monasterium, argumento text. in authent. ingressi, Codice de sacrosanct. Eccl. & in leg. si adoptaero, ff. de precario. nec obstat etiam quod ipse vel alter fructuarius efficiatur capite diminutus: quia ista non est propriè capitis diminutio mortis ciuilibis vel naturalis propter delictum, sed quoad mūdum tantum, maximè quod hodie non patitur quis capitis diminutionem nisi per mortem naturalem: non verò per ciuilem, vt in Authentica. Sed hodie Cod. de donation. inter vir. & vxor. Nec obstat etiam quod fructuarius non possit vsumfructum alienare, quia illud est verum & procedit si alienat ipsum ius vsumfructus: secus verò si ipsam commoditatem & perceptionem fructuum: vnde in nostro casu illa tantum transit in monasterium, argumento textus in l. arboribus cessatio, §. fin. ff. de peric. & commod. rei vendita cum similibus. vnde ipsum ius & substantia vsumfructus residet apud monachum: commoditas verò transit ad monasterium, & finietur per mortem naturalem ipsius monachi, argumento text. in l. peto. §. pradium, ff. de legat. 2. text. in l. cum pater, §. hereditatem, el primero eodem tit. text. in l. ex facto, §. ex facto, ff. ad Trebel. text. in l. Staius Florus, §. Corn. Felici, ff. de iure fisc. text. in l. si postulauerit, §. iubet, ff. de adulter. text. in l. si fil. fac. la secunda, ff. de donat. causa, mort. text. in l. final. C. de vsumfruct. text. cum materia in l. lex vectigali, ff. de pignoris, & in expresso isto fundamento & consideratione istam sententiam & conclusionem tenet Glos. ordinaria in Authent. ingressi, C. de sacrosan. Eccl. in glos. magna, in fine, & ibi Pet. de Bellaper. 8. col. vers. sed pone in difficiliore. Odofred. 7. colum. vers. sed de uno quæro quod si ingrediens, &c. Cinus penultima col. numero 12. Bartol. 8. colum. numero 42. Alb. 6. col. numero 10. Bald. 5. colum. numero 12. Paulus fin. colum. Salicetus final. columna. Iason final. columna, & 9. Glosa ordinaria in Authent. idem est, C. de bonis que liber. in glos. 1. 2. q. Specul. in tit. de statu monachorum, §. 1. vers. 46. quæritur. Albert. in l. si postulauerit, §. iubet, ff. de adulter. Abb. Panor. in causa fin. extra de

pignor. 2. col. num. 2. vbi dicit hanc esse communem opinionem. Hanc eandem sententiam tenet Rosellus *n. 18. in Authent. ingressi.* Guido Pap. *dec. 473. n. 4. & expressius dec. 595.* vbi dicit ita iudicatum Cæpola *conf. 2. 2. num. 4.* Socinius *conf. 10. numero 20. lib. 1.* vbi hanc communem sententiam dicit Crottus *in lege Gallus, §. & quid si tantum, numero 30.* & nouissimè latèque Pinellus *1. pet. de bonis maternis, à num. 49. vsque ad 50. & 51. cum pluribus aliis quos refert,* quam etiam opinionem defendit Matiençus *in l. 9. tit. lib. 5. recop. gl. 2. n. 2.* licet contrariam opinionem, scilicet per ingressum religionis patrem vsumfructum amittere tenuerit Martinus Syllanianus, quem Cinus refert *in auth. ingressi, C. de sacros. Eccles.* vbi etiam Salicetus eandem tenet *num. 10. ad fin.* & iterum *in Auth. idem est, Cod. de bonis qua liberis,* vbi hanc communem opinionem dicit, quam etiam sequitur Iason *in d. auth. ingressi, num. 48.* & Riminaldus *in §. 1. numero 128. instit. per quas personas.* Couarruias *in cap. 2. numero 8. de testam.* Hyppolitus *singulari 668.* Gregorius *in l. 5. tit. 17. part. 1. glossa magna ad medium.* sed mea opinio verior est, & receptior in praxique seruanda, prout seruari consuevit. & contrariæ opinionis fundamentis satisfacit Pinellus vbi supra. Verum tamen est quod ista sententia & conclusio clarè procedit in alio quolibet fructuario, secus verò est in patre qui habet vsumfructum in bonis aduentitiis filij ratione patriæ potestatis: quia si ingrediatur religionem amittit vsumfructum, vel saltem medietatem eius, cum facto suo filius efficiatur sui iuris, argumento text. *in leg. cum oportet, §. cum autem, C. de bonis qua liber.* Confirmatur etiam, quia per ingressum religionis amittit legitimam administrationem: & in expresso istam sententiam & conclusionem tenet Bart. *in d. auth. idem est, C. de bonis qua liber.* & ibi Cinus, Alb. Ang. Salicetus post Martin. Silet. quem ipsi referunt, tenet etiam Salicetus, Iason. & alij Doctores *in d. auth. ingressi,* & ista est magis communis opinio secundum Salic. *in d. auth. idem est,* tenet etiam Abbas, Panormit. *in capitul. in presentia de probat. 21. col. numero 56.* & ibi alij Doctores, sed certè ego teneo contrarium, imò quod indistinctè pater vel alius non amittat vsumfructum per ingressum religionis, & commoditas quærat in monasterio, vt supra dictum est: quia filius non eximitur à potestate patris facto ipsius patris, sed beneficio & dispositione legis: & talis ingressus est fauorabilis & meritorius ipsi ingresso: vnde in eius odium & præiudicium non debet interpretari, argumento text. notabilis *in leg. Deo nobis, §. si verò ultimam, C. de Episcop. & cler. & in terminis ita tenet & declarat Bald. in auth. excipitur, Cod. de bonis qua liber. 2. colum. numero 3.* & ibi Paul. de Castr. *2. colum. pen. q. Corn. in auth. idem est eiusd. tit. & Raphaël. Cuman. quem ipse allegat.*

Quæro tamen si aliqua de prædictis causis non interueniat, sed pater sua voluntate remittat filio vsumfructum quem habet in bonis aduentitiis an talis remissio valeat & teneat? breuiter & resolutiue dico quod sic: & ratione eius talis vsumfructus pertinet filio, & ita resoluit Tellus Fernandez *in l. 17. Tauri, numero 57.* & vtrum donatio hæc sit, necne? tradit Matiençus vbi supra, & Tellus, Petrus Dueñas *in regula 217. limitatione 3.* idem Tellus *in lege 17. numero 63.* idem tenet Matiençus *in l. 1. tit. 6. glossa 4. numero 18. & 19. libro 5. recop. textus est singularis & vnicus in l. cum oportet, §. autem, Cod. de bonis qua liberis.* cuius verba sunt, *sin autem res sibi memorato modo acquisitas parens noluerit tenere, sed apud filiū aut filiā vel alias deinceps personas reliquerit, nullam post obitum eius licentiam habeant hæredes alij patris aui, vel proau eundem*

*vsumfructum, vel quod ex hoc ad filios familias peruenit, vtpotè patri debitum sibi vindicare: sed quasi diuturna donatione in filium celebranda, qui vsumfructum detinuit quem patrem habere oportuerat, ita causa intelligatur vt eundem vsumfructum post obitum patris ipsi lucrentur: & in tantum hoc est verum vt talis donatio & remissio statim valeat inter patrem & filium in potestate, nec requiratur morte patris confirmari: ita aperte probat text. ibi, & ad hoc notat & commendat ibi Bartol. Cinus, Angel. Paul. & communiter Doctores & reputat singularem & vnicum Bald. *in §. non autem, eiusdem l. 1. colum. numero 3.* illum etiam text. ad hoc notat & commendat Bartol. *in l. frater à fratre, ff. de cond. indeb. pen. colum. in fine,* & ibi communiter alij Doctores Bald. *in l. 2. Cod. de inoffic. donation. 3. opposit.* & ibi communiter Doctores: & ista opinio & conclusio est vera & communis, licet Glof. *in d. §. sin autem,* teneat contrarium, imò quod requiratur per mortem patris confirmari sicut alia quæuis donatio: & idem tenet Azor. *in Summa illius titul. 1. col. num. 3.* Glof. ordinaria *in d. l. 2. C. de inoffic. don.* Nec obstat si dicatur quod donatio inter patrem & filium non valet, sed morte confirmatur, vt *in l. donationes quas parentum. Cod. de donat. inter vir. & vxor. cum simil.* & dixi latè *in l. 17. supra istis ll. Tauri,* quia respondeo quod illud est verum & procedit quando pater aliquid diminuit de suo patrimonio, sed in nostro casu non diminuit aliquid, sed tantum renuntiat lucro legali & desinit acquirere: vnde talis refutatio, & remissio benè valet & tenet: & ista est vera & fundamentalis ratio textus *in dicto §. sin autem,* & confirmatur per textum expressum *in l. si sponsus, §. si maritus. ff. de donat. inter virum & vxorem,* vbi habetur quod licet donatio inter maritum & vxorem non valeat, tamen benè potest vnus renunciare hæreditatem, vel legatum fauore alterius, & vt ei quærat. Confirmatur etiam per textum *in l. qui autem, ff. qua in fraud. cred.* vbi habetur quod licet debitor non possit alienare bona sua in fraudem creditorum, tamen bene potest renunciare & repudiare hæreditatem vel legatum sibi delatum in bonis alterius: nec possunt creditores illam renuntiationem reuocare etiam si fiat in eorum fraudem, quia non diminuitur patrimonium debitoris.*

Dubium tamen singulare & necessarium est, si pater non remisit expressè prædictum vsumfructum sed videat, permittat, & consentiat, quod filius percipiat fructus bonorum aduentitiorum an per hoc videatur sibi remittere totum vsumfructum in perpetuum? & breuiter & resolutiue dico, quod tantum videtur remittere & donare fructus quos ipse filius percepit vidente & consentiente patre, non verò totum vsumfructum in perpetuum: & id testatur Matiençus *in lege 9. titulo 1. libro 5. glossa 2. numero 13. & in lege 1. titulo 6. libro 5. gloss. 4. numero 18.* vnde sequitur quod poterit pater quando volet reuocare & fructus percipere: quia illa scientia & patientia patris non extendit effectum suum ultra tempus in quo fuit præstita: ita etiam probat textus notabilis & expressus *in d. §. sin. autem ibi, sed quasi diuturna donatione in fil. celebranda qui vsumfruct. detinuit, & c.* & ibi expressè tenet & declarat Bartol. Cin. Paul. Salicetus, & communiter Doctores. Confirmatur quia præsumptio quæ resultat ex scientia & patientia alterius non extenditur ultra quam patientia interueniat, argumento text. *in lege 1. §. Iulian. ff. de itinere actūque priuato.*

Item etiam, quia actus agentium non debent operari ultra eorum intentionem, vt *in l. non omnis, ff. si cert. pet. cum similibus.* Ex quo textu intellecto iuncta superiori ratione infero.

Primò, quòd talis donatio vel remissio non potest reuocari per alios filios tanquam inofficiosa, cum aliquid de proprio patrimonio non diminit, nec computabitur in 3. & 5. bonorum: sed ultra eam poterit pater in aliis bonis illum filium vel quemlibet alium meliorare, quia talis ususfructus renunciatus non censetur esse de bonis & patrimonio patris.

Secundò infero & singulariter, quòd talis filius cui est donatus, remissus prædictus ususfructus non tenetur eum conferre cum aliis fratribus suis, sed præcipuum debet habere. Primò, quia non est propriè donatio de bonis & patrimonio patris, sed quædam refutatio & remissio ususfructus & iuris sibi competentis in bonis filij. Secundò, quia textus in dicto, §. *si autem*, expressè dicit, quòd non auferatur, ut patet in textu ibi, *ita causa intelligatur ut eundem ususfructum post obitum patris ipse lucretur.* & per illum text. ita expressè tenet Baldus in *authent. ex testamento. Cod. de collat. quarta columna. versiculo, nouum capitulum est*, licet ibi Ias. *prima columna, num. 2. velit contrarium.*

Tertiò principaliter limita & intellige, ut procedat, præterquam si mater, vel consanguineus, vel extraneus donet vel relinquat filio aliqua bona hac conditione, ne patri quæraturs ususfructus: quia voluntas disponentis est seruanda, & hoc casu ususfructus non quæritur patri: textus est formalis & expressus in *authent. excipitur. Cod. de bonis que l. cuius verba sunt, excipitur quod eis datur vel relinquatur ab aliquo conditione hac adiecta ne patri perueniat ususfructus.* & ibi notat & commendat Glossa ordinaria & communiter Doctores textus in *authentica ut liceat matri & auia. vers. 1. collat. 8.* & ibi Doctores. An autem è conuerso, filio non petente ususfructum videatur patri remittere: & videri expressè confirmat Castillo hic, *super gloss. verbo restituti, in donatione*: sed contrariam sententiam multis argumentis defendit Gutierrez de iuram. *confir. 1. part. cap. 4. num. 18.* quæstionem latè disputans à *num. 6. Azeuedus in l. 9. tit. 1. lib. 5.*

Dubium tamen pulchrum & quotidianum est, an prædicta dispositio procedat in legitima debita à matre, vel ab ascendensibus ex linea materna ipsi filio vel filia? & similiter an habeat locum in tertio bonorum, ut possit mater vel ascendens filio vel filia relinquere sub prædicta conditione, ut ususfructus eius non quæraturs patri? & videtur quòd sic. Primò quia prædicta iura loquuntur simpliciter & indistinctè. Secundò quia per talem conditionem filius non grauatur, imò recipit commodum & utilitatem, unde videtur valere, nullo modo debet reici. argumento text. in *lege filiis matrem. Codice de inoffic. testam.* vbi habetur quòd mater, quæ de mariti moribus suspicatur potest filium vel filiam instituere sub conditione si à patre fuerint emancipati, & ex isto fundamento & ratione ita tenet Glossa ordinaria in *dicta authent. ut liceat matri & auia. versicul. 1. in verbo participium.* & ibi Angel. de Perus. *1. col. num. 2.* Iacob. de Belloviso. *2. colum. final. quæst. cum modificatione*, ut procedat quando filius esset minor 25. annorum: tenet etiam Baldus in *dicta lege filiis matrem. 2. col. num. 6. Codice de inoffic. testam.* & ibi Paul. in *fine.* & elarius & expressius ibi Salic. *2. col. in fin. numer. 8.* qui dicit, quòd ista est magis communis opinio. Iason. *fin. col. numer. 6. versic. 2. limita.* tenet etiam Baldus vbi singulariter loquitur. in *lege filia cuius. fin. col. & q. Codic. famil. ercisc.* idem Baldus in *l. quoniam in prioribus. 1. col. 2. oppos. Codic. de inoffic. testam.* & ibi Iacob. Butri. & Salic. idem Baldus in *authent. ex causa Cod. de liber. præter. 7. col. 4. oppos.* Sed his non obstantibus ego teneo con-

trariam sententiam, imò quòd talis conditio non valeat respectu legitimæ, sed ipso iure reiiciatur de ea, quam etiam verioreni tenetur Matiençus alios referens in *dicta lege 9. titulo primo. lib. 5. gloss. 2. numer. 14.* Primò per textus in *lege, quoniam in prioribus, Cod. de inoffic. testam.* vbi habetur quòd onus, grauamen, vel conditio indistinctè & generaliter tollitur de ipsa legitima, & debet remanere libera, ergo simpliciter intelligatur, tam respectu filij quam patris, cui quæritur ius ususfructus in ea. Secundò quia textus in *dicta authent. ut liceat matri & auia. versiculo 1.* hoc subtiliter & expressè probat ibi, dum dicit, *ho. enim & extraneis relinquere poteram, unde nulla parentibus utilitas nasceretur*, in quibus verbis apertè dat intelligere, quòd ille textus & eius dispositio loquitur in bonis ultra legitimam, quæ poterat mater vel ascendens eius linea relinquere extraneo: non verò in ipsa legitima, quæ de necessitate debet filio libere relinqui: & per ista iura istam sententiam & conclusionem tenet Bartol. in *dicta authent. excipitur. Codice de bonis, que liberis.* & ibi Paul. de Castro licet malè alleget *Gloss. in dicta authent. ut liceat matri & auia*, quia illa potius dicit contrarium, & idem tenet ibi Fulgos. & Philippus Corneus, istam etiam sententiam & conclusionem tenet Bartolus in *tractat. de duobus fratribus. 4. colum. 7. quæst. principali.* Alexand. in *lege cum ex filio. final. col. in fine ff. de vulg. & pup.* idem Alexander vbi videtur dicere hanc esse magis communem opinionem in *lege mulier. ff. ad Trebell. 1. colum. vers. sed auerte.* Fabianus de Giochis in *repetitione authent. nouissima. Cod. de inofficio. testam. num. 141.* Doctor. de Segura in *rep. leg. unum ex familia. §. sed si fundum, 46. col. vers. ex his inferitur.* Roder. in *sua repet. l. quoniam in prioribus. Codic. de inoffic. test. fol. 49. 2. col. vers. hoc præsupposito est difficultas singularis.*

Quartò principaliter limita & intellige, præterquam si pater vnà cum filio succedit alteri filio in bonis aduentitiis quæ habebat, quia licet pater sit in proximiori gradu lineæ ascendens, & alter filius fraterque defuncti in 2. gradu lineæ transfuersalis, tamen vterque pariter concurrat & admittitur pro virili: textus est in *authent. defunct. vers. 1. Cod. ad Tertull. text. in authent. de her. ab intest. venien. §. consequens, & §. si igitur. col. 9.* hoc enim casu patet non habet ususfructum, in illa medietate & parte virili in qua succedit alter filius fraterque defuncti, sed pleno iure pertinebit filio tam in proprietate, quam in usufructu: & hoc casu extinguitur ususfructus, quem antea pater habebat in illa parte & portione. textus est in *authent. item hereditas. Codice de bonis que liberis. cuius verba sunt, item hereditas fratris, sororisque ad quam vna cum patre admittetur, & forsitan si aliunde quæraturs lege prædicta*: & adnotat & commendat ibi *Gloss. 1. ordinaria Odofr. Cinus Alber. Ang. Salic. Paul. Corn. & communiter Doctores text. in authent. de hereditibus ab intestat. venien. §. si igitur. vers. si verò cum ascendensibus col. 9.* & ibi Doctores. Aduertendum tamen quòd ista dispositio hodie in nostro regno est correctà, quia mortuo filio pater solus succedit excluso alio filio fraterque ipsius defuncti: ita expressè disponit lex septima super his legibus Tauri: & ibi dixi: unde hodie ista limitatio & conclusio non potest procedere imò solus pater habebit omnia bona aduentitia filij in proprietate & usufructu, & alter filius fraterque defuncti prorsus excluditur ab eius successione.

Vnum tamen est, quòd est dubium singulare circa hoc, si forte quidam extraneus instituit aliquem heredem, & filium eius in potestate: quo casu censentur

consentur æqualiter instituti pro dimidia, an hoc casu pater habeat vsumfructum in illa dimidia, quæ pertinet filio suo cohæredi? & videtur quod non argumento text. in dicta authent. item hered. C. de bonis qua liberis & in authe. vnde sumitur quod si eo casu quo ab intestato pater & filius, simul succedunt alteri filio, pater non habet vsumfructum in parte & portione alterius filij cohæredis, vt in dictis iuribus: ergo eadem ratione quando extraneus instituit ipsum patrem & filium eius in sua hæreditate, non debet habere vsumfructum in illa parte & portione filij instituti. Confirmatur, quia ex voluntate & dispositione defuncti ista videtur regularis natura & effectus institutionis, vt vterque hæres simpliciter institutus æqualiter succedat in proprietate & vsumfructu: ergo in nostro casu pater & filius simpliciter instituti ab extraneo admittantur viriliter in suis partibus, tam in proprietate quàm in vsumfructu: & in expresso pro hac sententiâ & conclusione facit textus in d. authent. item hereditas, vers. fin. cuius verba sunt, & forsan si aliunde queratur, l. prædicta: & in terminis istam sententiam & conclusionem tenet ibi Gloss. ordinaria final. in 2. intellectu. Salic. & Paul. de Castro. Sed his non obstantibus, contrarium est tenendum, imò quòd pater habeat vsumfructum in parte & portione filij cohæredis: & ita tenet Iacob. de Aretin. in dicta authent. idem hereditas, & ibi Cinus Alber. Angel. Philip. Corneus, & magis communiter Doctores nec obstat text. in dict. vers. fin. quia secundum eos refertur ad superiorem Authenticam, Excipitur, & debet esse huius finis.

Item adde, quòd in casibus in quibus pater habet vsumfructum in bonis filij virtute patriæ potestatis efficitur per legem legitimus administrator prædictorum bonorum, & potest in iudicio, & extra iudicium omnia agere tanquam si esset dominus eorum: aded quòd non requiritur aliquod decretum vel autoritas iudicis, & vt iudex decernat sibi licentiam & facultatem administrandi: sed statim ipso iure per legem efficitur legitimus administrator in prædictis bonis, textus est capitalis & expressus in lege prima, versiculo primo, Codice de bonis maternis. cuius verba sunt, omnem debent tuenda rei diligentiam adhibere, & quòd iure filiis debetur in examine per se vel procuratorem pascere, & sumptibus ex fructibus impigre facere, & litem inferentibus resistere, atque ita omnia agere, tanquam solidum perfectumque dominium eorum eis acquisitum fuisset, & personam gerant legitimam. & ibi ad hoc notat & commendat Glossa ordinaria & communiter Doctores & idem disponit l. 5. in fine tituli. 17. part. tituli. 4.

Et in tantum hoc est verum, vt finito vsumfructu legitima administratione non teneatur pater reddere rationem prædictæ administrationis, nec pro culpa & negligentia eius bona patris sunt tacite hypothecata: text. est in l. cum oportet, §. non autem hypothecam, Codice de bonis qua liberis. cuius verba sunt: non autem hypothecam filijfamilias aduersus res patris viuentis adhuc seu iam mortui, sperare audeant, nec ratiocinia ei super administratione inferre: & ibi notant & commendant Bart. Odofred. Cin. Iacob. Bald. Angelus, Salicet, Paul. Philip. Corneus, & communiter Doctores. Vnum tamen est quòd eo casu quo pater alienauit bona mobilia & immobilia filij, potest filius ea à quolibet possessore petere, & vindicare, & bonis non inuentis vel repertis potest pretium & æstimationem ab ipso patre & eius successoribus petere, & pro hoc habet bona patris tacite hypothecata: text. est in dicta lege cum oportet, §. final. C. de bonis qua liberis. & ibi communiter Doctores. Nec obstat text. qui videtur huic contrarius, in dicto §. non autem hypothecam, quia debet intelligi, quòd bona patris non sunt tacite hypothecata pro admini-

stratione culpabili, quia nec pro ea personaliter tenetur: secus verò pro administratione dolosa, vt est bona propria filij scienter alienare: quia hoc casu bona patris sunt tacite hypothecata: & ita debet intelligi text. in dicto §. final. & ita tenet & declarat Glossa ordinaria in dicto §. non autem, in gloss. 1. in fine, & ibi Cinus post Ricard. Math. in dicta leg. cum oportet, 2. col. 4. oppos. Iacob. Butr. Bart. Bald. Salic. Paul. Philip. Corn. & communiter Doctor.

Aduertendum tamen quòd licet ita sit de iure communi, tamen hodie de iure regio videtur dispositum, quòd si pater alienat bona aduentitia filij, quæ administrabat mobilia vel immobilia, etiam si reperiantur penes tertium possessorem, non potest filius petere nec vindicare ab eo prædicta bona, sed tantum potest agere contra patrem vel eius successores ad pretium & æstimationem eorum, nisi talis filius sit hæres patris: quia tunc pro ea parte pro qua est hæres, non potest agere: ita expressè disponit noua & singularis lex partit. lege 24. tituli. 13. 5. part. ad quam cogita responsum. Item adde quòd talis pater non tenetur facere inuentarium, quia non sunt simplices & nudi administratores, imò habent magnum ius in prædictis bonis. Item quia lege non cauetur.

Item quia tantum tenetur facere inuentarium qui de iure tenetur reddere rationem, & sic se habet consuetudo: ita notabiliter Cinus in d. l. cum oportet, fin. col. pen. q. Bald. in d. §. non autem, eiusdem legis, & ibi alij Doctores.

Item adde quòd eo casu quo vsumfructus bonorum filij non quæritur patri ex qualitate rerum vel quia est emancipatus, potest esse eius tutor vel curator, & tenetur reddere rationem & facere inuentarium sicut extraneus: ita probat text. in l. licet, C. ad l. falcid. & ibi tenet Bald. & alij Doctores, text. in l. si superstite, C. de dolo, & ibi etiam Bald. & Doctores: text. in l. Aurelius, §. Titius, ff. de liber. legat. & per ista iura ita tenet Baldus in lege cum oportet, §. fin. C. de bon. qua liberis. & ibi Paul. de Castro, Philip. Corneus, & alij Doctores idem Bald. in lege Orphanotrophos, Cod. de Episc. & cleric. 2. columna, idem Bald. in leg. his qui, ff. ne tutor. & curator. datus ab his. Ias. in l. præses, 2. col. Cod. de transaction.

Dubium tamen est singulare in materia si pater qui est legitimus administrator filij ex causa iusta & à iure permissa vendat vel alienet aliquam rem immobilem ipsius filij minoris 25. annorum, an requiratur decretum & autoritas iudicis? & videtur quòd non, quia patria potestas plus debet operari & maiorem effectum habet quàm potestas tutoris: & quia lex multum confidit de patre: & in expresso isto fundamento: & ratione istam sententiam & conclusionem tenet originaliter Azo in Summa, C. de bonis qua lib. secunda columna, in medio, num. 11. & illud dictum sequitur & reputat vnicum & non alibi Bald. in lege fin. §. fin autem as alienum, in fin. & ibi Paul. & Philip. Corneus Cod. eodem tit. idem Bald. in lege prima, ff. de rebus eorum, 1. colum. in medio. & ibi Raphaël Cuman. 2. col. idem Bald. in l. præses, C. de transact. 1. quæst. & ibi Paul. de Castr. Alexand. & alij Doctores Ias. in l. singularia, ff. si cert. pet. 8. col. n. 14. Sed his non obstantibus ego teneo contrarium, imò quòd requiratur decretum & autoritas iudicis. Primò quia cum talis venditio vel alienatio fiat nomine ipsius filij minoris, & fauore minoris inductum est, vt in alienatione rerum immobilium requiratur decretum, & iste casus non reperitur exceptus, sequitur quòd in eo etiam requiratur decretum. Secundò quia in eo casu quo pater est tutor vel curator filij minoris, quia non habet vsumfructum in bonis filij, vel quia filius est emancipatus, requiratur decretum & autoritas iudicis in vendi

venditione vel alienatione rei immobilis, vt in l. si pupillorum, §. si pater, ff. de rebus eorum, & in lege cum emancipatus, C. de prad. min. ergo similiter requiratur in nostro casu, quando pater est legitimus administrator filij: & isto fundamento & consideratione ita tenet Salic. in l. pater, C. de transact. & ibi singulariter & melius quam alibi Iason. vbi late fundat & examinat, & videtur tenere Bald in l. generaliter, 2. col. n. 3. C. de secu. d. nupt. & licet ista videatur verior opinio in puncto iuris, tamen superior est tenenda tanquam communis.

L. l. lib. 5. Recop.

TEXTVS XLIX.

MAndamos que el que contraxere matrimonio que la yglesia tuuiere por clandestino con alguna muger, por el mismo hecho el y los que en ello interuiniere: y los que de tal matrimonio fueren testigos incurran en perdimiento de todos sus bienes, & sean applicados a nuestra camara, y sean desterrados destos nuestros reynos, en los quales no entren sopena de muerte: y que este sea justa causa para que el padre, y la madre, puedan desheredar si quisieren a sus hijas, que el tal matrimonio contraxeren: lo qual otro ninguno no pueda accusar sino el padre, y la madre muerto el padre. Id est: *Præcipimus, vt qui cum aliqua contraxerit matrimonium quod Ecclesia clandestinum iudicauerit, eodem facto ipse cum iis qui interfuerint, & qui eiusmodi matrimonij testes fuerint, incurrant in amissionem omnium suorum bonorum, que applicentur ad nostrum cubiculum, atque ab his nostris Regnis exulent, nec redeant sub mortis pœna. Et hac sit iusta causa propter quam pater & mater, si velint, possint filias exheredare, que eiusmodi matrimonium contraxerint, quod nemo alius possit ad iudicem deferre (Hispan. accusare) præter patrem, aut matrem, defuncto patre.*

SUMMARIUM.

- 1 *Matrimonium clandestinum quid sit?*
- 2 *An ista l. potuerit fieri à nostro principe.*

LEX XLIX.

NOta ex ista lege tres conclusiones. Prima, quod ille qui contraxit matrimonium clandestinum & mediatores & testes incurrant ipso iure pœnam confiscationis bonorum & exilij perpetui. Secunda conclusio, quod ista est iusta causa, per quam pater vel mater potest filium exheredare. Tertia conclusio, quod solus pater potest accusare prædictos delinquentes, & mortuo patre sola mater, & non alius de populo, nec iudex ex officio.

Pro cuius perfecta intelligentia & declaratione dico, quod matrimonium clandestinum est illud quod fit occultè & sine licentia parentum sub quorum sunt potestate, vel proximorum, qui eorum curam habent, & sine benedictionibus Ecclesiæ: & tandem hodie clariùs, quando celebratur matrimonium non facta priùs solemnè denuntiatione in Ecclesia parochiali pro presbyterum eius, denuntiando illud inter eos contrahendum, & assignando terminum, in quo si quis sciat impedimentum subesse veniat ad illud proponendum & declarandum: textus est in capit. aliter, & per tot. 30. quest. textus hodie formalis & expressus in capite cum inhibitio. de cland. despons. & ibi tenet Glossa ordinaria & communiter Doctores vide etiam Matiençum, in l. 1. tit. 1. lib. 5. gloss. 1. numero primo. Magister sententiarum in 4. distin. 28. cap. 2 & ibi Theologi, Soto q. 1. col. 1. Alphonfus à Veracrucè, in speculo coniugiorum,

prima parte, articulo 10. in principio, & aliter facientes & tali matrimonio interessentes, tam laici quàm clerici, peccant & puniuntur, licet matrimonium in substantia valeat & teneat, vt ibi disponitur. Ex quo deducitur & infertur, quod si hodie prout communiter fit matrimonium fiat in facie Ecclesiæ & congregatione fidelium in presentia multorum, non dicitur clandestinum, nec habet locum prædicta pœna: & in terminis ita tenet Abbas Panorm. in dicto capite cum inhibitio. 1. colum. numero 9. nimis commendando, & dicens quod hoc aperit multum intellectum illius textus cum materia: & sequuntur communiter alij Doctores neque etiam si banna seu proclamationes, aut denuntiationes non procedant, vt testatur Ioannes Lupus Segouiensis, in tractat. de matrimon. 2. p. principali, numero 16. Syluester verbo, matrimonium, secundo, in fine, Alphonfus à Veracrucè in speculo coniugiorum, 1. parte artic. 16. penult. colum. versiculo, considerandum. Palud. in 4. distin. 28. quest. 2. artic. 3. concl. 3. Palacios Rubens in cap. per vestras, 3. notabili, §. 21. numero decimo quarto, de donat. inter virum, Couar. in epitome de sponsal. 2. parte, capite 6. numero 10. Ioannes maior in distin. 27. quest. 9. 1. Nauarrus in manuali, capite 22. numero 68. ex quibus resultat quod hoc casu tantum, quando verè realiter & propriè matrimonium dicitur clandestinum, secundum dispositionem iuris canonici, habet locum ista lex & eius pœna, & hoc firmat expressè nostra lex.

Maximum tamen & necessarium dubium est, an ista lex potuit fieri à nostro principe, & debeat seruari in nostro regno? & reperio quod passus & articulus est aded dubius, quod quælibet opinio contraria potest bene & iuridicè fundari: & videtur quod nullo modò valeat nec sit seruanda: quia princeps, rex, vel iudex sæcularis non potest aliquid disponere nec statuere circa matrimonium vel spiritualia, argumento textus in c. cum inferior. de maior. & obed. cum siml. & ita tenet notabiliter Abb. Panor. in cap. 1. de spons. 2. col. n. 7. & 8. vbi expressè dicit, quod corriguntur omnes leges civiles, contrarium disponentes, & ibi magis communis opinio & hanc dicit magis communem opin. Alex. in rub. ff. sol. matrim. fin. col. & quod idem Alex. in l. Seius Augerius, ff. ad l. fal. 2. col. n. 4. Roder. Suar. in l. 2. tit. 1. libro 5. ord. fol. 65. 2. col. 1. q. vbi plenè loquitur, & tandem distinguit, an nubat digno vel non. Sed his non obstantibus ego teneo contrariam sententiam, imò ista lex potuit fieri, & debet seruari, & hoc tali potissimo fundamento, quia quando lex civilis non se intrimit nec aliquid determinat super substantia matrimonij vel super spiritualibus, sed tantum procedit coadiuuando, declarando, & ampliando ipsum ius canonicum, ad maiorem obseruationem eius in his quæ sunt prohibita & punita de ipso iure canonico, potest licitè & iustè facere & disponere, argumento textus in capite 1. & in capite super eod. de cognat. spirit. & in expresso ita tenet Glossa singularis & ordinaria in c. cum secundum ll. de hered. in 6. in verb. certoque casu. & ibi Ioan. Andr. Domin. & communiter Doctores Bart. per text. ibi in l. edicimus. Cod. de muni. legulis, lib. 11. Bald. in l. prima §. ius nat. ff. de iust. & iur. 2. colum. num. 4. idem Bald. in l. omnem fin. colum. & q. Cod. ad Tertull. idem Bald. in rub. extra, de const. final. colum. idem Bald. in c. tenor. de re. ud. Ludon. Roman. in rub. ff. solut. matr. 2. lectu. fin. colum. n. 39. Palac. Rub. in repet. c. per vestras, fol. 89. col. 2. vers. hæc autem leges, cum pluribus aliis, & istam opinionem approbat hodie nostra lex, quæ videtur iustissima propter euitanda tot damna & incommoda quæ ex aduerso sequuntur, seducendo puellas & virgines nobiles,

biles, vt nubant indigno & pauperi: nec aliquam vim facio in communi opinione nec in multitudine authorum, sed tantum in fundamento & ratione. Ita etiam tenet Afflictis in *constit. Neapol. lib. 3. rubr. 19. in simili lege Neapol. matrimonia clandestina impediende*, & Palatios Rub. hic, n. 1. Castillus col. 4. vers. *quapropter*. Cifuentes & Gomez Arias num. 39. Gregor. in l. ult. glos. ult. tit. 3. p. 4. Couar. pluribus authoritatibus & rationibus in *epitome, de sponsalibus. 2. p. 6. n. 17.* Alfonso à Castro lib. 2. de iusta hereticorum punitione, c. 26. concl. 2. Alfonso à Veracrucce in *speculo coniugiorum, 3. part. art. 20. concl. 1. in fin.* hodie verò post Concilium Trident. non debere huius legis pœnam practicari, asserit Matiençus in d. l. 1. tit. 1. lib. 5. rec. gl. 7. n. 5. cum clandestinum matrimonium aliter contractum quam præsente parcho, & duobus testibus sit ipso iure nullum, vt in c. de reformatione matrimonij, sess. 24.

TEXTVS L.

LA ley del fuero que dispone que no pueda el marido dar mas en arras à su muger de la decima parte de sus bienes, no se pueda renunciar: y si se renunciar no embargante la tal renunciacion lo contenido en la dicha ley se guarde y execute, y si algun escriuano diere fee de algun contrato en que interuenga renunciacion de la dicha ley: mandamos que incurra en perdimiento del officio de escriuania que tuuiere: y de alli adelante no pueda mas vsar del so-pena de falsario. Id est: *Lex fori qua disponit ne maritus possit in Arram Matrimonij, dare uxori ultra decimam partem bonorum, renuntiari non possit, quod si renuntietur, non obstat quin quod in ea lege continetur, obseruetur & fiat. Quod si tabellio quispiam fidem fecerit alicuius contractus, in quo interueniat renuntiatio prædicta legis, precipimus vt incurrat in amissionem officij tabellionatus quod habuerit: nec deinceps possit eo uti sub perfidia (Hisp. de falsario) pœna.*

TEXTVS LI.

SI la muger no ouiere hijo del matrimonio en que interueniere promission de arras, y no dispone expressamente de las dichas arras que las aya el heredero, o herederos della y no el marido, ora la muger haga testamento, o no. Id est: *Si mulier non habuerit prolem ex matrimonij, in quo interuenierit Arra promissio, nec expresse dispositum fuerit de prædicta Arra veniat ad illius heredem, aut heredes, & ad maritum, condant mulier testamentum, vel non.*

LEX LII.

Qualquier esposa, ora sea de presente ora sea de futuro suelto el matrimonio gane si el esposo, la ouiere besado, la mitad de todo lo que el esposo la ouiere dado ante de consumido el matrimonio ora sea precioso, o no: y si no la ouiere besado no gane nada de lo que le ouiere dado, tornase a los herederos del esposo: pero si qualquiera dellos muriere despues de consumido el matrimonio que la muger y sus herederos ganen todo lo que seyendo desposados le ouo el esposo dado no auiendo arras en el tal casamiento y matrimonio: pero si arras ouiere, que sea en escogimiento de la muger, o de sus herederos ella tomar las arras, o dexar las, y tomar todo lo que el marido le ouo dado siendo con ella desposado: la qual ayan de escoger dentro de veyente dias despues de requeridos por los herederos del marido: y si no escogere del dentro del dicho termino que los dichos herederos escogan. Id est: *Quacunque sponsa*

vel de presenti vel de futuro si coniugium fuerit dissolutum, & sponsus eam fuerit osculatus, lucretur mediam partem totius quod sponsus illi dederit ante consummatum matrimonium sit pretiosum vel non. Quod si illam non fuerit deosculatus, lucretur nihil eius quod ei dederit, (sed) redeat ad sponsi heredes, verum si eorum quisquam decedat post consummatum matrimonium, uxor & eius heredes lucrentur totum quod, dum sponsi erant, sponsus illi donauerit si arra defuit in eiusmodi coniugio aut Matrimonio, verum si Arra interuenit, sit ad uxoris electionem aut ea defuncta illius heredum, accipere arram, an ea demissa, totum retinere quod ei maritus dederit dum esset sponsus. Ea verò electio fiat intra viginti dies postquam fuerint ab mariti heredibus requisiti, quod si non elegerint intra prædictum terminum, heredum mariti, sit electio.

TEXTVS LIII

SI el marido, y la muger durante el matrimonio sacaren algun hijo comun, y ambos le prometieren la dote, o donacion propter nuptias, que ambos la paguen de los bienes que tuuieren ganados durante el matrimonio: si no los ouiere que basten a la paga de la dicha dote, y donacion propter nuptias, que lo paguen de por medio de los otros bienes que les pertenescieron en qualquier manera: pero si el padre solo durante el matrimonio dota, o haze donacion propter nuptias a algun hijo comun, y de tal matrimonio ouiere bienes de ganancia, de aquellos se pague en lo que en las ganancias cupiere: y fino la ouiere que la tal dote, o donacion propter nuptias se pague de los bienes del marido, y no de la muger. Id est: *Si maritus & uxor, dum in Matrimonio fuerint, communem filium matrimonio iunxerint, atqui ei ambo promiserint dotem, aut donationem propter nuptias, ambo soluantur ex iis bonis qua in suo matrimonio acquisuerint. Si ea non suffecerint ad prædicta dotis, aut donationis solutionem, soluantur ex aliis bonis qua ad utrumque quavis alia ratione pertinuerint. Verum si solus pater durante matrimonio dotauerit, aut donationem propter nuptias fecerit communi proli, & ex eo Matrimonio fuerint aliqua acquisitionis bona, ex eis soluantur quatenus acquisitiones tulerint: quibus deficientibus, eiusmodi dos siue donatio soluantur ex bonis mariti non uxoris.*

SUMMARIUM.

- 1 Quibus modis fiat donatio in iure nostro inter maritum & uxorem.
- 2 Quid sit sponsalitia largitas, & quid sit eius effectus.
- 3 Si ista donatio, que vocatur sponsalitia largitas, fiat inter sponsos, quid acquirat sponsa per osculum, & quid per copulam.
- 4 An sponsa acquirat hodie per osculum medietatem donationis, quando donatio continet res pretiosas, puta vestes, & ornamenta & alias res valde pretiosas.
- 5 Si sponsus dedit sponsa vestes & ornamenta pretiosa tempore nuptiarum & velationum, an possit per osculum acquirere medietatem, & per copulam totum?
- 6 Si inter sponsos interuenit osculum vel copula antequam aliqua donatio fieret, & postea sequatur ista donatio, an isto casu per osculum acquirat medietatem, & per copulam totum?
- 7 Si ista donatio sit inualida iuris prohibitione, an sponsa